

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΝΟΤΗΤΑ ΠΡΩΤΗ—ΕΙΣΑΓΩΓΗ

- 4 — 1.1 Μεθοδολογία της Έρευνας
- 8 — 1.2. Η έννοια του κράτους πρόνοιας ή κοινωνικού κράτους
- 12 — 1.3 Μοντέλα κοινωνικών πολιτικών στην ΕΕ

ΕΝΟΤΗΤΑ ΔΕΥΤΕΡΗ—

ΔΙΕΘΝΕΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

- 15 — 2.1 Διεθνές πλαίσιο
- 18 — 2.2 Ευρωπαϊκό Θεσμικό Πλαίσιο
- 25 — 2.3 Θεσμικό πλαίσιο κρατών μελών της ΕΕ
- 33 — 2.4 Κοινωνικές και οικονομικές πολιτικές χωρών στην ΕΕ

ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΡΙΤΗ—

ΚΥΠΡΟΣ: ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

- 53 — 3.1 Οικονομική κατάσταση
- 54 — 3.2 Ευκαιρίες απασχόλησης μονογονιών
- 55 — 3.3 Επιδόματα
- 55 — 3.3.1 Επίδομα μονογονιού/τέκνου
- 57 — 3.3.2 Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα (ΕΕΕ) στην ΕΕ
- 64 — 3.3.3 Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα στην Κύπρο
- 74 — 3.3.4 Κίνδυνος φτώχειας
- 75 — 3.3.5 Ορισμός κινδύνου φτώχειας
- 77 — 3.3.6 Όριο κινδύνου φτώχειας στην Κύπρο
- 80 — 3.4 Επίπεδο διαβίωσης
- 81 — 3.4.1 Σοβαρές υλικές στερήσεις
- 81 — 3.5 Ωράρια εργασίας—Μερική απασχόληση
- 83 — 3.6 Προγράμματα κατάρτισης/επανεκπαίδευσης στην εργασία

**ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΕΤΑΡΤΗ—
ΚΥΠΡΟΣ: ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ**

- 84** — 4.1 Κοινωνικές δομές για την ένταξη μονογονεϊκών οικογενειών
- 89** — 4.2.1 Δομές φροντίδας
- 91** — 4.2.2 Στέγη
- 92** — 4.3 Διατροφές παιδιών
- 94** — 4.4 Εκποιήσεις κατοικιών/Μη εξυπηρετούμενα δάνεια
- 96** — 4.5 Πρόνοιες του Στρατηγικού Σχεδίου Δράσης για την Ισότητα Ανδρών και Γυναικών

**ΕΝΟΤΗΤΑ ΠΕΜΠΤΗ—
Η ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ**

- 101** — 5.1 Υφιστάμενη κατάσταση
- 101** — 5.2 Γάμοι και Διαζύγια
- 102** — 5.3 Μονογονεϊκότητα στην Κύπρο
- 103** — 5.4 Θεσμικό πλαίσιο
- 104** — 5.5 Προβλήματα που αντιμετωπίζουν στην Κύπρο σήμερα οι μονογονείς
- 116** — 5.6 Συνέπειες οικονομικής κρίσης στους μονογονείς

**ΕΝΟΤΗΤΑ ΕΚΤΗ—
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

- 118** — 6.1 Συμπεράσματα
- 120** — 6.2 Διαπιστώσεις για την Κύπρο
- 121** — 6.3 Προτάσεις πολιτικής

127 ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΝΟΤΗΤΑ ΠΡΩΤΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στη σύγχρονη εποχή, η παραδοσιακή οικογένεια συρρικνώνεται ολοένα και περισσότερο και τη θέση της παίρνουν καινούργια μοντέλα οικογένειας με χαρακτηριστικότερο τη «μονογονεϊκή οικογένεια». Ως αποτέλεσμα, απορρέουν νέες κοινωνικές ανάγκες, οι οποίες διαμορφώνονται, ανάλογα με την οικογενειακή και οικονομική κατάσταση της μονογονεϊκής οικογένειας.

Ενώ οι κοινωνικές δομές παραμένουν προσκολλημένες στο παραδοσιακό μοντέλο οικογένειας (δυο γονείς+παιδιά), οι αλλαγές που συντελούνται στα κοινωνικοοικονομικά δρώμενα στη χώρα μας αλλά και στην Ευρώπη, διαμορφώνουν ένα ακόμα σκληρότερο περιβάλλον στο οποίο καλούνται να ζήσουν οι μονογονεϊκές οικογένειες οι οποίες αποστερούνται το δικαίωμα για μια αξιοπρεπή διαβίωση και άλλα βασικά ανθρώπινα δικαιώματα. Σήμερα, αναδεικνύεται ολοένα και πιο έντονα η ανάγκη για προσαρμογή των κοινωνικών δομών και πολιτικών στις ανάγκες της μονογονεϊκής οικογένειας, όπως και άλλων μοντέλων σύγχρονης οικογένειας ως νέων ζωτικών πυρήνων ανάπτυξης του ανθρώπου.

Η αντιμετώπιση των μονογονεϊκών οικογενειών ως παράγοντα οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης, αποτελεί βασικό στόχο σε κράτη με κοινωνικό χαρακτήρα. Δεδομένου, ότι δεν υπάρχει διεθνώς κατοχυρωμένος ορισμός της μονογονεϊκότητας ούτε καμία χώρα διαθέτει έναν και μοναδικό «επίσημο» ορισμό, οι όψεις της μονογονεϊκότητας και οι ορισμοί που αναφέρονται στη βιβλιογραφία ποικίλουν ανάλογα με τη φύση της μελέτης.

Ωστόσο, σύμφωνα με την Έκθεση Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων η μονογονεϊκή οικογένεια ορίζεται ως οικογένεια στην οποία ένας γονέας χωρίς σύζυγο ζει με ένα τουλάχιστον ανύπαντρο παιδί, εξαρτώμενο από αυτόν και ίσως, με άλλα άτομα (π.χ. τους γονείς της/του). Ο όρος «εξαρτώμενο παιδί» έχει ως βασικό κριτήριο προσδιορισμού την ηλικία.¹ Για τον ορισμό του εξαρτώμενου παιδιού, στο πλαίσιο του ορισμού της μονογονεϊκής οικογένειας έχει επικρατήσει, στις περισσότερες χώρες, το όριο της ηλικίας των 17-18 ετών (π.χ Βέλγιο και Φιλανδία 17 ετών, Σουηδία 18 ετών).

1 Έκθεση της Κοινότητας για τις Μονογονεϊκές οικογένειες 1989

Ο όρος «εξαρτώμενο παιδί» αποτελεί κατά συνθήκη ορισμό με βάση νομικές ρυθμίσεις και παραδοσιακές πρακτικές, στοχεύοντας στον προσδιορισμό πραγματικών τομών στη ζωή των ατόμων της συγκεκριμένης ομάδας. Στην Κύπρο λόγω «παράδοσης» η στρατιωτική θητεία (και μόνο) παρατείνει την εξάρτηση του παιδιού και ως εκ τούτου το επίδομα μονογονιού. Συνεπώς δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι οι εθνικές νομοθεσίες είναι πολλές φορές ασαφείς και αντιφατικές, με αποτέλεσμα να περιορίζεται η δυνατότητα δημιουργίας μιας κατάλληλης βάσης για ρυθμίσεις.

Ένα μεγάλο ποσοστό των μονογονεϊκών οικογενειών αυτών, υφίσταται στερήσεις αγαθών που εκδηλώνονται ποικιλοτρόπως και σχετίζονται με ποικίλα κοινωνικά προβλήματα. Το γεγονός ότι στις μονογονεϊκές οικογένειες ένας γονέας επωμίζεται όλα τα βάρη της οικογένειας, οι δυνατότητες για απόλαυση αγαθών, όπως της μόρφωσης, της υγείας, της ένταξης στην αγορά εργασίας κτλ, καθώς και η ανάπτυξη κοινωνικών σχέσεων και κοινωνικής συμμετοχής, είναι ελάχιστες ή σχεδόν ανύπαρκτες αφού ο απαιτούμενος χρόνος αλλά και οι οικονομικές δυνατότητες περιορίζονται.

Σκοπός του παρόντος εγχειριδίου είναι η εκπόνηση μιας συγκριτικής μελέτης για τις μονογονεϊκές οικογένειες στην Κύπρο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο και η καταγραφή προτάσεων πολιτικής με αξιοποίηση καλών πρακτικών άλλων χωρών.

1.1 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Για την εκπόνηση της μελέτης ακολουθήθηκε η μεθοδολογία της διερευνητικής, περιγραφικής και συγκριτικής βιβλιογραφικής έρευνας γραφείου, μέσω της συλλογής, μελέτης, αξιολόγησης και ανάλυσης δευτερογενούς υλικού, καθώς και της μεταξύ τους σύνθεσης. Το πεδίο διερεύνησης ήταν ευρύ, τόσο σε εθνικό όσο και Ευρωπαϊκό επίπεδο, και εστιάστηκε στον εντοπισμό πολιτικών για την μονογονεϊκότητα που προδιαγράφηκαν από Ευρωπαϊκή Επιτροπή και υιοθετήθηκαν από κράτη μέλη της ΕΕ. Η διερεύνηση επίσης εστίασε σε εκθέσεις διεθνών οργανισμών (CEDAW, European Institute of Gender Equality), και στατιστικά δεδομένα της Στατιστικής Υπηρεσίας Κύπρου. Συγκεκριμένα εφαρμόστηκε η συλλογή δεδομένων και στοιχείων από πολιτικούς, οικονομικούς, κοινωνικούς και επιστημονικούς-ερευνητικούς φορείς και οργανισμούς, πραγματοποιήθηκε αυτοτελής αλλά και συγκριτική αξιολόγηση των δεδομένων, συγκριτική ανάλυση των δεδομένων

και η τελική συνθετική επιλογή και παρουσίαση τους, βάσει των συγκεκριμένων κριτηρίων σε σχέση με τις ανάγκες, το σκοπό και τους επιμέρους στόχους της παρούσας μελέτης.

Συγκεκριμένα το υλικό περιελάμβανε:

- Οδηγίες και μελέτες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την απασχόληση μονογονιών και την κοινωνική προστασία της μονογονεϊκής οικογένειας
- Επιστημονικές έρευνες, μελέτες, στατιστικά δεδομένα και νομοθεσίες για την μονογονεϊκότητα, και καλές πρακτικές που εφαρμόζονται σε Ευρωπαϊκό επίπεδο για την προστασία της μονογονεϊκής οικογένειας, την παροχή κινήτρων στην απασχόληση, τη συμφιλίωση επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής, τη μέριμνα των ανήλικων παιδιών, την επιδοματική πολιτική για τη διασφάλιση αξιοπρεπούς διαβίωσης.

Ένας από τους πέντε πρωταρχικούς στόχους των βασικών δεικτών της στρατηγικής Ευρώπη 2020 είναι η μείωση της φτώχειας με την απαλλαγή τουλάχιστον 20 εκατομμυρίων ανθρώπων από τον κίνδυνο της φτώχειας ή του κοινωνικού αποκλεισμού μέχρι το 2020.

Στις 24 Νοεμβρίου 2015, οι ευρωβουλευτές υιοθέτησαν ένα ψήφισμα που προτρέπει τις χώρες της ΕΕ να εντείνουν τις προσπάθειές τους για την καταπολέμηση της παιδικής φτώχειας και των κοινωνικών ανισοτήτων. Το κείμενο εγκρίθηκε με 569 ψήφους υπέρ, 77 κατά και 49 αποχές.²

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: Ποσοστό παιδιών σε φτώχεια με μόνες μητέρες³

Χώρα	Οικογένεια με μόνη μητέρα
Σουηδία	5.2
Δανία	7.3
Φιλανδία	7.5
Βέλγιο	10.0

² Press release by the European Parliament (<http://europeanparents.blogspot.com.cy/2015/11/one-in-four-children-at-risk-of-poverty.html>)

³ Πηγή: David Perdeu (2006), *Children of single mothers suffer from poverty when dad is absent*, Middle-East Journal of Scientific Research 11(7): 988-991, 2012. *Problem of Single Mothers and State Provisions: A Case of Sweden and Denmark*, Tipu Sultan, Muhammad Shoaib, Yasir Saeed, SaadiaDildar and Sarfraz Khan

Χώρα	Οικογένεια με μόνη μητέρα
Ιταλία	13.9
Νορβηγία	18.4
Ολλανδία	39.5

Σε όλες τις χώρες οι ανύπαντρες μητέρες αντιμετωπίζουν οικονομικά προβλήματα, τα οποία εν μέρει οφείλονται στην κατάσταση τους στην αγορά εργασίας και στις πιθανότητές τους να ενταχθούν σε αυτήν.⁴ Στην πλειοψηφία των χωρών, οι μητέρες με συντρόφους έχουν αισθητά υψηλότερα ποσοστά συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό σε σχέση με τις μόνες μητέρες, με αποτέλεσμα να αυξάνεται το κοινωνικο-οικονομικό χάσμα μεταξύ των μονογονεϊκών οικογενειών και εκείνων με συντρόφους. Με λίγες εξαιρέσεις (το Λουξεμβούργο και η Ολλανδία), οι νεότερες ανύπαντρες μητέρες είναι επίσης λιγότερο πιθανό να έχουν θέσεις πλήρους απασχόλησης. Στη Γαλλία, για παράδειγμα, η απασχόληση είναι 15,1%, υψηλότερη μεταξύ των νέων μόνων μητέρων από τις νεαρές ανύπαντρες γυναίκες χωρίς παιδιά, και οι μόνες μητέρες έχουν 36,3% περισσότερες πιθανότητες να απασχολούνται με μειωμένο ωράριο και 10,9% λιγότερες πιθανότητες να απασχολούνται με πλήρες ωράριο.⁵

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξετάζει μια ολοκληρωμένη προσέγγιση για την αντιμετώπιση της φτώχειας και του αποκλεισμού των μονογονεϊκών οικογενειών στο πλαίσιο των μελλοντικών πολιτικών για την ισότητα των φύλων και τα μέτρα για την ενίσχυση της επίτευξης των στόχων της στρατηγικής Ευρώπη 2020.

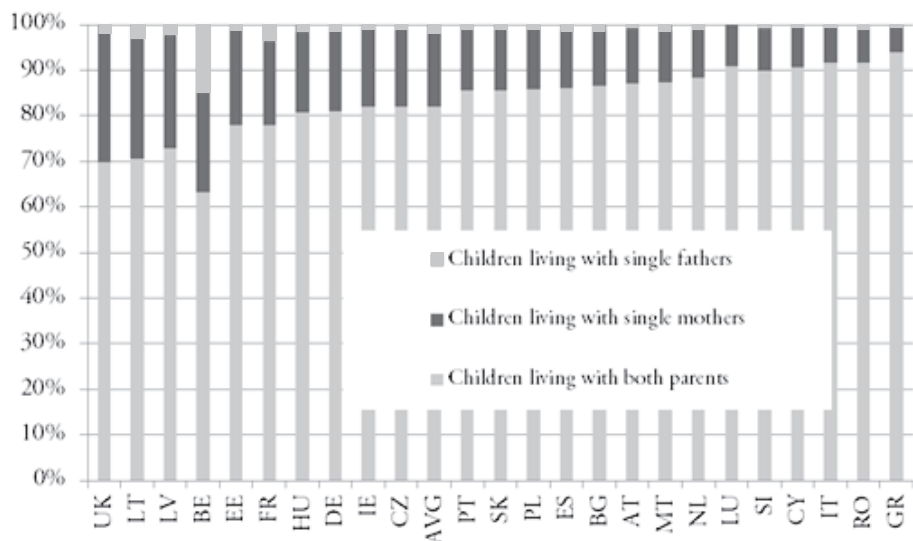
Οι μονογονεΐς είναι έμφυλο θέμα, αφού οι γυναίκες αποτελούν επικεφαλής των 98% των μονογονεϊκών νοικοκυριών, αλλά και ζήτημα φτώχειας, αφού το ένα τρίτο των μόνων γονέων ζουν σε συνθήκες φτώχειας, σε σύγκριση με το 17% του συνόλου των οικογενειών.⁶

4 Middle-East Journal of Scientific Research 11 (7): 988-991, 2012. *Problem of Single Mothers and State Provisions: A Case of Sweden and Denmark*, Tipu Sultan, Muhammad Shoab, Yasir Saeed, Saadia Dildar and Sarfraz Khan

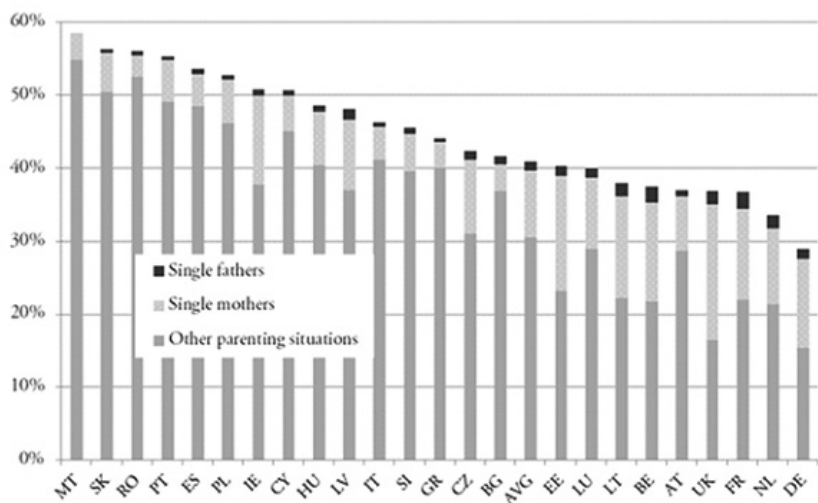
5 *Single parents and employment in Europe*, Short Statistical Report No. 3, Kai Ruggeri and Chloe E. Bird, April, 2014

6 The EU Mutual Learning Programme in Gender Equality: European Commission. *Support to lone parents*, 21-22 October 2015, France (http://ec.europa.eu/justice/genderequality/files/exchange_of_good_practice_fr/fr_discussion_paper_fr_2015_en.pdf). The EU mutual learning seminar, held in Paris on 21-22

Το διάγραμμα που ακολουθεί (Διαγρ.1) παρουσιάζει τα ποσοστά αυτά σε διάφορες χώρες της ΕΕ

Διάγρ.1: Αναλογία παιδιών με βάση τη γονική τους κατάσταση

Διάγρ.2: Νοικοκυριά με παιδιά ανά γονεϊκή κατάσταση σε κράτη μέλη της ΕΕ

October 2015, examined and discussed good practices to support lone parents in the framework of gender equality.

Ως έμφυλο θέμα τα προβλήματα των μονογονιών είναι θέμα ουσιαστικά έμφυλων διακρίσεων σε βάρος της γυναίκας και όξυνσης των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτικών ανισοτήτων τις οποίες υφίστανται οι γυναίκες σε μια κοινωνία. Τέτοιες ανισότητες χρειάζονται πολιτικές και θετικές δράσεις για την άμβλυση ή εξάλειψη τους μέσα από τη λειτουργία ενός σύγχρονου κράτους πρόνοιας και μέσα από την υλοποίηση των αναγκαίων κοινωνικών εξισορροπητικών πολιτικών.

Είναι σημαντικό στο σημείο αυτό να δούμε ποια είναι η έννοια του κράτους πρόνοιας ή κοινωνικού κράτους, σύμφωνα με διάφορες μελέτες.

1.2 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Το κοινωνικό κράτος δικαίου είναι εκείνο που παρεμβαίνει στη λειτουργία της οικονομίας και της κοινωνίας προκειμένου να αμβλύνει τις ανισότητες, αναδιανέμοντας το εθνικό εισόδημα σε όφελος των οικονομικά ασθενέστερων. Αυτή η αναδιανομή πραγματοποιείται αφενός με την καθιέρωση συστήματος «προοδευτικής» φορολογίας και αφετέρου με την κρατική χρηματοδότηση θεσμών που ωφελούν κυρίως τους οικονομικά ασθενέστερους όπως δωρεάν παιδεία, εθνικό σύστημα υγείας κ.α.⁷ Κοινωνικο-ανθρωπιστικό κράτος (Sozialstaat) είναι το κράτος εκείνο που συνταγματικά έχει υποχρέωση όχι μόνο να σέβεται αλλά να προστατεύει και να εξασφαλίζει την ανθρώπινη αξία. Δεν απέχει από την κοινωνία αλλά στρέφεται προς αυτήν, υπερβαίνοντας το σύνορο κράτους κοινωνίας και έχοντας ως προστατευτικό αντικείμενο την ίδια την υπόσταση του ανθρώπου.⁸ Το κοινωνικό κράτος αναλαμβάνει θεσμικά υποχρεώσεις σχετικά με την εξασφάλιση βασικών αναγκών των πολιτών του προσφέροντας το ελάχιστο βιοτικών αγαθών και αναγκαίων υπηρεσιών, που συνιστούν το περιεχόμενο των κοινωνικών δικαιωμάτων. Έτσι προσδίδει εν μέρει ουσιαστικό περιεχόμενο στο τυπικό δικαίωμα της ισότητας και της ελευθερίας για το μέσο άνθρωπο.⁹

7 Κ. Χρυσόγονος, Συνταγματικό Δίκαιο, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2003, σελ. 396.

8 Α. Δημητρόπουλος Σύστημα συνταγματικού δικαίου, ό.π., σελ. 182-184

9 Π.Δ. Δαγτόγλου, Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα Α', εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2005, σελ. 8.

Σύμφωνα με τη Βεργέτη (2006), έχουν προταθεί τρεις τύποι κοινωνικού κράτους από διάφορους επιστήμονες, ως ακολούθως:

- Ο Titmuss (1974) διέκρινε τρία μοντέλα «κοινωνικής πολιτικής» το «υπολειμματικό», το «βιομηχανικό» και το «θεσμικό - αναδιανεμητικό». **Το πρώτο** στηρίζεται στη φιλελεύθερη αντίληψη για τη λειτουργία της οικονομίας και στις αξίες του ατομικισμού και του ανταγωνισμού για την κάλυψη των κοινωνικών αναγκών. Σύμφωνα με αυτό οι κοινωνικές ανάγκες καλύπτονται πρωτίστως από την αγορά και την οικογένεια, ενώ το κράτος μέσω της κοινωνικής ασφάλισης δρα σαν «δίκτυ ασφαλείας» σε περίπτωση δυσλειτουργιών. Η κοινωνική πολιτική των Η.Π.Α εμπίπτει σε αυτό το μοντέλο.
- **Το δεύτερο μοντέλο**, το «βιομηχανικό» βασίζεται στην παραγωγικότητα, τα προσόντα και την απόδοση της εργασίας για την κάλυψη των κοινωνικών αναγκών, ενώ η κοινωνική ασφάλιση έχει συμπληρωματικό ρόλο στο οικονομικό σύστημα. Στοιχεία του βιομηχανικού μοντέλου συναντώνται στη Βρετανία.
- **Το τρίτο μοντέλο** το «θεσμικό-αναδιανεμητικό», βασίζεται στην καθολική κάλυψη των κοινωνικών αναγκών. Σύμφωνα με αυτό οι πολίτες έχουν δικαίωμα κοινωνικής προστασίας ανεξαρτήτως κριτηρίων και για όλους διασφαλίζεται ένα ελάχιστο εισόδημα. Το σύστημα κοινωνικής προστασίας χρηματοδοτείται από τον κρατικό προϋπολογισμό και βασίζεται στην αναδιανομή του εισοδήματος υπέρ των οικονομικά ασθενέστερων κοινωνικών ομάδων. Το μοντέλο αυτό εφαρμόζεται στα Σκανδιναβικά κράτη.

Είναι προφανές ότι το τρίτο μοντέλο είναι αυτό που μπορεί να λειτουργήσει αποτρεπτικά και να προλάβει την εκδήλωση ενός μεγάλου εύρους οικογενειακών κρίσεων που συνδέονται με την εξασφάλιση άμεσων βασικών αναγκών (φτώχεια-επιβίωση). Παράλληλα επιτρέπει την ανάπτυξη ειδικευμένων κοινωνικών υπηρεσιών, ικανών να αναπτύξουν τις σύνθετες παρεμβάσεις που απαιτούνται για επαρκή αντιμετώπιση σχημάτων οικογένειας σε κατάσταση κρίσης (υπηρεσία υποδοχής κρίσεων, ξενώνα βραχείας διαμονής, επείγουσα ανάδοχη φροντίδα κ.ά.).¹⁰

¹⁰ Αλεξάνδρας Βεργέτη. (2006). Κοινωνική εργασία με οικογένειες σε κρίση. Διδακτορική Διατριβή. Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης Τμήμα Κοινωνικής Διοίκησης

Η τυπολογία του Esping Andersen και της Jane Lewis σύμφωνα με τη Βεργέτη (2006), αντικατέστησαν τον όρο κράτος-πρόνοιας με τον όρο «προνοιακό καθεστώς» και διέκρινε τρεις τύπους «καθεστώτων πρόνοιας» στις ανεπτυγμένες καπιταλιστικές χώρες: το φιλελεύθερο, το συντηρητικό και το κοινωνικό-δημοκρατικό. Η Jane Lewis (1992) πρόσθεσε την παράμετρο του φύλου στην τυπολογία του Andersen. Με βάση το φύλο διέκρινε καθεστώτα με ισχυρή την «αρχή» του άνδρα οικονομικά υπεύθυνου στην οικογένεια (π.χ. Βρετανία), καθεστώτα με ασθενή την «αρχή» του άνδρα (π.χ. Γαλλία) και εκείνα με την «αρχή» δύο αρχηγών στην οικογένεια, με ισότιμη συμμετοχή στην απασχόληση και στη φροντίδα (π.χ. Σουηδία).¹¹

Τα κύρια χαρακτηριστικά των καθεστώτων που διακρίνονται από την τυπολογία του Andersen και τις απόψεις της Lewis είναι τα ακόλουθα:

- Στο «φιλελεύθερο προνοιακό καθεστώς» οι ανάγκες καλύπτονται πρωτίστως από την αγορά και την οικογένεια. Η κοινωνική ασφάλιση είναι περιορισμένη και οι παροχές βασίζονται στον έλεγχο εισοδήματος. Η φεμινιστική οπτική εναντιώνεται στη μεταβίβαση των οικογενειακών υπηρεσιών από τα επίσημα στα ανεπίσημα δίκτυα φροντίδας, επειδή οι ανισότητες σε βάρος των γυναικών τροφοδοτούνται από την αγορά και το κράτος. Το καθεστώς αυτό συναντάται στις Η.Π.Α, στον Καναδά, στην Αυστραλία κ.ά.
- Στο «συντηρητικό προνοιακό καθεστώς», το δικαίωμα κοινωνικής ασφάλισης εδραιώνεται σε σχέση με την απασχόληση, ενώ οι παροχές διαφοροποιούνται με κριτήριο την κοινωνική θέση. Η κοινωνική προστασία βασίζεται στην αδυναμία πρόσβασης στην αγορά εργασίας ατόμων και οικογενειών που διαβιούν κάτω από το όριο φτώχειας, των μονογονεϊκών οικογενειών και των μεταναστών ή των προσφύγων που στερούνται την ιδιότητα του πολίτη. Η σχέση οικογένειας-κοινωνικού κράτους διέπεται από την αρχή της επικουρικότητας, όπου ο ρόλος του δεύτερου είναι μάλλον να αμβλύνει τις δυσμενέστερες κοινωνικές συνέπειες της αγοράς, παρά να μειώσει τις οικονομικές ανισότητες. Η κοινωνική κατανομή της φροντίδας ανάμεσα στα δύο φύλα είναι άνιση εφόσον η κύρια φροντίδα της οικογένειας

¹¹ Αλεξάνδρας Βεργέτη. (2006). *Κοινωνική εργασία με οικογένειες σε κρίση*. Διδακτορική Διατριβή. Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης Τμήμα Κοινωνικής Διοίκησης

αποδίδεται στις γυναίκες, ενώ υιοθετείται η «αρχή» του άνδρα, ως οικονομικά υπεύθυνου της οικογένειας.¹² Η φροντίδα μεταφέρεται από τον επαγγελματικό στον οικογενειακό χώρο βασιζόμενη σε αξίες αυτοβοήθειας και προσωπικών σχέσεων. Οι ΜΚΟ, τα εθελοντικά σχήματα και η εκκλησία συνεπικουρούν τα οικογενειακά και ανεπίσημα υποστηρικτικά δίκτυα στην παροχή φροντίδας. Το συντηρητικό προνοιακό καθεστώς συναντάται σε χώρες της Ευρώπης όπως η Γερμανία, η Αυστρία, η Γαλλία και η Ιταλία.

- Τέλος, στο «κοινωνικό-δημοκρατικό καθεστώς» που χαρακτηρίζει τα Σκανδιναβικά κράτη επιδιώκεται να έχουν όλα τα μέλη της κοινωνίας ισότιμη πρόσβαση στην αγορά εργασίας, καθολική κάλυψη κοινωνικών αναγκών και ένα μέσο βιοτικό επίπεδο για όλους και όλες. Το καθεστώς αυτό κοινωνικοποιεί τις οικογενειακές δαπάνες και έτσι μειώνει την εξάρτηση των ατόμων από την οικογένεια. Ενισχύει την ατομική ανεξαρτησία των γυναικών, οι οποίες μπορούν να επιλέξουν μεταξύ αγοράς ή οικιακού χώρου. Τείνει στην υιοθέτηση της συνυπευθυνότητας των δύο φύλων στην οικογένεια και διευκολύνει το συνδυασμό των επαγγελματικών και των οικογενειακών υποχρεώσεων των ατόμων (Βεργέτη, 2006).

Είναι ξεκάθαρο, ότι μεταξύ των τριών «προνοιακών καθεστώτων», το «κοινωνικό-δημοκρατικό» είναι εκείνο που φαίνεται ικανότερο να προμηθεύει με πόρους τα άτομα και τις οικογένειες που ενδέχεται να βρεθούν σε κατάσταση γενικευμένης αδυναμίας-αντίδρασης στις πιεστικές, ανελαστικές ανάγκες της καθημερινότητας τους και σταδιακά να περιέλθουν σε κρίση.¹³

Η ίδια συγγραφέας αναφέρει ότι ο Ferrera (1996:17-34) πρότεινε το «νότιο μοντέλο», όπου διέκρινε ιδιαίτερα χαρακτηριστικά στην κοινωνική πολιτική των κρατών μελών της Ε.Ε. της νότιας Ευρώπης (Ελλάδα, Ιταλία, Ισπανία, Πορτογαλία),

12 «Τα κράτη με ισχυρή την αρχή του άνδρα κουβαλητή τείνουν σε μια σταθερή διαχωριστική γραμμή μεταξύ δημόσιας και ιδιωτικής υπευθυνότητας. Οι γυναίκες που εισέρχονται στη δημόσια σφαίρα ως εργαζόμενες έχουν τους ίδιους όρους με τους άνδρες. Υποτίθεται ότι η οικογένεια (η γυναίκα) παρέχει φροντίδα στο παιδί και σχεδόν δεν υπάρχει πρόνοια για μητρική άδεια, πληρωμή και το δικαίωμα επαναφοράς στην εργασία» (Lewis 1992: 164).

13 Αλεξάνδρας Βεργέτη. (2006). *Κοινωνική εργασία με οικογένειες σε κρίση*. Διδακτορική Διατριβή. Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης Τμήμα Κοινωνικής Διοίκησης

τα οποία διαμορφώνουν το «νότιο» όπως το αποκαλεί, μοντέλο. Επισημαίνει υπερβολές στη διασφάλιση εισοδήματος, όπως εκφράζονται μέσα από ένα διττό σύστημα κοινωνικής προστασίας, το οποίο πλήττει ιδιαίτερα τις γυναίκες, τους νέους και τους αναπήρους (αφού αποκλείονται ακουσίως από την αγορά εργασίας).¹⁴

Ο διττός χαρακτήρας των συστημάτων κοινωνικής προστασίας στη νότια Ευρώπη κατά την άποψη του Ferrera, τα έχει απομακρύνει τόσο από τα συστήματα της βορείου Ευρώπης, τα οποία βασίζονται στην αρχή της καθολικότητας, όσο και από τα συνεργατικά συστήματα της ηπειρωτικής Ευρώπης, που παρουσιάζουν πολύ μικρότερο άνοιγμα μεταξύ «υψηλού» και «χαμηλού» επιπέδου κοινωνικής προστασίας. Ένα άλλο βασικό γνώρισμα του «νότιου μοντέλου» που αναδεικνύει ο Ferrera είναι η πολύ μικρή διείσδυση του κράτους στη σφαίρα της πρόνοιας με την ευρεία έννοια και η «περίεργη μίξη μεταξύ δημοσίου-ιδιωτικού τομέα (ΜΚΟ), η οποία έχει προκαλέσει τεράστιες απώλειες δημοσίου χρήματος. Ένα άλλο σημαντικό χαρακτηριστικό που επισημαίνει ο Ferrera είναι η εμμονή στο πελατειακό κράτος (ανταλλαγή ψήφου με ατομικά οφέλη). Υποστηρίζει ότι ο τρόπος λειτουργίας του κράτους-πρόνοιας στις νότιες χώρες της Ευρώπης διαφέρει από τα άλλα ευρωπαϊκά συστήματα και η διαφοροποίηση αυτή έχει σημαντικές επιπτώσεις στην κατανομή των εθνικών πόρων (Βεργέτη, 2006).¹⁵

1.3 ΜΟΝΤΕΛΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΕΕ

Η σύγχρονη κοινωνική πολιτική στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, χαρακτηρίζεται από:

- Σταδιακή μετατόπιση από το μοντέλο Bismarck (παροχή υπηρεσιών στους ασφαλισμένους) στο Αγγλοσαξονικό σύστημα Beveridge για εξασφάλιση ενός ελάχιστου επιπέδου κοινωνικής προστασίας και διαβίωσης για όλους.
- Επιλεκτικότητα παροχών με εστίαση σε εκείνους που έχουν μεγαλύτερη ανάγκη.
- Ανάπτυξη του προνοιακού πλουραλισμού (συμφωνίες μεταξύ τοπικών, κρατικών και κοινωνικών φορέων) στην κάλυψη των κοινωνικών αναγκών.

¹⁴ Αλεξάνδρας Βεργέτη. (2006). *Κοινωνική εργασία με οικογένειες σε κρίση*. Διδακτορική Διατριβή. Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης Τμήμα Κοινωνικής Διοίκησης

¹⁵ *ibid*

- Ανάπτυξη της κερδοσκοπικής δραστηριότητας στους τομείς της ασφάλισης και της υγείας.
- Έλλειψη μιας ενιαίας ευρωπαϊκής κοινωνικής πολιτικής. Στο κοινοτικό επίπεδο γίνεται μόνο συζήτηση για τον συντονισμό των στόχων σε σχέση με την ανεργία, τη μείωση δημοσίων ελλειμμάτων, τη διαχείριση της δημογραφικής ανισορροπίας και τον έλεγχο των δαπανών κοινωνικής προστασίας.

Ειδικότερα οι αλλαγές στην κοινωνική προστασία των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, περιλαμβάνουν: αυστηρότερα κριτήρια επιλεξιμότητας για παροχές, ενίσχυση κινήτρων για εργασία, στροφή σε ενεργητικότερα μέτρα για βελτίωση της απασχολησιμότητας, επέκταση των προγραμμάτων δημιουργίας θέσεων εργασίας, μείωση της εξάρτησης από παροχές αντιμετώπισης του κοινωνικού αποκλεισμού, ενθάρρυνση της μερικής συνταξιοδότησης, μεταρρύθμιση των συστημάτων συνταξιοδότησης, περιορισμός του κόστους της υγειονομικής περίθαλψης, παροχή μακροχρόνιας φροντίδας και στοχοθέτηση δαπανών σε όσους έχουν μεγαλύτερη ανάγκη.¹⁶

Σύμφωνα με την ίδια συγγραφέα, σημαντικός θεωρείται και ο ρόλος της ΕΕ στην εξέλιξη των προγραμμάτων του ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος τη δεκαετία του '90. Το Συμβούλιο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων εξέδωσε δύο «συστάσεις», με τις οποίες επιταχύνθηκε η θεσμοθέτηση και η εφαρμογή ενός προγράμματος ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος στην Πορτογαλία το 1996 και έγινε έναρξη μιας πιλοτικής εφαρμογής αντίστοιχου προγράμματος στην Ιταλία το 1998 (το οποίο ήδη έχει καταργηθεί στην Ιταλία).

Τα προγράμματα ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος που εφαρμόζονται στις χώρες της βόρειας και της κεντρικής Ευρώπης από την μεταπολεμική περίοδο, έχουν κοινά χαρακτηριστικά, όπως:

- Δεν προβλέπουν καμία ειδική μεταχείριση των μονογονεϊκών οικογενειών.
- Αποτελούν ένα ύστατο δίκτυ ασφαλείας για την κάλυψη βασικών αναγκών σε καταστάσεις εισοδηματικής κρίσης. Βασίζονται στην εξακρίβωση πόρων του νοικοκυριού και συμπληρώνουν τους διαθέσιμους πόρους του. Χρηματοδοτούνται από τον κρατικό προϋπολογισμό.

¹⁶ *ibid*

- Είναι επιλεκτικά ως προς το εισόδημα των δικαιούχων και καθολικά ως προς την κατηγορία τους. Απευθύνονται σε κάθε ενήλικο δικαιούχο που το εισόδημά του είναι χαμηλότερο από το ύψος του εγγυημένου καθώς και σε νόμιμους μετανάστες και πολιτικούς πρόσφυγες.
- Ανήκουν σ' ένα ευρύτερο πλέγμα παροχών/άλλων κοινωνικών επιδομάτων, υπηρεσιών κλπ.
- Απαιτούν από τους δικαιούχους να είναι διαθέσιμοι για εργασία (εξαιρουμένων των αναπήρων ατόμων ή σοβαρά ασθενών, εκείνων που έχουν τη φροντίδα μικρών παιδιών ή ανήμπορων ενηλίκων).
- Συνδέονται με ειδικά μέτρα κοινωνικής επανένταξης, με ενδιαμέσο στόχο τη βελτίωση της απασχολησιμότητας με τη συμμετοχή των δικαιούχων σε προγράμματα κατάρτισης, επιδοτούμενες θέσεις εργασίας, εθελοντική εργασία, συμπληρωματική εκπαίδευση ενηλίκων, θεραπεία αποτοξίνωσης κ.ά. Η συγγραφέας συμπεραίνει τα εξής: Το κόστος του εγγυημένου εισοδήματος είναι χαμηλό σε σχέση με τις συνολικές δαπάνες κοινωνικής προστασίας. Οι δικαιούχοι είναι κυρίως άνεργοι οι οποίοι αναζητούν εργασία και η αβεβαιότητα της αγοράς εργασίας καθώς και η πολυπλοκότητα των όρων των προγραμμάτων συμβάλλουν στις δυσκολίες «απεξάρτησης» τους από αυτά.¹⁷

Η Κύπρος μόλις πρόσφατα θεσμοθέτησε το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα, που θα δούμε σε επόμενο κεφάλαιο πόσο ανταποκρίνεται στις ανάγκες των Μονογονεϊκών οικογενειών.

¹⁷ Αλεξάνδρας Βεργέτη. (2006). *Κοινωνική εργασία με οικογένειες σε κρίση*. Διδακτορική Διατριβή. Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης Τμήμα Κοινωνικής Διοίκησης

ΕΝΟΤΗΤΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

ΔΙΕΘΝΕΣ & ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

2.1 ΔΙΕΘΝΕΣ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Το 1951 υπεγράφη η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Θεμελιωδών Ελευθεριών που καλύπτει τα αστικά και πολιτικά δικαιώματα τα οποία οφείλουν να προστατεύουν και να προωθούν οι σύγχρονες δημοκρατίες. Δέκα χρόνια μετά, το 1961, υπεγράφη ο Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης, η πιο ολοκληρωμένη διακήρυξη για τα κοινωνικά δικαιώματα σε παγκόσμιο επίπεδο, όπου καταγράφονται τα βασικά κοινωνικά δικαιώματα—από την προστασία των εργαζομένων μέχρι την κοινωνική προστασία όλων των μελών της κοινωνίας (παιδιών, νέων, ηλικιωμένων, γυναικών, οικογενειών, ανάπηρων, μεταναστών κ.α.).¹⁸ Ο Χάρτης αποτελεί ένα κατάλογο των βασικών υποχρεώσεων που έχουν αναλάβει τα σύγχρονα Ευρωπαϊκά Κράτη απέναντι στους πολίτες τους, μια αποτύπωση ενός υπερεθνικού «οράματος κοινωνικής ευημερίας».¹⁹ Το διεθνές θεσμικό πλαίσιο το οποίο καθορίζει/ ρυθμίζει τα δικαιώματα της μονογονεϊκής οικογένειας είναι οι διεθνείς συμβάσεις, οι οποίες στρέφονται γύρω από τα δικαιώματα των παιδιών και των γυναικών.

Βασικά κείμενα του διεθνούς συμβατικού δικαίου και του Ευρωπαϊκού συστήματος περιφερειακής προστασίας, τα οποία εστιάζουν την προσοχή τους στην εξάλειψη κάθε μορφής διάκρισης μεταξύ των παιδιών είναι: Η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου-ΟΔΔΑ (1948) στα άρθρα 1, 2 και 25 στην παράγραφο 2, η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (1950) στο άρθρο 14, η Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Παιδιού (1959), ο Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης του Συμβουλίου της Ευρώπης (1961) στα άρθρα 16-17. Ακόμη, το Διεθνές Σύμφωνο των Ηνωμένων Εθνών για τη διασφάλιση της προστασίας των Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων (1966) στα άρθρα 17 στην παράγραφο 1, 23, 24, το Δ (1966) το Διεθνές Σύμφωνο των Η.Ε.

¹⁸ Intercollege. 2007. Έρευνα: Οι Μονογονεϊκές Οικογένειες στην Κύπρο, Τελική Έκθεση

¹⁹ *ibid*

για τη διασφάλιση της προστασίας των Οικονομικών, Κοινωνικών και Πολιτιστικών Δικαιωμάτων (1966) στα άρθρα 7,10,11, η Απόφαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την κοινωνική προστασία των ανύπανδρων γυναικών και των τέκνων τους (1970). Αλλά και η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το νομικό καθεστώς των τέκνων που γεννήθηκαν χωρίς γάμο των γονέων τους, η οποία υιοθετήθηκε από την Επιτροπή Υπουργών (1975), η Σύμβαση για την Εξάλειψη όλων των μορφών Διάκρισης κατά των Γυναικών των Η.Ε.(1979) στο άρθρο 16, στην παράγραφο 1, δ, καθώς και το σπουδαιότερο για την προστασία των παιδιών, αυτό της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού(1989), που αναφέρει ότι «σε όλα τα παιδιά θα πρέπει να διασφαλίζεται το δικαίωμα στην εκπαίδευση, υπηρεσίες υγείας, στέγασης, αναψυχής και μια ισορροπημένη διατροφή».

Στα παραπάνω διαφαίνεται ο κανόνας, βάσει του οποίου θα εξασφαλίζονται όλες οι προϋποθέσεις, που θα κρίνονται ικανές να προασπίζουν το καλύτερο δυνατό συμφέρον των παιδιών, γιατί έτσι, θα επιτευχθεί όχι μόνο η απαγόρευση αλλά και η εξάλειψη κάθε μορφής διάκρισης που θα βασίζεται στην ίδια τη γέννησή τους. Αυτή η οικουμενικότητα των αξιών και η θεσμοθέτηση συγκεκριμένων τρόπων συμπεριφοράς έναντι των παιδιών έχει αποφέρει εξελίξεις και στη διαμόρφωση των νομοθετικών διατάξεων του οικογενειακού δικαίου (Πλιόγκου, 2002).²⁰

Παράλληλα με τη διεθνή κατοχύρωση των δικαιωμάτων του παιδιού, διάφορα διεθνή νομικά κείμενα κατοχυρώνουν την αρχή της έμφυλης ισότητας και της απαγόρευσης των διακρίσεων σε βάρος των γυναικών. Η Σύμβαση για την Εξάλειψη όλων των μορφών Διακρίσεων κατά των Γυναικών-CEDAW, αποτελεί ένα ισχυρό εργαλείο προώθησης της έμφυλης ισότητας, θέτοντας σοβαρές υποχρεώσεις στα κράτη-μέλη, ακόμα και με την υιοθέτηση θετικών μέτρων. Σύμφωνα με το άρθρο 1 της Σύμβασης διάκριση σε βάρος των γυναικών στοιχειοθετείται όχι μόνο από τον στόχο ενός μέτρου αλλά και από το αποτέλεσμα του.

Σύμφωνα με το άρθρο 2(1) της Σύμβασης, τα κράτη/μέλη αναλαμβάνουν να υιοθετήσουν πολιτικές για εξάλειψη των

20 Πλιόγκου Β. (2002), «Το νομικό καθεστώς και η κοινωνική πραγματικότητα για τα παιδιά εκτός γάμου», στο: Ε. Κούρτη (Επιμ.). *Η Έρευνα στην Προσχολική Εκπαίδευση*. Τόμος Β΄ - Ψυχολογικές και Κοινωνικές Προσεγγίσεις. Αθήνα: «Τυπωθήτω-Γιώργος Δαρδανός», σσ. 291-301.

διακρίσεων και ειδικότερα να απέχουν από οποιαδήποτε πράξη ή πρακτική η οποία συνιστά διάκριση και να διασφαλίσει ότι οι δημόσιες αρχές θα ενεργούν με βάση την αρχή αυτή (άρθρο 2 (d)). Επιπρόσθετα, οφείλουν να παρέχουν πρόσβαση σε νομική προστασία των δικαιωμάτων των γυναικών και να διασφαλίσουν ότι αρμόδια διαιτητικά σώματα και άλλα δημόσια ιδρύματα παρέχουν αποτελεσματική προστασία στις γυναίκες ενάντια σε κάθε πράξη διάκρισης σε βάρος τους (άρθρο 2 c και d).²¹

Στο προοίμιο της Σύμβασης CEDAW, τονίζεται ότι ο ρόλος των γυναικών στην αναπαραγωγή δεν θα πρέπει να αποτελεί τη βάση για διακρίσεις. Η Σύμβαση τονίζει την ανάγκη προστασίας της μητρότητας της παροχής κοινωνικών υπηρεσιών και υπηρεσιών φροντίδας παιδιών ως βασικά δικαιώματα προστασίας των γυναικών και του δικαιώματός τους να συμφιλιώνουν την οικογενειακή ζωή με την εργασία τους αλλά και τη συμμετοχή τους στη δημόσια ζωή.

Αναγνωρίζουν επίσης τα κράτη-μέλη ότι για να επιτευχθεί πλήρης ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών χρειάζεται αλλαγή των παραδοσιακών ρόλων ανδρών στην οικογένεια και των γυναικών στην κοινωνία, στιγματίζοντας την ανάθεση των οικογενειακών ευθυνών στην γυναίκα και την αποξένωση της από την κοινωνία.²²

Επιπρόσθετα τα κράτη μέλη υποχρεώνονται να λάβουν όλα τα κατάλληλα μέτρα σε όλους τους τομείς, πολιτικό, κοινωνικό, οικονομικό και πολιτιστικό, περιλαμβανομένων και νομοθεσιών, για να διασφαλίσουν την πλήρη ανάπτυξη και πρόοδο των γυναικών με σκοπό την εγγύηση σε αυτές της άσκησης και απόλαυσης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και βασικών ελευθεριών στην βάση της ισότητας με τους άνδρες.

Το Άρθρο 16 του Κοινωνικού Χάρτη για την οικογένεια που αποτελεί Πρόσθετο Πρωτόκολλο στον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη κατοχυρώνει: «Το δικαίωμα της οικογένειας για κοινωνική, νομική και οικονομική προστασία, με σκοπό τη διασφάλιση των απαραίτητων προϋποθέσεων για την πλήρη ανάπτυξη της οικογένειας ως θεμελιώδους μονάδας της κοινωνίας. Τα

21 <http://singleparentscy.org/index.php/enimerosi/anakoinosis/52-kataggelia-epitropo-isotitas-gia-diakriseis-ginaikon>

22 <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/>

Συμβαλλόμενα Μέρη αναλαμβάνουν να προάγουν την οικονομική, νομική και κοινωνική προστασία της οικογενειακής ζωής με μέσα όπως κοινωνικά και οικογενειακά επιδόματα, φορολογικές ρυθμίσεις, παροχές οικογενειακής στέγασης, επιδόματα για τα νιόπαντρα ζευγάρια και άλλα κατάλληλα μέσα». Η προστασία που προβλέπεται από τη διάταξη αυτή καλύπτει και τις μονογονεϊκές οικογένειες. Το πιο πάνω Άρθρο πρέπει να συνεκτιμηθεί με κάποια άλλα (π.χ. το Άρθρο 14 για το δικαίωμα πρόσβασης και ωφέλειας από τις κοινωνικές υπηρεσίες, το Άρθρο 17 για το δικαίωμα της μητέρας και του παιδιού για κοινωνική, νομική και οικονομική προστασία, δικαίωμα της οικογένειας για κοινωνική, νομική και οικονομική προστασία (άρθρο 16), δικαίωμα της μητέρας και του παιδιού για κοινωνική και οικονομική προστασία (άρθρο 17) κ.ο.κ.) που μεταξύ τους καθορίζουν τα δικαιώματα των πολιτών «στο πλαίσιο μιας εξαιρετικά ανεπτυγμένης κοινωνίας», που δεν θεωρεί ότι η οικογενειακή ευημερία είναι πρόβλημα μόνο των μελών της, αλλά ολόκληρου του κοινωνικού συνόλου.²³

Η μη εφαρμογή από τα συμβαλλόμενα κράτη των πιο πάνω διεθνών συμβάσεων οδηγεί σε παραβίαση των διεθνώς κατοχυρωμένων δικαιωμάτων παιδιών και γυναικών και έτσι πρέπει να αντιμετωπίζεται σε κάθε πολιτισμένη κοινωνία.

2.2 ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Τα σύγχρονα αναπτυγμένα κράτη έχουν ως κύριο τους χαρακτηριστικό την ιδιότητά τους ως κράτη-πρόνοιας, να θεωρούν τους εαυτούς τους υπεύθυνους για την ευημερία των πολιτών τους, τουλάχιστον σε κάποια ελάχιστα επίπεδα που να κατοχυρώνουν την ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Το πόση ευθύνη θέλουν να αναλάβουν τα κράτη διαφέρει από περίπτωση σε περίπτωση ανάλογα με την ιστορία, τις κοινωνικό-οικονομικές συνθήκες, στην κάθε χώρα, τις κυρίαρχες πολιτικές ιδεολογίες κτλ. Έτσι στις Η.Π.Α. επικράτησε μια πιο φιλελεύθερη άποψη, με έμφαση στην προσωπική ευθύνη των ανθρώπων αντί του κράτους, σε αντίθεση με τις χώρες της Ευρώπης όπου το κοινωνικό κράτος αποτέλεσε μια από τις κύριες ιδιομορφίες και κεντρικό χαρακτηριστικό των χωρών αυτών, το οποίο πέρασε ως κληρονομιά στην ένωση των Ευρωπαϊκών κρατών (Intercollege, 2007).²⁴

23 Intercollege. 2007. Έρευνα: Οι Μονογονεϊκές Οικογένειες στην Κύπρο, Τελική Έκθεση

24 *ibid*

Σημαντικός σταθμός για τους μονογονείς αποτέλεσε η Απόφαση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου που υιοθετήθηκε στις 18/09/1998, για την «κατάσταση των μόνων μητέρων και των μονογονεϊκών οικογενειών». Η απόφαση αυτή προσπάθησε να ετοιμάσει μια συνθετική πρόταση που να λαμβάνει υπόψη τόσο τα ανθρώπινα δικαιώματα όσο και τις οικονομικές πραγματικότητες που έχει να αντιμετωπίσει η Ευρωπαϊκή Ένωση, χωρίς όμως οι τελευταίες να αναιρούν τα πρώτα, με σεβασμό δηλαδή στα ανθρώπινα δικαιώματα τους. Η πιο πάνω Απόφαση λαμβάνει υπόψη της τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του παιδιού (την οποία προσυπέγραψαν τα κράτη-μέλη), την πρόνοια του Κοινωνικού Χάρτη για τις μονογονεϊκές οικογένειες (Άρθρο 16), μαζί με τα πορίσματα διαφόρων μελετών σχετικών με το θέμα (π.χ. τη Δημογραφική Αναφορά του 1997 του Συμβουλίου, καθώς και ειδικές μελέτες για τη θέση των γυναικών και των μονογονεϊκών οικογενειών στην Ευρώπη).²⁵

Στη συνέχεια το Κοινοβούλιο ανασκοπεί τις αρχές και τα δεδομένα τα οποία διέπουν την Απόφαση. Συγκεκριμένα:

- Το δικαίωμα όλων να έχουν μια αξιοπρεπή ύπαρξη και όταν δεν έχουν τους πόρους γι' αυτό μέσα από την εργασία τους, να λαμβάνουν ένα κρατικό επίδομα.
- Το δεδομένο των πιέσεων στους δημόσιους προϋπολογισμούς (συμπεριλαμβανομένων των πιέσεων για σκοπούς σύγκλισης).
- Το γεγονός ότι οι προϋπολογισμοί για την κοινωνική ασφάλιση συνιστούν ένα μεγάλο και συνήθως το μεγαλύτερο μέρος των δημοσίων προϋπολογισμών.
- Τη διαπίστωση από τη μια ότι τα οφέλη προς τους μόνους γονείς και τα εξαρτώμενα παιδιά τους είναι σημαντικό στοιχείο για πολλές χώρες-μέλη και από την άλλη ότι στη δημόσια συζήτηση για την κοινωνική πολιτική ακούγονται πολλές απόψεις για περικοπές των εξόδων.

Έχοντας υπόψη την ανάγκη μείωσης των δημοσίων δαπανών, το Κοινοβούλιο τόνιζε ότι το βάρος απ' αυτό δεν πρέπει να το επωμισθούν οι πιο αδύνατες οικογένειες, όπως οι μονογονεϊκές. Στη βάση των πιο πάνω δεδομένων το Κοινοβούλιο προέβη σε μια σειρά από διαπιστώσεις και συστάσεις, περιλαμβανομένων των εξής:

25 European Union Preparatory Acts, 1998.

- Τη διαπίστωση ότι οι μονογονεϊκές οικογένειες αποτελούν πλέον το 10% των οικογενειών στην Ευρωπαϊκή Ένωση, πράγμα που πρέπει να λαμβάνεται υπόψη στην χάραξη πολιτικής.

Τέλος η Απόφαση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου του 1998 σημειώνει και καλεί τα ευρωπαϊκά κράτη να λαμβάνουν υπόψη τους ότι:

- Το εισόδημα των μονογονεϊκών οικογενειών είναι συνήθως χαμηλότερο από εκείνο των οικογενειών με δύο γονείς – οπότε και είναι πιο επιρρεπείς στη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό.²⁶
- Οι περισσότεροι (80-90%) μόνι-γονείς είναι γυναίκες, συνήθως χωρίς εργασία ή με χαμηλές αμοιβές, με εργασίες μερικής-απασχόλησης, συνήθως προσωρινές και ανειδίκευτης φύσης, χωρίς καμιά ευκαιρία βελτιώσεων και αναβάθμισης των επαγγελματικών τους προοπτικών.
- Συνήθως οι μόνι-γονείς έχουν επιπρόσθετες δυσκολίες στην εργοδοτηση τους λόγω ιδιόμορφων προβλημάτων π.χ. την έλλειψη (επιχορηγημένων) υπηρεσιών φροντίδας των παιδιών, ενόσω αυτοί εργάζονται.
- Σημειώνει ότι συχνά υπάρχει η λανθασμένη εντύπωση ότι οι μόνι-γονείς συνειδητά επιλέγουν να μην εργάζονται, οπότε και γίνονται αποδοπομπιαίοι τράγοι στην προσπάθεια μείωσης των δημόσιων δαπανών.
- Ζητά από τα κράτη να αναγνωρίσουν τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν οι μονογονιοί που προσπαθούν να επανενταχθούν στην αγορά εργασίας και να τους βοηθήσουν σ' αυτή τους την προσπάθεια με τα κατάλληλα μέτρα π.χ. την αναγκαία κατάρτιση, την πρόσβαση σε (χαμηλού κόστους) υπηρεσίες φροντίδας των παιδιών ενόσω αυτοί καταρτίζονται ή εργάζονται, την αναθεώρηση της πολιτικής για την κοινωνική ασφάλιση, φορολογία, συντάξεις, στέγαση κ.ο.κ.
- Τάσσεται ενάντια στις απόπειρες εξαναγκασμού των μονογονιών να εργαστούν, μέσω της απειλής στέρησης των κοινωνικών ωφελημάτων που τους παρέχονται, πράγμα που δεν συνάδει με την ευρωπαϊκή φιλοσοφία για την κοινωνική μέριμνα, που θεμελιώνεται στην αλληλεγγύη και όχι στην τιμωρία.

²⁶ Intercollege.2007. Έρευνα: Οι Μονογονεϊκές Οικογένειες στην Κύπρο, Τελική Έκθεση

- Ζητά από τα κράτη-μέλη να ελέγχουν τις περιπτώσεις εργοδοτών που ασκούν διακρίσεις σε βάρος μονογονιών – είτε ως εργαζομένων είτε ως αιτητών για εργασία.
- Συνιστά στα κράτη-μέλη να βελτιώσουν τα νομικά τους συστήματα έτσι που και οι δύο γονείς να εκπληρώνουν τις υποχρεώσεις τους προς τα παιδιά. Κάνει επίσης συστάσεις όσον αφορά στην κοινή κηδεμονία, καθώς ακόμα και στη σύνταξη ενός (εκούσιου) συμβολαίου διαζυγίου, όπου να καθορίζουν οι ίδιοι οι γονείς τις ευθύνες που θα αναλάβουν για τη φροντίδα και ανατροφή των παιδιών, όταν χωρίσουν.

Τελειώνοντας το Κοινοβούλιο στην απόφαση του 1998 τόνιζε ότι η βελτίωση της κατάστασης των μονογονεϊκών οικογενειών πρέπει να έχει προτεραιότητα έναντι οικονομικών ζητημάτων, που σχετίζονται με τη μείωση των δημοσίων δαπανών.²⁷

Στο πλαίσιο της Στρατηγικής E2020 έχουν τεθεί πέντε πρωταρχικοί στόχοι οι οποίοι πρέπει να επιτευχθούν μέχρι το τέλος του 2020 και αφορούν: στην απασχόληση, στην έρευνα και την ανάπτυξη, στο κλίμα / την ενέργεια, στην εκπαίδευση και στην κοινωνική ένταξη και τη μείωση της φτώχειας. Επίσης η πρωτοβουλία «Ευρωπαϊκή πλατφόρμα για την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού» στοχεύει στη διασφάλιση της οικονομικής, κοινωνικής και εδαφικής συνοχής για την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, με τρόπον ώστε να αυξηθεί η ευαισθητοποίηση και να αναγνωριστούν τα θεμελιώδη δικαιώματα των ατόμων που ζουν σε συνθήκες φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού, παρέχοντάς τους τη δυνατότητα να ζουν αξιοπρεπώς και να συμμετέχουν ενεργά στην κοινωνία.

Σύμφωνα με τη Στρατηγική E2020, σε επίπεδο ΕΕ, η Επιτροπή θα εργαστεί με στόχο: Να μετασχηματίσει την ανοικτή μέθοδο συντονισμού για τον κοινωνικό αποκλεισμό και την κοινωνική προστασία σε πλατφόρμα συνεργασίας, αξιολόγησης από ομότιμους και ανταλλαγής βέλτιστων πρακτικών, και σε μέσο προώθησης της ανάληψης δεσμεύσεων από δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς για μείωση του κοινωνικού αποκλεισμού και ανάληψη συγκεκριμένης δράσης, χρησιμοποιώντας και στοχευμένες ενισχύσεις από τα διαρθρωτικά ταμεία και ιδίως το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ):

²⁷ European Union Preparatory Acts, 1998.

- Να καταρτίσει και να εφαρμόσει προγράμματα για την προώθηση της κοινωνικής καινοτομίας για τα πιο ευάλωτα άτομα παρέχοντας ιδίως καινοτόμες ευκαιρίες εκπαίδευσης, κατάρτισης και απασχόλησης σε ομάδες πληθυσμού που αντιμετωπίζουν στερήσεις, να καταπολεμήσει τις διακρίσεις (π.χ. άτομα με αναπηρίες) και να αναπτύξει ένα νέο πρόγραμμα ενσωμάτωσης των μεταναστών που θα τους παρέχει τη δυνατότητα να αξιοποιούν πλήρως το δυναμικό τους.
- Να αναλάβει την αξιολόγηση της καταλληλότητας και της βιωσιμότητας των συστημάτων κοινωνικής προστασίας και συνταξιοδότησης και να προσδιορίσει τρόπους που διασφαλίζουν καλύτερη πρόσβαση στα συστήματα υγειονομικής περίθαλψης.

Σε εθνικό επίπεδο, τα κράτη μέλη θα πρέπει:

- Να προάγουν τη συλλογική και ατομική ευθύνη για την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού.
- Να καθορίσουν και να εφαρμόσουν μέτρα για την αντιμετώπιση των ειδικών συνθηκών των ομάδων ιδιαίτερου κινδύνου (μονογονεϊκές οικογένειες, ηλικιωμένες γυναίκες, μειονότητες, Roma, άτομα με αναπηρίες και άστεγοι).
- Να αναπτύξουν πλήρως τα συστήματα κοινωνικής ασφάλειας και συνταξιοδότησης που διαθέτουν ώστε να διασφαλίσουν κατάλληλη ενίσχυση του εισοδήματος και πρόσβαση στο σύστημα υγείας.²⁸
- Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έχει επανειλημμένως ζητήσει την εφαρμογή της δέσμης μέτρων για τις κοινωνικές επενδύσεις και υποστηρίζει τη σύσταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής με τίτλο «Επένδυση στα παιδιά: Σπάζοντας τον κύκλο της μειονεξίας», η οποία προτείνει ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο πολιτικής για την αντιμετώπιση της παιδικής φτώχειας και την προώθηση της ευημερίας των παιδιών, το οποίο θα βασίζεται σε τρεις πυλώνες (πρόσβαση σε επαρκείς πόρους στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου, πρόσβαση σε ποιοτικές και διαθέσιμες σε όλους

²⁸ Περιφερειακή Στρατηγική Κοινωνικής Ένταξης, Καταπολέμησης της Φτώχειας και κάθε μορφής Διακρίσεων Περιφέρειας Νότιου Αιγαίου, Ιούνιος 2015 (http://perna.gr/sites/default/files/news/%CE%A0%CE%95%CE%A3%CE%9A%CE%95_10-06-2015_%CE%A3%CF%84%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%B7%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CE%AE.pdf)

υπηρεσίες και συμμετοχή των παιδιών στην κοινωνία και στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων) και θα αναγνωρίζει τα παιδιά ως κατόχους δικαιωμάτων. Εκφράζει, ωστόσο, αποδοκιμασία για το γεγονός ότι η ΕΕ δεν έχει λάβει συνεκτικά μέτρα για την εφαρμογή της σύστασης, μέσω του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου.

Το Κοινοβούλιο, με νέο του ψήφισμα το 2015, λαμβάνει υπόψη του ότι οι μονογονεϊκές οικογένειες, και ιδίως οι οικογένειες των μόνων μητέρων, αντιμετωπίζουν μεγαλύτερο κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού (49,8 % έναντι 25,2%).

Σύμφωνα με τα δεδομένα των στατιστικών της ΕΕ, υπάρχουν μεγάλες διαφορές μεταξύ των χωρών, γεγονός που οφείλεται στην αύξηση του ποσοστού των γυναικών μεταξύ των φτωχών, στην υπερεκπροσώπηση των γυναικών στην επισφαλή εργασία και στην υποχρεωτική μερική απασχόληση, στον δυσανάλογο χρόνο που δαπανούν οι γυναίκες σε μη αμειβόμενη εργασία, στις παύσεις της επαγγελματικής σταδιοδρομίας των γυναικών για τη φροντίδα των παιδιών ή άλλων μελών της οικογένειας και στο μισθολογικό χάσμα μεταξύ ανδρών και γυναικών.

Συνιστά στα κράτη-μέλη να δεσμευτούν πραγματικά να αναπτύξουν πολιτικές για την καταπολέμηση της παιδικής φτώχειας που να εστιάζουν στην εξάλειψη των παραγόντων που επηρεάζουν την παιδική φτώχεια και να αυξάνουν την αποτελεσματικότητα, την ποσότητα, τα ποσά και την εμβέλεια της κοινωνικής στήριξης που απευθύνεται ειδικά στα παιδιά, αλλά και στους γονείς που είναι άνεργοι και για την καταπολέμηση του φαινομένου των εργαζόμενων φτωχών (όπως επιδόματα ανεργίας και επαρκές ελάχιστο εισόδημα), και να προωθήσουν εργατική νομοθεσία που να εξασφαλίζει κοινωνικά δικαιώματα, συμπεριλαμβανομένου επαρκούς νόμιμου κατώτατου μισθού σύμφωνα με τις εθνικές πρακτικές και τις συλλογικές συμβάσεις.

Να παρέχεται μεγαλύτερη ασφάλιση για τις οικογένειες και να καταπολεμά την επισφαλή απασχόληση, προάγοντας ταυτόχρονα την εργασία με επαρκή κοινωνικά δικαιώματα.

Παροτρύνει τα κράτη μέλη να εγκρίνουν, να υλοποιήσουν και να επιβλέπουν σχέδια για την ανακούφιση της πολυδιάστατης παιδικής φτώχειας, εστιάζοντας στα εγγενή δικαιώματα των παιδιών και θέτοντας στόχους για τη μείωση της παιδικής φτώχειας και του

κοινωνικού αποκλεισμού, με ρητή εστίαση/προτεραιότητα στα παιδιά που διατρέχουν τον υψηλότερο κίνδυνο φτώχειας.

Υπενθυμίζει ότι είναι σημαντικό να επαναφέρουν τα κράτη μέλη της ΕΕ τις πραγματικές δαπάνες κοινωνικής προστασίας, υγείας, εκπαίδευσης και κοινωνική στέγασης προς όφελος των πλέον μειονεκτούντων παιδιών τουλάχιστον στα επίπεδα που επικρατούσαν πριν την κρίση.

Καλεί τα κράτη μέλη να εφαρμόσουν ειδική νομοθεσία για την προστασία και την αύξηση των δικαιωμάτων μητρότητας και πατρότητας, μεταξύ άλλων μέσω της εφαρμογής αποτελεσματικών μέσων για την εξασφάλιση της ισορροπίας μεταξύ επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής, και να εξασφαλίσουν την επιστροφή των γυναικών στην εργασία μετά την εγκυμοσύνη και την άδεια μητρότητας και τη στήριξη των μονογονεϊκών οικογενειών.

Τονίζει, επιπλέον, ότι η ενίσχυση της νομοθεσίας για την άδεια πατρότητας δίνει σημαντική ώθηση στην καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω φύλου και των διακρίσεων στις αμοιβές στην εργασία: παροτρύνει τα κράτη μέλη να διασφαλίσουν ότι οι εργοδότες δεν θα μπορούν να αιτιολογούν την άνιση μεταχείριση και την παρενόχληση των εργαζομένων επικαλούμενοι την εγκυμοσύνη, την ανατροφή των παιδιών ή τις οικογενειακές υποχρεώσεις.²⁹

Ασφαλώς, ούτε τα ψηφίσματα, ούτε η ύπαρξη νομικών κειμένων και άλλων πιο εξειδικευμένων νομοθεσιών δεν σημαίνουν κατ' ανάγκη ότι υπάρχει μια ενιαία Ευρωπαϊκή στάση ως προς το κράτος πρόνοιας, αφού κάθε χώρα της Ευρώπης έχει τις δικές της ιδιομορφίες και απόψεις για το ζήτημα αυτό. Η πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δεν μπορεί παρά να αποτελεί μια σύνθεση των διαφορετικών προσεγγίσεων των Ευρωπαίων εταίρων μέσα από τις διαφορετικές τους παραδόσεις, αλλά και των σύγχρονων πραγματικοτήτων που επηρεάζουν τις κατά καιρούς επιλογές και κατευθύνσεις της ΕΕ. Ανασταλτικός παράγοντας των τελευταίων χρόνων είναι η παρατεταμένη οικονομική ύφεση, η οποία συρρικνώνει ή και καταργεί πολλά οφέλη της κοινωνικής πολιτικής.

Πολλά κράτη μέλη της ΕΕ έχουν εισαγάγει νομοθεσίες με στόχο την προστασία των ευάλωτων ομάδων πληθυσμού, συμπεριλαμβανομένων των μονογονεϊκών οικογενειών.

29 Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 24ης Νοεμβρίου 2015 σχετικά με τη μείωση των ανισοτήτων με ιδιαίτερη έμφαση στην παιδική φτώχεια (2014/2237(INI)), <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2015-0401+0+DOC+XML+VO//EL>

Θα δούμε στη συνέχεια το θεσμικό πλαίσιο κρατών μελών της ΕΕ, σημειώνοντας στο σημείο αυτό ότι και στα άλλα δυο κεφάλαια που ακολουθούν περιλαμβάνονται νομοθεσίες που αφορούν είτε την επιδοματική είτε την οικονομική πτυχή.

2.3 ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΡΑΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ ΕΕ

ΚΡΟΑΤΙΑ

Μελέτη της European Commission (2015), αναφέρει πως σύμφωνα με το Νόμο Οικογένειας (Official Gazette No. 103/15) και το Νόμο περί προσωρινής στήριξης (Official Gazette No. 92/14), εάν ο γονέας που δεν διαμένει με το παιδί και είναι βέβαιο ότι θα συμβάλει στη συντήρηση του παιδιού δεν συμμορφώνεται με τις υποχρεώσεις του για διάστημα μεγαλύτερο των τριών μηνών (ή οι γονείς του, δηλαδή οι παππούδες του παιδιού), ένα παιδί έχει δικαίωμα για προσωρινή υποστήριξη. Το Κέντρο για την Κοινωνική Πρόνοια οφείλει να εκδώσει απόφαση για την προσωρινή στήριξη, είτε μετά από αίτημα από τον άλλο γονέα ή αυτεπάγγελα. Το παιδί έχει το δικαίωμα για προσωρινή στήριξη μέχρι που ο γονέας (ή οι παππούδες) αρχίσουν να εκπληρώνουν την υποχρέωσή τους και να συμβάλουν στη συντήρηση ενός παιδιού, ωστόσο, για μέγιστο χρονικό διάστημα τριών ετών. Το ποσόν της προσωρινής στήριξης που καταβάλλεται από το Κέντρο Κοινωνικής Πρόνοιας ισούται με το 50% του ελάχιστου ποσού της διατροφής του παιδιού και καθορίζεται σύμφωνα με το Νόμο περί Οικογένειας.

Όσον αφορά τη συμμετοχή στην αγορά εργασίας των μόνων γονέων, σύμφωνα με τον Εργατικό Νόμο οι μονογονεϊκές οικογένειες με ένα παιδί κάτω των έξι ετών μπορούν να εργαστούν πολλές ώρες εργασίας ή με μη ομοιόμορφο ωράριο εργασίας (δηλαδή επιπλέον ώρες σε κάποια περίοδο του έτους, και λιγότερες ώρες, σε άλλες περιόδους) μόνο με γραπτή συγκατάθεση του μόνου γονέα. Επίσης, τα ίδια δικαιώματα έχουν οι άγαμοι γονείς που προσδιορίζονται ως ομάδα κινδύνου στην αγορά εργασίας και συνήθως υπάρχουν μέτρα στη διάθεσή τους. Για παράδειγμα, σήμερα υπάρχει ένα πακέτο που ονομάζεται «και η ιδιαιτερότητα αποτελεί πλεονέκτημα» με στόχο τις ευάλωτες ομάδες στην αγορά εργασίας όπου οι μονογονεϊκές οικογένειες αποτελούν μια από τις ομάδες-στόχους. Το πακέτο, προσφέρει οικονομική στήριξη με στόχο την απασχόληση των μόνων γονέων, καθώς και στήριξη για μέτρα που αποσκοπούν στην ευαισθητοποίηση του κοινού και στην

ευαισθητοποίηση των εργοδοτών για τις συγκεκριμένες ανάγκες των ευάλωτων ομάδων στην αγορά εργασίας. Επίσης, οι μονογονεϊκές οικογένειες μπορούν να χρησιμοποιήσουν γενικά μέτρα αν είναι πιο κατάλληλα για αυτούς. Επιπλέον, σε τοπικό επίπεδο, ορισμένες πόλεις ή δήμοι προσφέρουν μειωμένα τέλη για τις μονογονεϊκές οικογένειες για συμμετοχή σε προγράμματα εκπαίδευσης και φροντίδας πρώιμης παιδικής ηλικίας.³⁰

ΒΕΛΓΙΟ

Έχει διαμορφωθεί ένα δίκτυο εταιρειών για προώθηση της ισότητας (από το Ινστιτούτο για την Ισότητα Γυναικών και Ανδρών) για να συζητήσουν τη συμφιλίωση και την ανάγκη να προσαρμοστούν τα ωράρια εργασίας για τους γονείς.

Η γονική άδεια είναι πολύ ευέλικτη στο Βέλγιο και οι γονείς έχουν δικαίωμα να εργάζονται λιγότερες ώρες. Ωστόσο, η φτώχεια των μόνων γονέων δεν αντιμετωπίστηκε με ολοκληρωμένο τρόπο, παρά τα διάφορα μέτρα πολιτικής που στοχεύουν στην ανακούφιση από τις απώλειες εσόδων εξαιτίας ενός χωρισμού. Από το 2007, για παράδειγμα, στις μονογονεϊκές οικογένειες παρέχονται πρόσθετες οικογενειακές παροχές (επεκτάθηκαν περαιτέρω το 2008) και από το 2010, οι μονογονεϊκές οικογένειες δικαιούνται μειωμένων τελών για ιατρική περίθαλψη, για τις δημόσιες μεταφορές, τις τηλεφωνικές υπηρεσίες και το επίδομα θέρμανσης (η λεγόμενη 'OMNIO'-κατάσταση). Επιπλέον, από το 2004, η κυβέρνηση προσφέρει βοήθεια στους μόνους γονείς οι οποίοι δεν λαμβάνουν πληρωμές διατροφής από γονείς μη μόνιμους κατοίκους. Η βοήθεια περιλαμβάνει νομικές υπηρεσίες για να αναγκάσει τον οφειλέτη να συμμορφωθεί με την πραγματική πληρωμή διατροφών για την κάλυψη των άμεσων αναγκών. Η ομάδα-στόχος της Βελγικής υπηρεσίας για αξιώσεις διατροφής, (DAVO στα ολλανδικά ή SECAL στα γαλλικά) περιορίζεται σε μονογονείς με χαμηλά εισοδήματα.³¹

30 The EU Mutual Learning Programme in Gender Equality: European Commission. Support to lone parents, 21-22 October 2015, France (http://ec.europa.eu/justice/genderequality/files/exchange_of_good_practice_fr/fr_discussion_paper_fr_2015_en.pdf). The EU mutual learning seminar, held in Paris on 21-22 October 2015, examined and discussed good practices to support lone parents in the framework of gender equality.

31 *ibid*

Στο Βέλγιο, οι πρόσφατες συζητήσεις αφορούν σύμφωνα με την European Commission (2015):

- Ένα χρονικό όριο για την ευθύνη καταβολής διατροφής για τον σύντροφο: αφού το διπλό εισόδημα γίνεται η κοινωνική νόρμα, υπήρχε αυξανόμενη πίεση για να αλλάξει το διαβίου δικαίωμα διατροφής του οικονομικά ασθενέστερου μέρους στο διαζύγιο. Κατά συνέπεια, το 2007 το δίκαιο περί διαζυγίου άλλαξε και τώρα ορίζει ότι οι κανόνες διατροφής μεταξύ των συντρόφων δεν μπορεί να επεκταθούν για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα απ' ό,τι η διάρκεια της σχέσης. Ως εκ τούτου, το δίκαιο του διαζυγίου προκαλεί τώρα την ιδέα ότι, εάν οι σύντροφοι είχαν μια άνιση κατανομή αρμοδιοτήτων στη σχέση τους, το οικονομικά ασθενέστερο μέρος πρέπει να ενθαρρυνθεί να συμμετάσχει σε αμειβόμενη εργασία το συντομότερο δυνατό.
- Η κοινή επιμέλεια ως λύση αναφοράς στην περίπτωση ενός χωρισμού ή διαζυγίου των ζευγαριών με παιδιά: Για να αντισταθμίσει την τάση των ρυθμίσεων επιμέλειας να διαθέτουν το μεγαλύτερο μέρος των γονεϊκών ευθυνών στις μητέρες, το βελγικό δίκαιο προβλέπει τώρα ότι οι οικογενειακοί δικαστές πρέπει πάντα να εξετάζουν πρώτα τη δυνατότητα να μοιράσουν την επιμέλεια σε ίσα μέρη μεταξύ των γονέων. Ως εκ τούτου, στο Βέλγιο, η «αρχή της ενεργοποίησης» όχι μόνο έχει γίνει μια ηγετική αρχή της κοινωνικής πολιτικής, αλλά επίσης έχει ενσωματωθεί στο οικογενειακό δίκαιο, αλλάζοντας τον τρόπο με τον οποίο οι πρώην σύντροφοι ρυθμίζουν την ιδιωτική αλληλεγγύη τους.

Σε σύγκριση με τη Γαλλία και τη Γερμανία, υψηλότερα επίπεδα προστασίας εισοδήματος (ή/και πιο ευέλικτα ή swiffer συστήματα) φαίνεται ότι υπάρχουν στο Βέλγιο, ιδίως σε περίπτωση αθέτησης των υποχρεώσεων καταβολής διατροφής. Οι υπηρεσίες φροντίδας παιδιών είναι σχετικά ευρέως διαθέσιμες και υποτίθεται ότι πρέπει να δοθεί προτεραιότητα στις κοινωνικά ευπαθείς ομάδες, συμπεριλαμβανομένων των μόνων γονέων. Ωστόσο, υπάρχει μια αυξανόμενη ζήτηση για τις υπηρεσίες και η προσφορά δεν είναι σε θέση να αντιμετωπίσει αυτή την τάση. Διατροφές πληρώνονται επίσης από το κράτος στη Σουηδία, Εσθονία, Λεττονία, Σλοβακία

και στην Ισλανδία γίνεται από τον εργοδότη του γονέα που δεν καταβάλλει τη διατροφή (European Commission, 2015).³²

ΓΑΛΛΙΑ

Η European Commission (2015), αναφέρει πως ένα παράδειγμα καλής πρακτικής, στο Παρίσι, είναι το Ινστιτούτο Εκπαίδευσης και Πρακτικής Άσκησης, η οποία εφαρμόζει ένα καινοτόμο σύστημα υποστήριξης για να βοηθήσει την επανένταξη των μόνων γονέων στην απασχόληση, που παρέχεται μέσω ενός δικτύου αναζήτησης εργασίας και ταυτόχρονα παροχή ευέλικτων υπηρεσιών με μεγαλύτερη φροντίδα των παιδιών. Οι μισές από τις θέσεις παιδικής φροντίδας παρέχονται σε άνεργες γυναίκες και στα παιδιά δίνονται αρκετές εβδομάδες για να εγκατασταθούν στο κέντρο παιδικής μέριμνας, μετά που αρχίζει η υποστήριξη αναζήτησης εργασίας.

Οι γυναίκες εισάγονται στο δίκτυο του Ινστιτούτου με άτομα που αναζητούν εργασία για μια περίοδο έξι μηνών, με σκοπό την προετοιμασία τους και βοηθώντας τις να βρουν εργασία. Μόλις οι γυναίκες εξεύρουν απασχόληση έχουν πρόσβαση σε ευέλικτη φροντίδα των παιδιών. Ο συνδυασμός της φροντίδας των παιδιών και πρακτικής βοήθειας στην αναζήτηση εργασίας έχει οδηγήσει σε ένταξη/επανένταξη στην εργασία του 85% -95% των συμμετεχουσών γυναικών. Οι συμμετέχουσες υπογράφουν εβδομαδιαίες συμβάσεις, τόσο ως μια συμβολική χειρονομία, αλλά και για να επιτρέψει στις ώρες φροντίδας των παιδιών να προσαρμοστούν, αν υπάρχουν αλλαγές στις ώρες εργασίας. Η επιτυχία του συστήματος βασίζεται στην στοχευμένη υποστήριξη και ευέλικτη φροντίδα των παιδιών, η οποία ανταποκρίνεται στην επιθυμία πολλών μόνων γονέων να σταματήσει η εξάρτησή τους από τις κοινωνικές παροχές.

ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Οι μόνοι γονείς αντιμετωπίζουν δυσκολίες ένταξης στην αγορά εργασίας και στο να έχουν πρόσβαση σε ευέλικτα ωράρια εργασίας

32 The EU Mutual Learning Programme in Gender Equality: European Commission. Support to lone parents, 21-22 October 2015, France (http://ec.europa.eu/justice/genderequality/files/exchange_of_good_practice_fr/fr_discussion_paper_fr_2015_en.pdf). The EU mutual learning seminar, held in Paris on 21-22 October 2015, examined and discussed good practices to support lone parents in the framework of gender equality.

και παιδική μέριμνα, κατάρτιση και πρακτική άσκηση. Πρόσφατα εισήχθηκαν μέτρα πολιτικής για την αντιμετώπιση των εν λόγω προκλήσεων που περιλαμβάνουν την εισαγωγή ενός εγγυημένου χώρου φροντίδας για όλα τα παιδιά ηλικίας κάτω των τριών ετών. Από το 2010 η Ομοσπονδιακή Υπηρεσία Απασχόλησης στόχευε στην αύξηση των ευκαιριών για τους μόνους γονείς, εστιάζοντας στην ανάπτυξη των ικανοτήτων τους, τοποθετήσεις σε εργασία και στη βελτίωση των ευκαιριών για τα παιδιά και τους εφήβους να συμμετάσχουν στην κοινωνία. Η Ομοσπονδιακή Υπηρεσία Απασχόλησης έχει επίσης χρησιμοποιήσει τη χρηματοδότηση του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου- EKT για την προώθηση των ίσων ευκαιριών στην αγορά εργασίας μέσω της φροντίδας των παιδιών και προγραμμάτων για τις γυναίκες που επιστρέφουν στην αγορά εργασίας μετά τον τοκετό. Η δικτύωση έχει αναπτυχθεί ευρέως για να προωθήσει την οικογένεια και έμφυλα, μέσω της συνεργασίας με τους τοπικούς φορείς για την παροχή ευέλικτης φροντίδας των παιδιών και ενημερωτικές εκδηλώσεις για τους μόνους γονείς.³³ Αυτό περιλαμβάνει τη δικτύωση με τους εργοδότες για να παρέχουν θέσεις εργασίας με ευέλικτο ωράριο εργασίας και φροντίδας των παιδιών, καθώς και με τους παρόχους κατάρτισης για να αυξηθεί η παροχή μερικής εκπαίδευσης και δεξιοτήτων κατάρτισης, τα οποία είναι ιδιαίτερα σημαντικά, καθώς πολλοί μόνοι γονείς δεν έχουν την επαγγελματική κατάρτιση και την προηγούμενη εργασιακή εμπειρία. Το να εργαστεί κάποιο άτομο στα δίκτυα θεωρείται ως κρίσιμος παράγοντας επιτυχίας (European Commission, 2015).

Τέσσερις καλές πρακτικές παρουσιάστηκαν να καταδεικνύουν τη σημασία της δικτύωσης για να υποστηρίξουν την ενεργοποίηση και την ένταξη μόνων γονέων στην αγορά εργασίας. Προκύπτουν από μια στρατηγική εταιρική σχέση για τους μόνους γονείς σε ομοσπονδιακό επίπεδο μεταξύ του Υπουργείου Οικογενειακών Υποθέσεων, Τρίτης Ηλικίας, Γυναικών και Νεότητας (BMFSFJ) και του Ομοσπονδιακού Υπουργείου Απασχόλησης και Κοινωνικών Υποθέσεων (BMAS):

- «Συμφιλίωση επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής για τους μόνους γονείς» (BMFSFJ, 2009-2010) για τη βελτίωση της δικτύωσης και ευαισθητοποίησης για τις επιχειρήσεις σχετικά με την ανάγκη λήψης μέτρων για τη συμφιλίωση επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής.

- «Καλή εργασία για τους μόνους γονείς» (BMAS 2009-2012) με χρηματοδότηση 77 έργων για την παροχή εξατομικευμένης υποστήριξης για τους μόνους γονείς με επιδόματα ανεργίας για να βοηθήσει στην ενεργοποίηση της αγοράς εργασίας και στην ένταξή τους.
- «Δίκτυα αποτελεσματικής βοήθειας για τους μόνους γονείς» (BMFSFJ, 2011-2013) με χρηματοδότηση 105 έργων για την επέκταση της δικτύωσης ανάμεσα σε μια σειρά από υπηρεσίες για την παροχή συντονισμένης υποστήριξης και βοήθειας για τους μόνους γονείς.
- «Ευκαιρίες απασχόλησης για μονογονεϊκές» (BMFSFJ και η BA) 2012-2013) με στόχο την προώθηση της εκμάθησης και των καλών πρακτικών μέσω της δικτύωσης για να βελτιωθεί η εικόνα των μόνων γονέων, με την αύξηση της ευαισθητοποίησης των εργοδοτών σχετικά με τις ευκαιρίες απασχόλησης για τους μόνους γονείς.

Μια καινοτόμα προσέγγιση για την επέκταση των ευκαιριών απασχόλησης υπήρξε ο διορισμός λειτουργών για την ισότητα των ευκαιριών σε 500 κέντρα απασχόλησης και περιφερειακά γραφεία εργασίας. Παρέχουν στις γυναίκες, και στους μόνους γονείς, πληροφορίες και συμβουλές για να βοηθήσει την ένταξή τους στην αγορά εργασίας. Αυτό πραγματοποιείται από διυπηρεσιακή δικτύωση με τους εργοδότες, τους φορείς παροχής εκπαίδευσης και των παρόχων φροντίδας των παιδιών. Οι λειτουργοί για την Ισότητα των Ευκαιριών έχουν διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην προώθηση μιας ολοκληρωμένης και συντονισμένης προσέγγισης για την αντιμετώπιση των πολύπλευρων εμποδίων που αντιμετωπίζουν οι μόνιμοι γονείς που εισέρχονται στην αγορά εργασίας.

Οι γερμανικοί φορείς πολιτικής που εμπλέκονται στις καλές πρακτικές είχαν ορίσει την αύξηση της συμμετοχής στην αγορά εργασίας των μόνων γονέων ως πρωταρχικό στόχο τους. Κάθε ένα από τα προγράμματα που απευθύνονταν σε αυτόν τον στόχο, είτε εργάζονταν για τη βελτίωση των υπηρεσιών στο επίπεδο του δρόμου ή με τη βελτιστοποίηση της διαχείρισης των υπηρεσιών αυτών. Δευτερεύων στόχος ήταν να λειτουργήσει ενάντια στα στερεότυπα για τους μόνους γονείς με την ευαισθητοποίηση στις συγκεκριμένες προκλήσεις και τις συνθήκες των μόνων γονέων.

Οι ομάδες-στόχοι ήταν, ως εκ τούτου, όχι μόνο οι μόνιμοι γονείς, αλλά και οι εργοδότες, οι διοικήσεις Κέντρων Εργασίας, και τα

διευθυντικά στελέχη των φορέων του τομέα παροχής υπηρεσιών (European Commission, 2015).

ΟΛΛΑΝΔΙΑ

Τέθηκε σε ισχύ νόμος για τη βελτίωση της θέσης των Μόνων Γονέων στην Αγορά Εργασίας. Ο νόμος αυτός παρέχει δικαίωμα στους μόνους γονείς για απαλλαγή από την υποχρέωση να αναζητήσουν εργασία, για μέγιστη διάρκεια έξι ετών, υπό τους όρους ότι (α) ο μόνος γονέας αναλαμβάνει πλήρως τις ευθύνες φροντίδας για ένα παιδί μέχρι πέντε ετών, και (β) ο μόνος γονέας κάνει χρήση της εξαιρέσης για την εκπαίδευση ή άλλη μορφή κατάρτισης που σχετίζεται με την «ενεργοποίηση»/επανένταξη του. Ο Νόμος Συμμετοχής προβλέπει, από τον Ιανουάριο του 2015, την ευθύνη για την παροχή κοινωνικής στήριξης. Ο νόμος αυτός είναι μέρος μιας μεγαλύτερης μετατόπισης στη χάραξη της ολλανδικής πολιτικής με έμφαση στη «συμμετοχή». Παρά την εισαγωγή του Νόμου Συμμετοχής, ο Νόμος για τη βελτίωση της θέσης των μόνων Γονέων στην Αγορά Εργασίας και οι απαλλαγές που δίνει στους μονούς γονείς είναι ακόμα σε ισχύ. Ένας άλλος τομέας στον οποίο αυτό είναι κυρίαρχο (η συμμετοχή) είναι στην κατ' οίκον φροντίδα. Αν κάποιος χρειάζεται φροντίδα, ώστε να είναι σε θέση να ζει ανεξάρτητα (π.χ. βοήθεια με τον καθαρισμό ή προσωπική φροντίδα, ή να βοηθηθεί στην υγειονομική περίθαλψη στο σπίτι, όπως η λήψη φαρμακευτικής αγωγής), παρέχεται επαγγελματική βοήθεια μόνο αν, οι γείτονες, οι φίλοι ή τα μέλη της οικογένειας της δεν είναι σε θέση να παρέχουν τέτοια βοήθεια (European Commission, 2015).³⁴

ΦΙΛΑΝΔΙΑ

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 2000 έγιναν αρκετές μεταρρυθμίσεις στη νομοθεσία της οικογενειακής πολιτικής (STM 2013). Για παράδειγμα:

- Δόθηκε στις τοπικές αρχές το 2001 εκ του νόμου υποχρέωση να παρέχουν δωρεάν προσχολική εκπαίδευση για τα παιδιά ηλικίας μέχρι 6 ετών.

³⁴ The EU Mutual Learning Programme in Gender Equality: European Commission. Support to lone parents, 21-22 October 2015, France (http://ec.europa.eu/justice/genderequality/files/exchange_of_good_practice_fr/fr_discussion_paper_fr_2015_en.pdf). The EU mutual learning seminar, held in Paris on 21-22 October 2015, examined and discussed good practices to support lone parents in the framework of gender equality.

- Πρόβλεψη για προσχολικές και μετά το σχολείο δραστηριότητες για παιδιά πρώτης και δεύτερης τάξης προστίθενται στο νόμο Βασικής Εκπαίδευσης (2004).
- Οι θετοί πατέρες έχουν τα ίδια δικαιώματα στο επίδομα πατρότητας και το λεγόμενο μήνα του μπαμπά, όπως ο βιολογικός πατέρας (2007).
- Παροχές παιδιού, το επίδομα παιδικής μέριμνας κατ 'οίκον, ιδιωτικό επίδομα ημερήσιας φροντίδας και ελάχιστο ποσοστό γονικού επιδόματος συνδέονται με τον εθνικό πίνακα συντάξεων (2011).
- Εισάγονται αναλυτικές εξετάσεις υγείας για οικογένειες (2011)
- Το βασικό ποσό της κοινωνικής πρόνοιας στη διάθεσή των μόνων γονέων είναι αυξημένο (2012).
- Ο αριθμός των ημερών της γονικής άδειας αποκλειστικά για τον πατέρα αυξάνεται σε 54 εργάσιμες ημέρες (2013) (European Commission, 2015).

ΕΛΛΑΔΑ

Νομοθεσία που ψηφίστηκε το 2015 δίνει προτεραιότητα στην κάλυψη των βασικών αναγκών των οικογενειών που επλήγησαν σοβαρά από την κρίση, όπως δωρεάν ηλεκτρική ενέργεια και επιδοτήσεις τροφίμων και ενοικίου για ένα χρονικό διάστημα εννέα μηνών.³⁵ Επίσης οι σπουδαστές και φοιτητές θεωρούνται εξαρτώμενα τέκνα, έτσι δεν αποκόπτεται το επίδομα τέκνου, όπως συμβαίνει στην Κύπρο.³⁶

Να δούμε στη συνέχεια τις κοινωνικές και οικονομικές πολιτικές χωρών στην ΕΕ.

35 The EU Mutual Learning Programme in Gender Equality: European Commission. Support to lone parents, 21-22 October 2015, France (http://ec.europa.eu/justice/genderequality/files/exchange_of_good_practice_fr/fr_discussion_paper_fr_2015_en.pdf). The EU mutual learning seminar, held in Paris on 21-22 October 2015, examined and discussed good practices to support lone parents in the framework of gender equality

36 <http://singleparent.gr/oikonomika/epidomata-paroxes/analytikos-odigos-postha-eispraxeis-to-epidoma-teknon-a21-gia-to-2014/>

2.4 ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΧΩΡΩΝ ΣΤΗΝ ΕΕ

Στη παρούσα φάση η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πραγματοποιεί συστηματικό διάλογο με χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σε αναζήτηση μιας ολοκληρωμένης προσέγγισης για την αποτελεσματική αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού που απειλεί τους «μόνους» γονιούς. Ο διάλογος διεξάγεται με τη μορφή συνεδρίων και φόρουμ, όπου αποτιμώνται οι εθνικές πολιτικές και προωθείται η ανταλλαγή γνώσεων και καλών πρακτικών με στόχο τη μάθηση και συναντίληψη στο πλαίσιο της διαμόρφωσης πολιτικών για την ισότητα των φύλων και της υλοποίησης των στόχων για την Ευρώπη 2020.

Τα σοβαρότερα χαρακτηριστικά του ζητήματος των μόνων γονιών τα οποία καλούνται τα κράτη μέλη να αντιμετωπίσουν με τις πολιτικές τους αποτελούν : α) η έμφυλη διάσταση καθώς το 98% των μονογονιών που είναι αρχηγοί των μονογονεϊκών οικογενειών είναι γυναίκες και β) η διάσταση της φτώχειας καθώς το 33% των μονογονιών ζουν κάτω από τα όρια της φτώχειας σε σύγκριση με το 17% του συνόλου των οικογενειών.

ΓΑΛΛΙΑ

Στη Γαλλία, το 85% των μονογονεϊκών οικογενειών έχουν επικεφαλής γυναίκες. Η πλειοψηφία τους έχει λιγότερα επαγγελματικά προσόντα από τις υπόλοιπες μητέρες, το 32% είναι άνεργες και το 40% δεν λαμβάνουν διατροφή από τους πατέρες. Το ποσοστό φτώχειας μεταξύ των μόνων γονέων έχει αυξηθεί από 30% το 2006 στο 33,6% το 2012, ένα ποσοστό που αντιπροσωπεύει μια σημαντική αύξηση της φτώχειας σε σύγκριση με άλλα νοικοκυριά. Οι μόνοι γονείς συχνά βιώνουν την απομόνωση και τις δυσκολίες στη συμμετοχή τους στην επαγγελματική και την πολιτική ζωή.

Υπάρχουν δυο μοντέλα υποστήριξης των μονογονιών: Η καθολική (Universal) οικονομική υποστήριξη που παρέχεται μέσω οικογενειακών επιδομάτων, υπηρεσίες φροντίδας παιδιών και παροχές σε μονογονεϊκές οικογένειες χαμηλών εισοδημάτων (περιλαμβάνει επίδομα για τα έξοδα του σχολείου, συμπλήρωμα εισοδήματος και φορολογικές ελαφρύνσεις). Η πρόσθετη οικονομική υποστήριξη αποσκοπεί στην μείωση του οικονομικού και κοινωνικού χάσματος μεταξύ των μονογονεϊκών οικογενειών

και των άλλων οικογενειών. Τα Σχέδια Ελάχιστου Εισοδήματος, στοχεύοντας τους μονογονιούς, έχουν εισαγάγει το 1976 επίδομα μονογονιού και μισθό μητρότητας πάνω από τον βασικό μισθό. Το 1989 καθιερώθηκε το ελάχιστο εισόδημα κοινωνικής ενσωμάτωσης για την αντιμετώπιση της ανεργίας και τη βελτίωση των όρων κοινωνικής και επαγγελματικής ενσωμάτωσης.

Από τη δεκαετία του 90' η στόχευση επικεντρώθηκε στις ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης των μονογονιών μέσω κινήτρων για την ένταξη στην αγορά εργασίας και την υποστήριξη των νοικοκυριών που βρίσκονται στα όρια της φτώχειας με φορολογικές ελαφρύνσεις (PPE) και επίδομα αλληλεγγύης (RSA) σε χαμηλόμισθους. Το επίδομα αυτό αποτέλεσε ένα καινοτόμο μέτρο που αποσκοπεί στην ενεργό συμμετοχή των μονογονιών στην αγορά εργασίας και περιλαμβάνει επικουρικές πληρωμές που υπολογίζονται ανάλογα με τον αριθμό των παιδιών στο νοικοκυριό. Από τις αρχές του 2016 τα δύο παραπάνω κίνητρα ενσωματώνονται σε ένα ασφάλιστρο ενεργοποίησης, το οποίο αποτελεί μια ολοκληρωμένη προσέγγιση στην ένταξη των μονογονιών στην αγορά εργασίας και στη διατήρηση της αγοραστικής δύναμης των χαμηλόμισθων εργαζομένων σε επίπεδα πάνω από τα όρια της φτώχειας. Οι παροχές σε μονογονιούς αυξήθηκαν προκειμένου να έχουν πρόσβαση σε βασικά αγαθά. Άλλες παροχές σε μονογονιούς περιλαμβάνουν το οικογενειακό συμπλήρωμα και το ειδικό επίδομα σε μονογονιούς που δεν λαμβάνουν διατροφή για τα παιδιά τους (Garantie contre les impayés de pension alimentaire-GIPA).

Το GIPA επίσης προσφέρει ομαδικές και ατομικές υποστηρικτικές υπηρεσίες, διαμεσολάβηση, πληροφορίες και πρακτικές συμβουλές για μονογονιούς μετά το χωρισμό, με τη συνδρομή κοινωνικών λειτουργών, δικηγόρων και οικογενειακών συμβούλων. Ο στόχος είναι να ενθαρρύνεται η επικοινωνία μεταξύ των γονιών για να αντιμετωπίσουν τις κοινωνικές, οικονομικές και ψυχολογικές συνέπειες του χωρισμού παιδιών και γονέων. Ιδιαίτερο βάρος δίδεται στις κοινωνικές, ψυχολογικές και άλλες ανάγκες των παιδιών και η συμμετοχή τους σε αθλητικές και άλλες δραστηριότητες. Στόχος είναι να υπάρχει συνάφεια των τοπικών και εθνικών πολιτικών για την παροχή οικογενειακών επιδομάτων και την εξεύρεση λύσεων για τη μη πληρωμή της διατροφής. Σε περιπτώσεις σωματικής και ψυχολογικής βίας στην οικογένεια τα δικαστήρια έχουν στοχευμένες αρμοδιότητες για παρέμβαση που προβλέπονται από τον νόμο.

Οι υπηρεσίες φύλαξης και φροντίδας παιδιών για τις μονογονεϊκές οικογένειες προσφέρονται από το Σχέδιο AGEPI. Το σχέδιο αυτό απευθύνεται σε μονογονιούς με παιδιά κάτω των 10 ετών που είναι εγγεγραμμένοι ως άνεργοι και ψάχνουν για εργασία, προσφέροντας ένα πλέγμα εναλλακτικών επιλογών για την φροντίδα/φύλαξη των παιδιών μέσω εγκεκριμένων φροντιστών/στριών. Στο πλαίσιο του Οδικού Χάρτη για την καταπολέμηση της Φτώχειας 2015-2017 υπάρχει πρόνοια για την ένταξη 10% παιδιών από φτωχές οικογένειες σε προγράμματα φύλαξης μέσω του εθνικού ταμείου οικογενειακών επιδομάτων (National Family Allowance Fund–CNFA).

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 2000 έγιναν αρκετές μεταρρυθμίσεις στη νομοθεσία της οικογενειακής πολιτικής (STM 2013). Για παράδειγμα:

- Δόθηκε στις τοπικές αρχές το 2001 εκ του νόμου υποχρέωση να παρέχουν δωρεάν προσχολική εκπαίδευση για τα παιδιά ηλικίας μέχρι 6 ετών.
- Πρόβλεψη για προσχολικές και μετά το σχολείο δραστηριότητες για παιδιά πρώτης και δεύτερης τάξης προστίθενται στο νόμο Βασικής Εκπαίδευσης (2004).
- Οι θετοί πατέρες έχουν τα ίδια δικαιώματα στο επίδομα πατρότητας και το λεγόμενο μήνα του μπαμπά, όπως ο βιολογικός πατέρας (2007).³⁷
- Το βασικό ποσό της κοινωνικής πρόνοιας στη διάθεσή των μόνων γονέων είναι αυξημένο (2012).
- Ο αριθμός των ημερών της γονικής άδειας αποκλειστικά για τον πατέρα αυξάνεται σε 54 εργάσιμες ημέρες (2013).

Η Γαλλία έχει ένα ολοκληρωμένο, αν και πολύπλοκο, σύστημα υποστήριξης για τους μόνους γονείς. Οι μόνοι γονείς είναι μια ειδική «διοικητική» κατηγορία που αντικατοπτρίζει τους φτωχούς μόνους γονείς. Πρόσφατα η γαλλική πολιτική, έδωσε έμφαση στις μονογονεϊκές οικογένειες και περιλαμβάνει έναν χάρτη πορείας πολλαπλής δράσης για την κοινωνική ένταξη και την

37 The EU Mutual Learning Programme in Gender Equality: European Commission. Support to lone parents, 21-22 October 2015, France (http://ec.europa.eu/justice/genderequality/files/exchange_of_good_practice_fr/fr_discussion_paper_fr_2015_en.pdf). The EU mutual learning seminar, held in Paris on 21-22 October 2015, examined and discussed good practices to support lone parents in the framework of gender equality

καταπολέμηση της φτώχειας (2015-2017), περιλαμβανομένης της εισαγωγής νομοθεσίας το 2014 για την ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών. Από το 2013 τα οικογενειακά δικαιώματα έχουν αυξηθεί σημαντικά για τους μόνους γονείς, υπό το πρίσμα της αύξησης των ποσοστών φτώχειας των μονογονεϊκών οικογενειών (European Commission, 2015).

ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Η Ομοσπονδιακή Υπηρεσία Απασχόλησης έχει την ευθύνη για την ένταξη των γυναικών και των μονογονιών στην αγορά εργασίας. Η προσπάθεια της βελτίωσης της οικονομικής θέσης των μονογονιών και η ένταξη τους στην αγορά εργασίας καθώς και η κοινωνική ενσωμάτωση τους και των παιδιών τους αποτελεί προτεραιότητα αλλά και πρόκληση. Οι μονογονιοί βρίσκονται σε δυσχερή θέση σε ότι αφορά την ένταξη τους στην αγορά εργασίας, την ευελιξία του ωραρίου εργασίας, τη φροντίδα των παιδιών, την εκπαίδευση για απόκτηση δεξιοτήτων και την τοποθέτηση σε θέσεις εργασίας. Για την αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων η Υπηρεσία Απασχόλησης εφαρμόζει μέτρα πολιτικής χρηματοδοτούμενα από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, που περιλαμβάνουν την εγγυημένη τοποθέτηση παιδιών έως 3 ετών σε παιδικούς σταθμούς, την επαγγελματική εκπαίδευση των γονιών, την τοποθέτηση σε θέσεις εργασίας, αλλά και την παροχή προγραμμάτων για την συμμετοχή των παιδιών και εφήβων σε διάφορες εξωσχολικές δραστηριότητες.

Σημαντική παράμετρος στην επιτυχή εφαρμογή των μέτρων αποτελεί η δικτύωση των ενδιαφερομένων μονογονιών με τοπικούς φορείς, κέντρα κατάρτισης και επιχειρήσεις για να ενημερωθούν για υπηρεσίες φροντίδας παιδιών και ευέλικτα ωράρια κατάρτισης και εργασίας.

Για την προώθηση ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης γυναικών και μονογονιών, η Υπηρεσία Απασχόλησης έχει θεσμοθετήσει τους Συμβούλους Ίσων Ευκαιριών σε 500 Γραφεία Εργασίας, που παρέχουν πληροφορίες και συμβουλές για την ένταξη τους στην αγορά εργασίας. Αυτό το μέτρο εφαρμόζεται με τη δια-υπηρεσιακή δικτύωση με εργοδότες, κέντρα κατάρτισης και κέντρων υπηρεσιών φροντίδας παιδιών, με τους Συμβούλους Ίσων Ευκαιριών να παίζουν καθοριστικό ρόλο. Σημαντική παράμετρος των υπηρεσιών φροντίδας παιδιών είναι ότι παρέχεται φύλαξη με βάση τις ανάγκες των γονιών απόγευμα, βράδυ σχολικές διακοπές

ή ακόμη και όταν ο γονιός είναι άρρωστος. Η προσφορά αυτών των υπηρεσιών οργανώνεται μέσω ενός δικτύου εγκεκριμένων φροντιστών για να παρέχει ευέλικτες υπηρεσίες φύλαξης παιδιών, σύμφωνα με τις ανάγκες των γονιών.

ΒΕΛΓΙΟ

Το Βέλγιο παρουσιάζει αριθμό διαζυγίων και χωρισμών άνω από το μέσο όρο των χωρών μελών της ΕΕ-28, ωστόσο η διάρκεια της συζυγικής σχέσης είναι σχετικά μικρής διάρκειας με αποτέλεσμα ο αριθμός των παιδιών μονογονιών να είναι πολύ μικρής ηλικίας. Ο κίνδυνος φτώχειας σε νοικοκυριά μονογονιών ανερχόταν στο 36% το 2014, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό των οικογενειών με δύο γονείς κυμαίνεται από 10-20% ανάλογα του αριθμού των παιδιών.

Ακρογωνιαίος λίθος της πολιτικής για την κοινωνική προστασία των μονογονεϊκών οικογενειών αποτελούν οι ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης με ένα ευρύ υποστηρικτικό σύστημα που περιλαμβάνει επίδομα ανεργίας, ή προνοιακό επίδομα όταν εξαντληθεί το δικαίωμα του πρώτου, ευέλικτα προγράμματα κατάρτισης και εργασίας.

Το Βέλγιο διαθέτει καθολικό σύστημα προσχολικής αγωγής (νηπιαγωγείο) για τα παιδιά από 2,5 ετών και άνω, ωστόσο, απαιτείται περίοδος αναμονής άνω των 6 μηνών. Οι μονογονείς δυσκολεύονται να αντιμετωπίσουν τις ανάγκες φροντίδας των παιδιών μικρότερης ηλικίας διότι δεν προσφέρεται ένα ενιαίο σύστημα φροντίδας βρεφών και νηπίων από τοπικούς φορείς.

Για την ενίσχυση του εισοδήματος των μονογονιών, το κράτος προσφέρει διάφορες διευκολύνσεις και εκπτώσεις, όπως μειωμένα τιμολόγια υπηρεσιών κοινής ωφελείας, τις συγκοινωνίες και στην ιατροφαρμακευτική περίθαλψη (OMNIO – status). Επιπλέον, το κράτος προσφέρει νομική υποστήριξη σε μονογονιούς για τη διεκδίκηση διατροφής σε περιπτώσεις που το άλλο μέρος δεν ανταποκρίνεται στις υποχρεώσεις του.

Καθώς η απασχόληση και των δύο γονέων αποτελεί μια σταθερά στη Βελγική κοινωνία υπήρξε συζήτηση για την επανεξέταση της διαβίου πληρωμής διατροφής στο οικονομικότερα αδύνατο άτομο ενός διαζυγίου. Το 2007 η νομοθεσία του οικογενειακού δικαίου άλλαξε με αποτέλεσμα η διατροφή να καταβάλλεται για περίοδο ίση με την συμβίωση των διαζευγμένων. Έτσι, οι ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης δεν αποτελούν μόνο κυρίαρχη κοινωνική πολιτική

αλλά έχουν ενσωματωθεί στο οικογενειακό δίκαιο μεταβάλλοντας και τη στάση των εν διαστάσει συζύγων.

Για να ανατραπεί η τάση της παραχώρησης της φροντίδας των παιδιών στις μητέρες, η νομοθεσία προβλέπει ως πρώτη επιλογή την από κοινού επιμέλεια των παιδιών από τους δύο γονείς. Ωστόσο, η διευθέτηση της από κοινού επιμέλειας αντιμετωπίζεται με σκεπτικισμό από την επιστημονική κοινότητα ως προς τις επιπτώσεις στο ψυχικοαναπτυξιακό πρότυπο των παιδιών.

ΟΛΛΑΝΔΙΑ

Στην Ολλανδία το ποσοστό μονογονεϊκών οικογενειών ανέρχεται στο 18% (2014) και το ποσοστό φτώχειας αυτών των οικογενειών κατά το πρώτο έτος μονογονίας σε 24% ενώ το ίδιο ποσοστό μειώνεται σε 6% κατά το τέταρτο έτος μονογονίας.

Υπάρχει ένα ευρύ πλέγμα πολιτικών που επηρεάζει τη θέση των μονογονεϊκών οικογενειών στην Ολλανδία. Οι περισσότερες πολιτικές είναι καθολικές για όλες τις οικογένειες, ωστόσο υπάρχουν στοχευμένες πολιτικές για μονογονιούς με τις περισσότερες να στοχεύουν στη συμμετοχή των μονογονιών στην αγορά εργασίας. Σε αυτές περιλαμβάνονται:

- **Επίδομα τέκνου** καθολικό για όλες τις οικογένειες κλιμακωτής διάρθρωσης 191.65 Ευρώ για παιδιά ηλικίας 0-5 ετών, 232,71 Ευρώ για παιδιά 6-11 ετών, και 273,78 Ευρώ για παιδιά 12-17 ετών.
- **Παιδικός προϋπολογισμός** που αποτελεί πρόσθετο επίδομα για γονείς χαμηλών εισοδημάτων που υπολογίζεται με βάση το εισόδημα του νοικοκυριού, τον αριθμό των παιδιών και την ηλικία τους.
- **Επίδομα φροντίδας παιδιών** που απευθύνεται σε οικογένειες χαμηλών εισοδημάτων που καλύπτει κόστος βρεφονηπιακών σταθμών και παιδικών λεσχών (έως 230 ώρες το μήνα) για εργαζόμενους γονείς ή για γονείς που επιδιώκουν την (επαν-)ένταξη τους στην αγορά εργασίας. Η κάλυψη για το πρώτο παιδί κυμαίνεται από 90.7%-18% ανάλογα του εισοδήματος των γονιών. Για το δεύτερο και επιπλέον παιδιά η κάλυψη της δαπάνης κυμαίνεται από 93-58%.
- **Φορολογικές εκπτώσεις** σε γονείς που συνδυάζουν απασχόληση με φροντίδα τέκνων κάτω των 12 ετών. Σε περιπτώσεις κοινής επιμέλειας και οι δύο γονείς δικαιούνται

της έκπτωσης εάν το παιδί (παιδιά) μένουν τουλάχιστον μαζί τους 3 μέρες την εβδομάδα με τον κάθε γονιό.

Η νομοθεσία για τη συμμετοχή στην αγορά εργασίας (Participatiewet) που εφαρμόζεται από το 2015 βασίζεται στην αρχή ότι η εργασία θα πρέπει να επικρατήσει έναντι των κοινωνικών επιδομάτων και κατά συνέπεια όλοι οι λήπτες δημοσίων βοηθημάτων είναι υποχρεωμένοι να βρουν εργασία. Σχετικά με τους μονογονιούς που έχουν τη φροντίδα παιδιών έως πέντε ετών υπάρχει εξαίρεση. Το επίπεδο δημοσίου βοηθήματος σε αυτή την περίπτωση ανέρχεται στο 70% του βασικού μισθού, συν όλες τις παροχές που δικαιούνται για τα παιδιά.

Ένας θεσμός που υποστηρίζει ενεργά τους μονογονιούς είναι η Εθνική Υπηρεσία Συλλογής Διατροφής για τα Παιδιά (National Agency Collecting Child Support) σε περίπτωση που δεν καταβάλλεται η διατροφή από τον υπόχρεο γονέα. Ο μονογονιός προσφεύγει στην συγκεκριμένη υπηρεσία και ξεκινούν οι διαδικασίες συλλογής μέσω Ιδρυμάτων που ειδικεύονται σε αυτό το πεδίο (collection agencies) ή μέσω του δικαστηρίου.

ΣΟΥΗΔΙΑ

Η πληθυσμιακή πολιτική της Σουηδίας προορίζεται για την ευημερία της οικογένειας και έμμεσα σχεδιάστηκε για να ενθαρρύνει τους γονείς. Στη Σουηδία κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990 ο βιολογικός πατέρας είχε αποκτήσει περισσότερα δικαιώματα με τη διεύρυνση των αρμοδιοτήτων του κράτους να επιβάλλει την αμοιβαία επιτήρηση και την ηγεμονική ιδεολογία ότι τα παιδιά χρειάζονται ισότιμη πρόσβαση και στους δύο γονείς, ακόμη και μετά το διαζύγιο. Αλλά η πλειοψηφία των πατέρων ποτέ δεν το έκανε στην πράξη.³⁸

Διαπιστώνεται ότι η Σουηδία παρέχει υποστήριξη συντήρησης του παιδιού και υπάρχει επίσης υποχρέωση να πληρώσει τη διατροφή του πατέρα και ταυτόχρονα βοηθά και τις ανύπαντρες μητέρες.³⁹ Παρέχεται επίσης επίδομα παιδικής μέριμνας.

38 Middle-East Journal of Scientific Research 11 (7): 988-991, 2012. *Problem of Single Mothers and State Provisions: A Case of Sweden and Denmark*, Tipu Sultan, Muhammad Shoaib, Yasir Saeed, SaadiaDildar and Sarfraz Khan

39 *ibid*

Η υποστήριξη συντήρησης του παιδιού στη Σουηδία βοηθά τις μόνες μητέρες με τους ακόλουθους τρόπους: Σχεδόν όλοι οι σουηδοί γονείς ασκούν από κοινού την επιμέλεια επίσημα μετά το χωρισμό ή το διαζύγιο ή αν είναι άγαμα. Αυτό δεν σημαίνει κοινή οργάνωση της ζωής. Το παιδί ζει κυρίως με τη μητέρα. Το όφελος υποστήριξης παιδιών ανανεώθηκε, στα τέλη της δεκαετίας του 1990 και το δικαστήριο διέταξε την πιο στενή χορήγηση υποστήριξης στο εισόδημα του γονέα που δεν έχει την επιμέλεια του παιδιού και απαλλάσσονται από την τιμαριθμική αναπροσαρμογή της ελάχιστης παροχής στήριξης. Η συντήρηση του παιδιού είναι πιθανό να ανταμείβεται από τον γονέα αυτό, εάν οι γονείς είναι άγαμοι, χωρισμένοι ή διαζευγμένοι. Οι γονείς μπορούν να διαμορφώσουν ένα συμβόλαιο σχετικά με το ποσό της διατροφής, αλλά σε περίπτωση διαφοράς, το Δικαστήριο λαμβάνει την απόφαση.⁴⁰

Κάθε παιδί δικαιούται ένα ορισμένο ελάχιστο ποσό, το οποίο διασφαλίζεται από την κυβέρνηση. Σε περιπτώσεις όπου ο γονέας που δεν έχει την επιμέλεια δεν είναι σε θέση να πληρώσει τουλάχιστον το μικρότερο ποσό, η κυβέρνηση καταβάλλει το ποσό αυτό. Η συντήρηση του παιδιού μπορεί να προχωρήσει με τη δημόσια υπηρεσία κοινωνικής ασφάλισης και το ποσό που καταβάλλεται από το κράτος στη συνέχεια ανακτάται από το γονέα που έχει την υποχρέωση καταβολής διατροφής. Η οριστική ελάχιστη υποστήριξη ήταν 133,32 ευρώ ανά μήνα το 2007. Το μέγιστο ποσό των προκαταβολών επιδόματος συντήρησης ανά παιδί ανά έτος στη Σουηδία είναι 1407 ευρώ.

Το επίδομα τέκνου στη Σουηδία για τη στήριξη των μόνων μητέρων μετράται με τους ακόλουθους τρόπους:

Μια παροχή σε χρήμα παρέχεται σε οικογένειες με τουλάχιστον ένα γονέα που ζει στη Σουηδία, για τουλάχιστον 6 μήνες, με βάση την ύπαρξη και την ηλικία του παιδιού. Ο πρώτος και παρόντας νόμος κυρώθηκε το 1947 και επηρέασε κατοίκους Σουηδίας με ένα ή περισσότερα παιδιά κάτω των 16 ετών (ή 20 αν πρόκειται για μαθητή, 23 ετών, εάν φοιτούν σε ειδικό σχολείο για τη νοητική υστέρηση). Το επίδομα τέκνου καταβάλλεται σε ποσό 109,96 ευρώ το μήνα, που είναι ένα καθολικό όφελος.

40 Middle-East Journal of Scientific Research 11 (7): 988-991, 2012. *Problem of Single Mothers and State Provisions: A Case of Sweden and Denmark*, Tipu Sultan, Muhammad Shoaib, Yasir Saeed, SaadiaDildar and Sarfraz Khan

- Υπάρχει μια μικρή επιπλέον αποζημίωση για το δεύτερο παιδί σε οικογένειες δύο παιδιών.
- Ένα ολοκληρωμένο επίδομα τέκνου καταβάλλεται για παιδιά άνω των 16 ετών που εξακολουθούν να φοιτούν υποχρεωτικά σε σχολείο και για όσους φοιτούν σε λύκειο.⁴¹
- Η βοήθεια εξαιρείται από το φορολογητέο εισόδημα. Τα παιδιά των χήρων ανδρών και γυναικών μπορεί να πάρουν επιχορήγηση πέραν της σύνταξης παιδιού. Τα παιδιά των άλλων μονογονεϊκών οικογενειών λαμβάνουν πληρωμές υποστήριξης παιδιών ή προχωρημένο επίδομα προστασίας (European Commission, 2015).

ΔΑΝΙΑ

Η Δανία υιοθέτησε την καθολική προσέγγιση, πετυχαίνοντας οι πλήρους κηδεμονίας γονείς να λαμβάνουν μια υψηλότερη αποζημίωση, από το κράτος.

Η υποστήριξη συντήρησης τέκνου βοηθά τις ανύπαντρες μητέρες με τους ακόλουθους τρόπους:

- Υπάρχει υποχρέωση οι γονείς να συντηρούν τα παιδιά τους, λαμβανομένων υπόψη των συνθηκών διαβίωσης τους και της ευημερίας του παιδιού. Η υποχρέωση να συντηρούν τα παιδιά ισχύει και εάν οι γονείς δεν ζουν μαζί με τα παιδιά. Εάν, ωστόσο, ένας από τους γονείς δεν τηρεί την υποχρέωση της συντήρησης, η περιφερειακή πολιτειακή κυβέρνηση μπορεί να καταδικάσει τον γονέα να καταβάλλει εισφορές για τη συντήρηση του παιδιού, τη λεγόμενη συντήρηση παιδιού.
- Η υποχρέωση της συντήρησης ισχύει μέχρι το παιδί να φτάσει στην ηλικία των 18 ετών. Ωστόσο, η υποχρέωση μπορεί να τερματιστεί, εκτός αν προβλέπεται διαφορετικά από την περιφερειακή κρατική διοίκηση, αν το παιδί παντρευτεί πριν από την ηλικία των 18 ετών.
- Το ποσό της διατροφής του παιδιού καθορίζεται, λαμβάνοντας υπόψη την ευημερία του παιδιού και την οικονομική κατάσταση, συμπεριλαμβανομένης της ικανότητας των γονέων για εργασία.
- Εκτός από τις εισφορές για τη γενική συντήρηση, η περιφερειακή κρατική διοίκηση μπορεί επίσης να καθορίσει

τις ονομαζόμενες ειδικές εισφορές. Το μέγιστο ποσό των προκαταβολών επιδόματος συντήρησης ανά παιδί ετησίως στη Δανία είναι 1,280 ευρώ.

- Παρέχεται υποστήριξη συντήρησης του παιδιού και υπάρχει επίσης υποχρέωση να πληρώσουν τη διατροφή του πατέρα. Παρέχεται επίσης επίδομα παιδικής μέριμνας.
- Ένα από τα προβλήματα που το κράτος φαίνεται να αντιμετωπίζει, όταν υιοθετεί μια πολιτική που ανταποκρίνεται στις ανάγκες και τις απαιτήσεις των ανύπαντρων μητέρων, είναι αν πρέπει να δίνουν έμφαση στις γυναίκες ως μητέρες ή τις γυναίκες ως μισθωτές και υπερισχύει το δεύτερο (European Commission, 2015).⁴²

ΦΙΛΑΝΔΙΑ

Οι μονογονεϊκές οικογένειες αντιπροσωπεύουν το 20,5% όλων των οικογενειών με παιδιά. Το 2011 ο κίνδυνος φτώχειας για τις μονογονεϊκές οικογένειες ήταν 29%. Η κύρια προτεραιότητα στη Φινλανδία είναι η στήριξη στην ένταξη στην αγορά εργασίας των γυναικών, σε συνδυασμό της επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής, και η παροχή ενός επαρκούς εισοδήματος για οικογένειες με παιδιά. Βασίζεται κυρίως σε ένα καθολικό μοντέλο στήριξης που απευθύνεται σε όλες τις οικογένειες, μέσω της γονικής άδειας, επιδόματα παιδιού, και δημόσια χρηματοδοτημένη φροντίδα των παιδιών (συμπεριλαμβανομένης της δωρεάν φροντίδας για παιδιά κάτω από των έξι ετών). Έχει επίσης ενισχυθεί το σύστημα γονικής άδειας για να ενθαρρυνθεί η συμμετοχή του πατέρα στη φροντίδα των παιδιών, με αποτέλεσμα την αύξηση της σε 54 ημέρες το 2013.

Κύριοι στόχοι της φινλανδικής οικογενειακής πολιτικής είναι να συμβιβάσει την απασχόληση και την οικογενειακή ζωή, να εξασφαλίσουν ένα ικανοποιητικό επίπεδο εισοδήματος για οικογένειες με παιδιά και να ενισχύσει την ιδιότητα του γονέα. Στη Φινλανδία, οι οικογένειες με παιδιά υποστηρίζονται όχι μόνο μέσω της μεταφοράς εισοδήματος, αλλά και μέσω των ολοκληρωμένων κοινωνικών υπηρεσιών. Η Φινλανδική οικογενειακή πολιτική βασίζεται κυρίως στην καθολική υποστήριξη, πράγμα που σημαίνει ότι δεν υπάρχει σύστημα υποστήριξης το οποίο απευθύνεται μόνο

42 Middle-East Journal of Scientific Research 11 (7): 988-991, 2012. *Problem of Single Mothers and State Provisions: A Case of Sweden and Denmark*, Tipu Sultan, Muhammad Shoaib, Yasir Saeed, SaadiaDildar and Sarfraz Khan

σε μονογονεϊκές οικογένειες. Οι οικογένειες λαμβάνουν άμεση οικονομική βοήθεια από την κοινωνία (European Commission, 2015).

Η δημόσια παρεχόμενη ημερήσια φροντίδα οργανώνεται κυρίως από τις τοπικές αρχές. Κάθε παιδί έχει δικαίωμα για δημόσια ημερήσια φροντίδα και δεν υπάρχουν τέλη ημερήσιας φροντίδας για τις οικογένειες με χαμηλό εισόδημα. Η άλλη εναλλακτική λύση είναι το επίδομα τέκνου για κατ'οίκον φροντίδα. Καταβάλλεται για ένα γονέα που μένει στο σπίτι για να φροντίσει τα κάτω των 3 ετών παιδιά του. Το καθολικό επίδομα παιδιού καταβάλλεται για κάθε παιδί κάτω των 17 ετών. Το επίδομα είναι υψηλότερο για τα παιδιά σε μονογονεϊκές οικογένειες. Το επίδομα συντήρησης εξασφαλίζει την πληρωμή υποστήριξης παιδιών για τους μόνους γονείς στην απουσία του άλλου γονέα ή παράλειψη άλλου γονέα να εκπληρώσει την υποχρέωση διατροφής. Οι παροχές στέγασης δίνονται με βάση το εισόδημα και δεν υπόκεινται σε φόρο εισοδήματος. Το στεγαστικό επίδομα καλύπτει το μεγαλύτερο μέρος των δαπανών στέγασης, όταν υπάρχει μόνο ένας γονέας. Οι παροχές ανεργίας και η φορολογία κοινωνικής πρόνοιας χρησιμοποιείται ως ένα μέτρο της οικογενειακής πολιτικής νωρίτερα στη Φινλανδία. Το 1976, η Φινλανδία κινήθηκε από την κοινή στην ατομική φορολογία εισοδήματος φυσικών προσώπων. Η κατάργηση (στη δεκαετία του 1990) των φορολογικών εκπτώσεων της οικογένειας βασίστηκε στην απλούστευση και αποσαφήνιση της φορολογίας.⁴³

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 2000 έγιναν αρκετές μεταρρυθμίσεις στη νομοθεσία της οικογενειακής πολιτικής (STM 2013). Για παράδειγμα:

- Δόθηκε στις τοπικές αρχές το 2001 εκ του νόμου υποχρέωση να παρέχουν δωρεάν προσχολική εκπαίδευση για τα παιδιά ηλικίας μέχρι 6 ετών.
- Πρόβλεψη για προσχολικές και μετά το σχολείο δραστηριότητες για παιδιά πρώτης και δεύτερης τάξης προστίθενται στο νόμο Βασικής Εκπαίδευσης (2004).

43 The EU Mutual Learning Programme in Gender Equality .EuropeanCommission. Support to lone parents 21-22 October 2015, France (http://ec.europa.eu/justice/genderequality/files/exchange_of_good_practice_fr/fr_discussion_paper_fr_2015_en.pdf).The EU mutual learning seminar, held in Paris on 21-22 October 2015, examined and discussed good practices to support lone parents in the framework of gender equality.

- Οι θετοί πατέρες έχουν τα ίδια δικαιώματα στο επίδομα πατρότητας και το λεγόμενο μήνα του μπαμπά, όπως ο βιολογικός πατέρας (2007).⁴⁴
- Το βασικό ποσό της κοινωνικής πρόνοιας στη διάθεσή των μόνων γονέων είναι αυξημένο (2012).
- Η κύρια προτεραιότητα στη Φινλανδία είναι η στήριξη στην ένταξη στην αγορά εργασίας των γυναικών, σε συνδυασμό της επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής, και η παροχή ενός επαρκούς εισοδήματος για οικογένειες με παιδιά. Βασίζεται κυρίως σε ένα καθολικό μοντέλο στήριξης που απευθύνεται σε όλες τις οικογένειες, μέσω της γονικής άδειας, επιδόματα παιδιού, και δημόσια χρηματοδοτημένη φροντίδα των παιδιών (συμπεριλαμβανομένης της δωρεάν φροντίδας για παιδιά κάτω από των έξι ετών). Ένα επίδομα κατ' οίκον φροντίδας καταβάλλεται στους γονείς που μένουν στο σπίτι για να φροντίσουν τα παιδιά τους, αν και αυτή τη στιγμή υπάρχει μια συζήτηση σχετικά με αλλαγή, διότι σε μεγάλο βαθμό λαμβάνεται από γυναίκες (European Commission, 2015).⁴⁵

ΛΕΤΤΟΝΙΑ

Κρατικές πληρωμές συντήρησης. Ένας από τους τρόπους για έναν γονέα να λάβουν άμεση χρηματοδοτική στήριξη είναι η είσπραξη διατροφής από τον άλλο γονέα, ή η εκταμίευση από την Εγγύηση/Ταμείο Διατροφής Συντήρησης, αν ο άλλος γονέας δεν πληρώνει διατροφή. Σύμφωνα με τις πληροφορίες που παρέχονται από το Συμβούλιο της Λετονίας Ορκωτών Δικηγόρων, το 2003 11.400 ανήλικα παιδιά δεν λάμβαναν επαρκή διατροφή από τους γονείς τους, αφού σε περίπου 6.000 περιπτώσεις αποκατάστασης συντήρησης, οι δικαστικοί επιμελητές βρήκαν την είσπραξη της διατροφής από τους οφειλέτες να είναι αδύνατη. Περίπου το ένα τρίτο του ποσού συντήρησης που πρέπει να ανακτώνται για τα παιδιά, με βάση τις δικαστικές αποφάσεις που εκδίδονται ετησίως, ποτέ δεν εισπράχτηκε. Προκειμένου να βελτιωθεί η κατάσταση

44 The EU Mutual Learning Programme in Gender Equality .EuropeanCommission. Support to lone parents 21-22 October 2015, France (http://ec.europa.eu/justice/genderequality/files/exchange_of_good_practice_fr/fr_discussion_paper_fr_2015_en.pdf).The EU mutual learning seminar, held in Paris on 21-22 October 2015, examined and discussed good practices to support lone parents in the framework of gender equality.

45 *ibid*

και να εξασφαλιστούν ίσες ευκαιρίες για όλους τους γονείς να στηρίζουν τα παιδιά τους, οι οποίοι για οποιονδήποτε λόγο τυγχάνει να ανήκουν σε μονογονεϊκές οικογένειες, το Υπουργείο Παιδιών και Οικογενειακών Υποθέσεων άρχισε την επεξεργασία νόμων και κανονισμών για την καθιέρωση του Ταμείου Εγγύησης Συντήρησης. Την 1η Ιουλίου του 2004, ο Νόμος για το Ταμείο Εγγύησης Συντήρησης τέθηκε σε ισχύ, και τον Αύγουστο του 2004, το Ταμείο Εγγύησης Συντήρησης άρχισε να λειτουργεί με σκοπό την εφαρμογή των δικαιωμάτων των παιδιών. Το Ταμείο εγγυάται ένα ελάχιστο ποσό διατροφής για τα παιδιά που μεγαλώνουν και συντηρούνται από τον ένα γονέα, αφού ο άλλος γονέας δεν έχει συμμορφωθεί με την απόφαση του δικαστηρίου για την είσπραξη της διατροφής.⁴⁶ Ταυτόχρονα, δημιουργήθηκε η διοίκηση του Ταμείου Εγγύησης Συντήρησης, του οποίου σκοπός είναι να πληρώνει την υποστήριξη του παιδιού από το Ταμείο και να διαχειρίζεται όλα τα ταμεία/funds.

Η Διοίκηση του Ταμείου της Εγγύησης Συντήρησης παρέχει υποστήριξη παιδιών στις ακόλουθες περιπτώσεις: εάν η εκτέλεση της δικαστικής απόφασης σχετικά με τη είσπραξη διατροφών παιδιών δηλώνεται αδύνατη από τον υπάλληλο επιβολής του νόμου, ή εάν ο γονέας που έχει να πληρώσει τη στήριξη των παιδιών του, όπως καθορίζεται από τη δικαστική απόφαση, πληρώνει λιγότερο από το ελάχιστο ποσό της διατροφής του παιδιού (που δεν υπερβαίνει το ποσό των πληρωμών που ορίζονται από την απόφαση του δικαστηρίου). Το ελάχιστο ποσό της εγγύησης συντήρησης είναι 71.14 ευρώ για κάθε παιδί κάτω των 7 ετών και 78.26 ευρώ ανά κάθε παιδί μεταξύ 7 και 18 ετών.

Η Λετονική νομοθεσία προβλέπει διάφορες ειδικές μορφές κοινωνικής υποστήριξης για τις μονογονεϊκές οικογένειες:

- κρατικές παροχές κοινωνικής ασφάλισης
- σύνταξη σε περίπτωση απώλειας υποστηρικτή
- κρατικές πληρωμές συντήρησης
- μέτρα στήριξης των τοπικών διοικήσεων σε μονογονεϊκές οικογένειες (European Commission, 2015).

46 *ibid*

ΕΣΘΟΝΙΑ

Οι κρατικές παροχές περιλαμβάνουν επίδομα τέκνου μονογονεϊκής οικογένειας για ανύπαντρες μπτέρες και ένα προσωρινό επίδομα διατροφής σε περιπτώσεις μη καταβολής του επιδόματος διατροφής. Έχει προταθεί να εισαχθεί μια νομοθεσία για ταμείο βοήθειας χρηματοδοτούμενο από το κράτος συντήρησης για τους μόνους γονείς που δεν λαμβάνουν επίδομα διατροφής €100 το μήνα. Συζήτηση γίνεται για το πώς να συμμετέχουν οι πατέρες, συμπεριλαμβανομένης της ποσόστωσης στη λήψη γονικής άδειας του πατέρα, η οποία έχει ως στόχο να υποστηρίξει τον ρόλο του πατέρα μετά τον χωρισμό. Μέτρα συζητούνται επίσης για το πώς να εξασφαλιστεί ότι τα ονόματα των πατέρων καταγράφονται στα πιστοποιητικά γέννησης και εισάγονται νομικές διατάξεις για την είσπραξη των πληρωμών διατροφής. Η Εσθονία έχει χρησιμοποιήσει κονδύλια του ΕΚΤ για την παροχή ευέλικτων μορφών παιδικής φροντίδας που μπορούν να καλύψουν τις ανάγκες των μόνων γονέων. Η κυβέρνηση αυτή τη στιγμή ενθαρρύνει τους εργοδότες να παρέχουν ευέλικτη φροντίδα των παιδιών, και οι δημοτικές υπηρεσίες παιδικής μέριμνας και φύλαξης παιδιών βελτιώνονται (European Commission, 2015).

Διατροφή τέκνου

Η συνεισφορά καταβάλλεται σε μονογονείς από το γονέα που ζει εκτός οικίας και βασίζεται στην αμοιβαία συμφωνία των γονέων ή μετά την απόφαση του Δικαστηρίου (Νόμος Οικογενειακού Δικαίου):

- και οι δύο γονείς είναι υπεύθυνοι για τη συντήρηση των παιδιών τους), η τελευταία στην περίπτωση της γονικής διαφωνίας.
- ο άλλος γονέας δεν θέλει να πληρώσει ή δεν είναι σε θέση να καταβάλλει τη διατροφή.

Η ευθύνη για την εκτέλεση των πληρωμών έγκειται στην Υπηρεσία επιβολής. Σύμφωνα με τις στατιστικές της Εσθονίας, από το 2012, το 29,6% των μονογονεϊκών νοικοκυριών με ένα τουλάχιστον εξαρτώμενο παιδί λαμβάνει τακτικό επίδομα διατροφής και η παραλαβή της συντήρησης είχε θετική επίδραση στη μείωση του κινδύνου φτώχειας των οικογενειών.

Επίδομα συντήρησης

Αυτό είναι ένα πολιτικό μέτρο που θεσπίστηκε το 2008 και έχει ως στόχο να προσφέρει προσωρινή στήριξη για τους μόνους γονείς,

όταν ο άλλος γονέας δεν εκτελεί την υποχρέωση συντήρησης και ο μόνος γονέας προσφεύγει στο δικαστήριο για διάταγμα καταβολής διατροφής. Το επίδομα αυτό δεν καταβάλλεται πέραν από 90 ημέρες. Το επίδομα διατροφής υπόκειται σε φόρο εισοδήματος και πρέπει να επιστραφεί στον κρατικό προϋπολογισμό από τον γονέα ως δάνειο. Η κοινωνική πρακτική έχει δείξει ότι συχνά η δικαστική διαδικασία διαρκεί περισσότερο από 90 ημέρες και έτσι η διατροφή πρέπει να καταβάλλεται για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα (European Commission, 2015).

ΙΣΛΑΝΔΙΑ

Η κοινή επιμέλεια μετά τον χωρισμό είναι ένας μακροχρόνιος στόχος πολιτικής που ενισχύθηκε το 2012 για να μπορούν τα δικαστήρια να διατάσσουν κοινή επιμέλεια των παιδιών. Ο Κώδικας Εργασίας του 2012 απαιτεί από τους εργοδότες να διευκολύνουν τη συμφιλίωση της επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής για τους γονείς με παιδιά κάτω από την ηλικία των τριών ετών, και οι μόνιμοι γονείς προστατεύονται από απολύσεις μέχρι το παιδί να γίνει τριών ετών. Η δημόσια χρηματοδοτούμενη φροντίδα για παιδιά πάνω από την ηλικία των τριών ετών έχει διευρυνθεί τα τελευταία χρόνια, αλλά οι μόνιμοι γονείς αντιμετωπίζουν δυσκολία πρόσβασης σε παιδική μέριμνα για τα μικρότερα παιδιά. Η συμμετοχή των πατέρων στη ζωή των παιδιών τους μετά το διαζύγιο έχει αυξηθεί τα τελευταία χρόνια, εν μέρει από την παροχή πληρωμένης γονικής άδειας και της ποσόστωσης των πατέρων, η οποία παρέχεται ανεξάρτητα από το αν ο γονέας είναι μόνιμος κάτοικος ή μη. Η υποστήριξη για τη συμμετοχή των μόνων γονέων στην αγορά εργασίας περιλαμβάνει παροχή προτεραιότητας στα παιδιά των μόνων γονέων στη δημόσια φροντίδα των παιδιών.

Το 2010, το 83% των χωρισμένων γονέων είχαν κοινή επιμέλεια. Η κοινή επιμέλεια έγινε ένας γενικός κανόνας, το 2006, και το 2012 κατέστη δυνατό για τα δικαστήρια να διατάσσουν κοινή επιμέλεια και επικοινωνία από 7 μέχρι 14 ημέρες.

Ένας μόνος γονέας με σύνταξη λαμβάνει τη σύνταξη παιδιού, προηγμένη συντήρηση, μισθούς μπτέρας / πατέρα και τις οικογενειακές παροχές (European Commission, 2015).

Οικογενειακά επιδόματα

Το Κέντρο Συλλογή Στήριξης Παιδιού, ένα ειδικό όργανο, ειςπράττει τη διατροφή από τους γονείς-μη μόνιμους κατοίκους και

την επιστρέφει πίσω στο Κράτος. Ο γονέας πρέπει να πληρώσει, ανεξάρτητα από την κοινωνική κατάσταση, αλλά καθίσταται δυνατό για έναν γονέα που έχει χρέος να διαπραγματευτεί την αποπληρωμή. Σε περίπτωση μη συμμόρφωσης, το Κέντρο Στήριξης Παιδιού μπορεί να εισπράξει τις διατροφές συντήρησης απευθείας από τον εργοδότη του μη συμμορφούμενα γονέα (Eydal και Fripriks Dottir, 2012).⁴⁷

ΕΛΛΑΔΑ

Τα μέτρα που έχουν θεσπιστεί στοχεύουν στη διασφάλιση ενός αξιοπρεπούς επιπέδου διαβίωσης των οικογενειών αυτών και περιλαμβάνουν:

- επιδόματα
- στεγαστικά δάνεια
- προτεραιότητα στους παιδικούς σταθμούς
- προγράμματα κατάρτισης, ένταξης και επανένταξης στην παραγωγή
- ψυχολογική υποστήριξη και επιχορήγηση επαγγελματικών πρωτοβουλιών και δραστηριοτήτων κ.ά.

Ένταξη των γυναικών-αρχηγών μονογονεϊκών οικογενειών στην αγορά εργασίας:

- με την υλοποίηση ειδικών προγραμμάτων επιδότησης, νέες θέσεις εργασίας.
- με επιδότηση των εργοδοτών για πρόσληψη ατόμων που ανήκουν σε ευπαθείς κοινωνικές ομάδες.

Δυστυχώς, πολλά επιδόματα από τα πιο πάνω επιδόματα, λόγω της οικονομικής κρίσης έχουν καταργηθεί (European Commission, 2015).

ΟΛΛΑΝΔΙΑ

Οι μόνοι γονείς επωφελούνται από τις πολιτικές για όλες τις οικογένειες (επιδόματα τέκνων, πίστωση στη φορολογία για τους γονείς με χαμηλό εισόδημα και οικονομική υποστήριξη φροντίδας για γονείς που εργάζονται ή αν η μητέρα συμμετέχει σε ένα πρόγραμμα ενεργοποίησης στην αγοράς εργασίας). Βασικός

⁴⁷ The EU Mutual Learning Programme in Gender Equality. European Commission. Support to lone parents 21-22 October 2015, France (http://ec.europa.eu/justice/genderequality/files/exchange_of_good_practice_fr/fr_discussion_paper_fr_2015_en.pdf). The EU mutual learning seminar, held in Paris on 21-22 October 2015, examined and discussed good practices to support lone parents in the framework of gender equality.

στόχος της πολιτικής είναι όλοι τους οι δικαιούχοι κοινωνικής αρωγής να ενταχθούν στην απασχόληση, αν και οι μόνοι γονείς απαλλάσσονται, αν φροντίζουν παιδιά κάτω των πέντε ετών. Ένα εισόδημα έχει έκπτωση φόρου που καταβάλλεται επίσης εξ ημισείας και στους δυο γονείς αν το παιδί ζει με τον κάθε γονέα για τουλάχιστον τρεις ημέρες την εβδομάδα. Αυτό μαζί με την πληρωμένη άδεια πατρότητας και μια ευέλικτη μορφή γονικής άδειας, έχει ως στόχο την ενθάρρυνση της συμμετοχής των πατέρων στην οικογενειακή ζωή. Το υπουργικό Έργο/Σχέδιο «ενδυνάμωση» αυτή τη στιγμή συζητά με τους ενδιαφερόμενους φορείς (τοπικές αρχές, εργοδότες, γυναικείες οργανώσεις) τρόπους για τη βελτίωση της ευελιξίας του χρόνου εργασίας για τους γονείς και για την υποστήριξη της συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας μέσω τοπικών δικτύων. Μια καλή πρακτική είναι το δίκτυο της κοινωνίας των πολιτών «μονογονέας- μαμά» που δίνει συμβουλές και παρέχει υποστήριξη στις ανύπαντρες μητέρες (European Commission, 2015).

Επίδομα παιδιού: Οι γονείς των παιδιών ηλικίας κάτω των 18 ετών λαμβάνουν ένα καθολικό επίδομα παιδιού. Τα επίδομα καταβάλλονται κάθε τρεις μήνες και δεν γίνεται καμία διαφοροποίηση μεταξύ των μόνων γονέων και των ζευγαριών.⁴⁸ Το επίδομα τέκνου εισπράττεται από όλες τις δικαιούχες οικογένειες (μονογονεϊκές-καθολικά το επίδομα τέκνου), ως επιπρόσθετη των εισοδημάτων της οικογένειας κρατική στήριξη, πέραν από τους μισθούς/εισοδήματα της οικογένειας. Το επίδομα πληρώνεται κάθε 3 μήνες και το 2015 το ποσό ανερχόταν στα €191,65 για παιδιά ηλικίας μέχρι 5 χρονών, στα 232,71 ευρώ για παιδιά ηλικίας 6-11 χρονών και €273,78 για παιδιά ηλικίας 12-17 χρονών.

Υποστήριξη παιδικής μέριμνας: αυτή είναι μια χαμηλού εισοδήματος στοχευμένη οικονομική στήριξη για να καλύψει ένα ποσοστό του κόστους της φροντίδας των παιδιών (έως 230 ώρες το μήνα), υπό την προϋπόθεση ότι το κέντρο φροντίδας παιδιών είναι μέλος σε ένα εθνικό μητρώο, και ότι οι γονείς είτε απασχολούνται είτε περιλαμβάνονται σε ένα πρόγραμμα με στόχο την (επαν) ένταξη τους στην αγορά εργασίας. Για το πρώτο παιδί, το ποσοστό των δαπανών καλύπτεται κατά 90,7% για τα χαμηλότερα εισοδήματα, σε 18% για τα υψηλότερα εισοδηματικά στρώματα. Για το δεύτερο και τα επιπλέον παιδιά, τα ποσοστά αυτά κυμαίνονται

48 *ibid*

από 58 μέχρι 93%. Οι μόνοι γονείς και οι γονείς που είναι ζευγάρι, λαμβάνουν το ίδιο επίπεδο υποστήριξης φροντίδας των παιδιών.

Έκπτωση που συνδέεται με το εισόδημα: Αυτή είναι μια φορολογική έκπτωση στη διάθεση των γονέων οι οποίοι συνδυάζουν την εργασία με τη φροντίδα παιδιών κάτω των 12 ετών. Οι γονείς μπορούν και οι δύο να υποβάλουν αίτηση για αυτή την έκπτωση, αν το παιδί ζει μαζί με κάθε γονέα τουλάχιστον τρεις ημέρες την εβδομάδα (European Commission, 2015).

ΣΛΟΒΑΚΙΑ

Μέτρα για τη στήριξη του συνδυασμού της επαγγελματικής και της οικογενειακής ζωής παρέχονται για όλες τις οικογένειες, και περιλαμβάνει μια επιλογή μεταξύ του δικαιώματος σε τρία χρόνια γονική άδειας που χρηματοδοτείται μέσω του γονικού επιδόματος ή επίδομα τέκνου για την κάλυψη μέρους του κόστους της φροντίδας των παιδιών για τους γονείς που επιθυμούν να επιστρέψουν στην εργασία.

Οι μόνοι γονείς δεν ανήκουν στα ρητά υποκείμενα των κοινωνικών και οικογενειακών πολιτικών. Δεν υπάρχουν συγκεκριμένα μέτρα τα οποία απευθύνονται στα προβλήματα και τους κινδύνους που αντιμετωπίζουν. Από την άλλη πλευρά, υπάρχουν ορισμένα σχέδια και προγράμματα τα οποία προσδιορίζουν τους μόνους γονείς και τα παιδιά τους ως μια από τις βασικές ομάδες-στόχους. Οι μόνοι γονείς δικαιούνται ποσών των παροχών ελάχιστου εισοδήματος (ανάλογα με τον αριθμό των παιδιών στο νοικοκυριό), έχουν το δικαίωμα να έχουν επιπλέον άδεια μητρότητας, έχουν αναγνωριστεί ως μία από τις κατηγορίες των μειονεκτούντων ατόμων που αναζητούν εργασία από το νόμο περί υπηρεσιών απασχόλησης για τους σκοπούς των ενεργών πολιτικών για την αγορά εργασίας.

Στήριξη του εισοδήματος

Υπολογίζεται ότι το εισόδημα των μονογονεϊκών νοικοκυριών συμπληρώνεται τακτικά από το δεύτερο γονέα. Προκειμένου να αποφευχθούν τα προβλήματα που προκύπτουν από την έλλειψη αυτής της πηγής εισοδήματος, η υποκατάστατη πληρωμή διατροφής τέκνων παρέχεται στην περίπτωση που το υπόχρεο πρόσωπο δεν εκπληρώνει την υποχρέωση πληρωμής του προς τα εξαρτώμενα παιδιά του. Η παροχή του επιδόματος εξαρτάται από τρεις προϋποθέσεις, συμπεριλαμβανομένων των ελέγχων εισοδήματος

των νοικοκυριών των αιτητών. Όσον αφορά τα άλλα μέτρα στήριξης του εισοδήματος, οι μονογονεϊκές οικογένειες επωφελούνται κυρίως από καθολικά σχεδιασμένα μέτρα πολιτικής. Σε ορισμένα συστήματα, ωστόσο, τα επίπεδα των παροχών ή η διάρκεια της στήριξης λαμβάνει υπόψη τη σύνθεση των νοικοκυριών. Η διάρκεια της άδειας μητρότητας είναι τριάντα τέσσερις εβδομάδες (έξι έως οκτώ εβδομάδες πριν από τον τοκετό). Οι άγαμοι γονείς δικαιούνται μια παρατεταμένη άδεια μητρότητας 37 εβδομάδων. Ένα άλλο παράδειγμα της ειδικής μεταχείρισης των μονογονεϊκών οικογενειών είναι το ελάχιστο εισόδημα που παρέχεται στο πλαίσιο του συστήματος που ονομάζεται συνδρομή σε υλικές ανάγκες. Το όφελος σε υλικά αγαθά προορίζεται να εξασφαλίσει τις βασικές συνθήκες διαβίωσης, οι οποίες περιλαμβάνουν ένα ζεστό γεύμα την ημέρα, απαραίτητο ρουχισμό και στέγαση.

Εκτός από το όφελος σε υλικά αγαθά, άλλα τέσσερα επιδόματα (το επίδομα ενεργοποίησης, το επίδομα προστασίας, το επίδομα στέγασης και το επίδομα εξαρτώμενου παιδιού) μπορούν να παρέχονται. Το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα έχει ένα ισχυρό σχεδιασμό εκπαίδευσης ανέργων. Για να ενεργοποιήσουν τους φτωχούς ανθρώπους, προσφέρουν ένα συνδυασμό πολύ χαμηλών βασικών παροχών, με τη δυνατότητα να αυξήσουν το εισόδημα με τη συμμετοχή σε μέτρα ενεργοποίησης (European Commission, 2015).⁴⁹

Από το 2014, υπάρχει η πρόβλεψη της παροχής υλικών αγαθών που εξαρτάται από την “εργασία”: το συνολικό ποσό των παροχών σε υλικά αγαθά που χρειάζεται για ένα συγκεκριμένο τύπο νοικοκυριού μειώνεται κατά €61,6 για κάθε ενήλικα που δεν συμμετέχει σε υπηρεσίες σε ένα δήμο, εθελοντικές εργασίες ή εργασίες που σχετίζονται με την πρόληψη και την εξάλειψη των συνεπειών των φυσικών καταστροφών και άλλων καταστάσεων έκτακτης ανάγκης (μέχρι 32 ώρες το μήνα). Η υποχρέωση να εργαστούν με όφελος δεν εφαρμόζεται σε πρόσωπα που δεν είναι σε θέση να εργαστούν που οφείλεται σε διάφορους λόγους (ηλικία, κατάσταση της υγείας, φροντίδα για πολύ μικρά παιδιά ή άτομα με ειδικές ανάγκες, κλπ), στους δικαιούχους του επιδόματος

49 The EU Mutual Learning Programme in Gender Equality .EuropeanCommission. Support to lone parents 21-22 October 2015, France (http://ec.europa.eu/justice/genderequality/files/exchange_of_good_practice_fr/fr_discussion_paper_fr_2015_en.pdf).The EU mutual learning seminar, held in Paris on 21-22 October 2015, examined and discussed good practices to support lone parents in the framework of gender equality.

ενεργοποίησης σε συμμετοχή σε εθελοντικές υπηρεσίες, ή σε έργα μικρής κοινότητας. Λαμβάνοντας υπόψη διάφορες ικανότητες των δήμων να προσφέρουν ευκαιρίες να εργαστούν η υποχρέωση αυτή δεν εφαρμόζεται σε πρόσωπα που δεν δέχονται προσφορά για να λάβουν μέρος στις εργασίες ενεργοποίησης.

Ο συνδυασμός των επαγγελματικών και οικογενειακών ευθυνών είναι ένα κρίσιμο ζήτημα για τους μόνους γονείς. Στη Σλοβακία, υποστηρίζεται από διάφορα μέτρα τα οποία είναι, ωστόσο, καθολικά, χωρίς ειδική μεταχείριση των μόνων γονέων. Οι γονείς δικαιούνται αρκετά μεγάλη αμειβόμενη γονική άδεια (μέχρι το τρίτο έτος του παιδιού ή έως και το έκτο έτος του παιδιού με μακροπρόθεσμα δυσμενή κατάσταση της υγείας) με γονικό επίδομα είναι ανέρχεται στα €203,20 ανά μήνα. Η διάρκεια της γονικής άδειας το 2013 είχε διάρκεια 27,9 εβδομάδες, η οποία είναι πολύ πάνω από τον μέσο όρο του ΟΟΣΑ (14,5 εβδομάδες) (European Commission, 2015).⁵⁰

Από τον Ιανουάριο του 2011 οι γονείς που λαμβάνουν γονικό επίδομα μπορούν να εργαστούν χωρίς απώλεια των δικαιωμάτων τους. Επιπλέον, μπορούν να επιλέξουν ανάμεσα στο γονικό επίδομα και το επίδομα παιδικής μέριμνας, το οποίο καλύπτει μέρος του κόστους φροντίδας των παιδιών. Επιτρέπει να καλύπτεται ένα σημαντικό μέρος των δαπανών που σχετίζονται με τη φροντίδα των παιδιών στις επίσημες δομές παιδικής μέριμνας και, ως εκ τούτου, υποστηρίζει την είσοδο στην αγορά εργασίας. Παρέχεται σε έναν από τους γονείς που εργάζονται ή συμμετέχουν στη δευτεροβάθμια ή τριτοβάθμια εκπαίδευση, μέχρι την ηλικία των τριών ετών του παιδιού (ή έξι ετών στην περίπτωση ενός παιδιού με ειδικές ανάγκες). Καλύπτει το επίσημο κόστος της φροντίδας των παιδιών, που παρέχεται από τον επίσημο πάροχο της υπηρεσίας, έως €230 το μήνα. Σε περίπτωση που η φροντίδα των παιδιών παρέχεται από συγγενείς ή άλλα πρόσωπα, καταβάλλονται €41,10 το μήνα, χωρίς την ανάγκη να δηλώνουν το κόστος φροντίδας των παιδιών (European Commission, 2015).

50 The EU Mutual Learning Programme in Gender Equality .EuropeanCommission. Support to lone parents 21-22 October 2015, France (http://ec.europa.eu/justice/genderequality/files/exchange_of_good_practice_fr/fr_discussion_paper_fr_2015_en.pdf).The EU mutual learning seminar, held in Paris on 21-22 October 2015, examined and discussed good practices to support lone parents in the framework of gender equality.

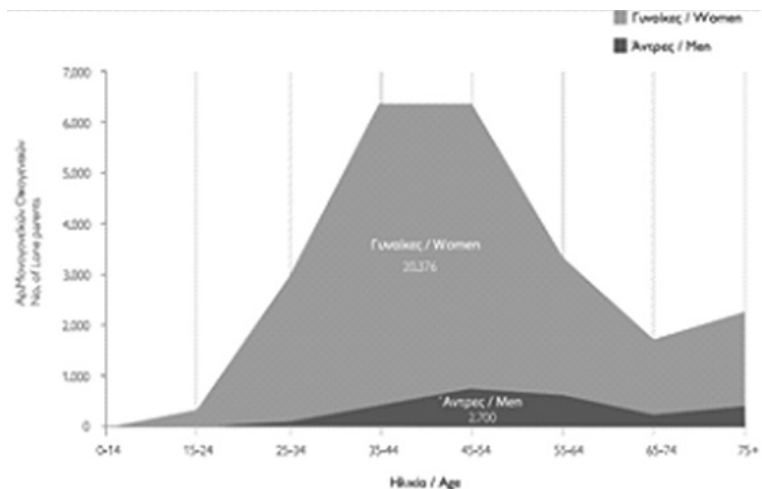
ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΡΙΤΗ

ΚΥΠΡΟΣ—ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

3.1 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Η οικονομική κατάσταση των περισσότερων μονογονεϊκών οικογενειών σήμερα στην Κύπρο όπως παρουσιάζεται μέσα από τις πραγματικότητες, και όπως αυτές διαμορφώνονται κάτω από διάφορους πυλώνες όπως: εισοδήματα/μισθός, δυνατότητες εργασίας, επίδομα μονογονιού, Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα (Ε.Ε.Ε.), πολιτικές για τους μονογονιούς, ευκαιρίες απασχόλησης, συμπίλιση οικογένειας- εργασίας κτλ, όχι μόνο δεν ευνοεί την ευημερία τους αλλά αντίθετα αναδεικνύει την απουσία συγκροτημένων και ολοκληρωμένων πολιτικών στήριξης της μονογονεϊκής οικογένειας, οδηγώντας τις σε επισφάλεια, οικονομικό και κοινωνικό αποκλεισμό.

Το διάγραμμα που ακολουθεί (Διαγρ.3) παρουσιάζει τον αριθμό γυναικών και ανδρών μονογονιών στην Κύπρο.

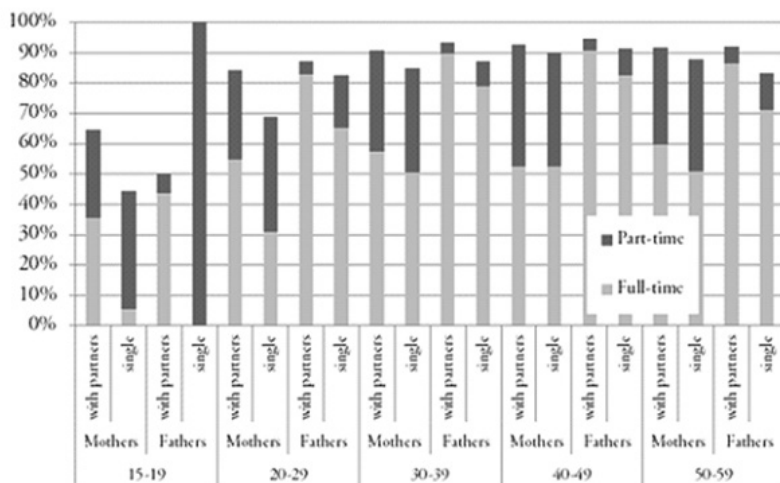
Διάγρ.3: Παρατηρητήριο Ισότητας Κύπρου (2015). Η Οικονομική Κρίση– Προκλήσεις για την Ισότητα των Φύλων στα Αποτελέσματα της Κοινωνικής και Δημοσιονομικής Πολιτικής της Κύπρου

Για να κατανοηθεί το πρόβλημα στην έκταση του γίνεται σύγκριση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Από μελέτες διαπιστώνεται ότι το μεγαλύτερο βάρος των προβλημάτων που δημιουργούνται το φέρουν οι γυναίκες ως αρχηγοί, στην πλειοψηφία τους, των μονογονεϊκών οικογενειών, κυρίως λόγω του ότι έχουν κατά κανόνα και τη φροντίδα/ επίβλεψη των παιδιών.

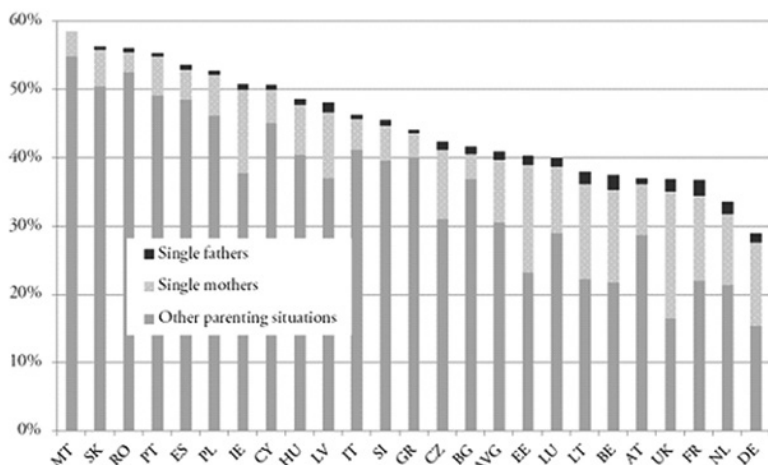
Όσον αφορά τα κριτήρια που λαμβάνονται υπόψη για τις οικονομικές παροχές αυτά διαφοροποιούνται στη βάση της ηλικίας των εξαρτωμένων παιδιών (ΕΕΕ), αλλά και βάσει του εισοδήματος και περιουσιακών στοιχείων του μονογονέα (επίδομα μονογονιού).

3.2 ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΜΟΝΟΓΟΝΙΩΝ

Σύμφωνα με έρευνα του EIGE (2013), παρατηρείται σχετική ανισότητα στην εργοδότηση των μονογονιών. Το 2013 το 6% των γυναικών μονογονιών ήταν άνεργες και το 49,4% αδρανείς. Για την Κύπρο η έρευνα καταδεικνύει ότι οι άνδρες μονογονιοί εργάζονται κατά 78,6% και οι γυναίκες κατά 71,9% (υπάρχει δηλαδή έμφυλο χάσμα μεταξύ των μονογονιών 6,9. Σε ό,τι αφορά τους/τις εργαζόμενους/ες των ηλικιών 55-64 ετών, οι γυναίκες (επί του συνόλου τους) εργάζονται κατά 42,5% και οι άνδρες κατά 70,5% υπάρχει δηλαδή γενικό έμφυλο χάσμα 28% (μέσος όρος στην ΕΕ το 38,6% για τις γυναίκες και 54,6% για τους άνδρες – έμφυλο χάσμα 16% (EIGE, 2013).

Διάγρ.4: Κατάσταση απασχόλησης ανά ηλικιακή ομάδα για μητέρες και πατέρες με ή χωρίς παιδιά—Πηγή: European Commission. (2014).

Διάγρ.5: Κατανομή νοικοκυριών σε χώρες της ΕΕ ανά νομογενεικότητα (γυναίκες – άνδρες) και άλλη σύνθεση νοικοκυριού—Πηγή: European Commission. (2014).

Σε ότι αφορά την επιδοματική πολιτική στην οποία εντάσσονται οι μονογονείς στην Κύπρο αυτή εφαρμόζεται ως ακολούθως:

3.3 ΕΠΙΔΟΜΑΤΑ

3.3.1 ΕΠΙΔΟΜΑ ΜΟΝΟΓΟΝΙΟΥ/ΤΕΚΝΟΥ

Το επίδομα μονογονιού προβλέπεται στον Περί Τέκνου Νόμο Ν. Ν.167(1)2002. Ο Νόμος εισάγει δυο κριτήρια: το εισοδηματικό, όπως αναλύεται πιο κάτω, διαφοροποιώντας το ύψος του επιδόματος και την αξία της περιουσίας(€1.200,000). Το επίδομα τέκνου ανά παιδί λαμβάνεται καθολικά από όλες τις οικογένειες και δεν υπάρχει καμιά διαφοροποίηση για τις μονογονεϊκές οικογένειες. Επιπρόσθετα ο Νόμος θέτει περιορισμούς στην ιδιότητα του μονογονιού χωρίς να συναρτάται η ιδιότητα αυτή με την πραγματική συντήρηση των παιδιών, με αποτέλεσμα μία μεγάλη μερίδα μονογονιών να αποστερείται το επίδομα. Συγκεκριμένα, μονογονεϊκές που βρίσκονται σε διάσταση και έχουν τη φροντίδα των παιδιών (δηλαδή δεν έχουν εκδώσει διαζύγιο, ανεξάρτητα από τον λόγο της μη έκδοσης) ή έχουν εκδώσει διαζύγιο αλλά συμβιώνουν με άλλο άτομο οποιουδήποτε φύλου, ή παντρεύονται εκ των υστέρων, χάνουν την ιδιότητα του μονογονιού και συνεπώς το επίδομα ανεξάρτητα εάν εξακολουθούν να συντηρούν τα παιδιά

τους. Σημαντική είναι επίσης η εξαίρεση παιδιών των οποίων ο γονέας με τον οποίο διαμένουν είναι υπήκοος τρίτης χώρας ανεξάρτητα εάν ο άλλος γονέας (πρώην σύζυγος) είναι κύριος υπήκοος και τα παιδιά επίσης κύριοι υπήκοοι.

Μέχρι την 1/1/2014 το επίδομα μονογονιού λάμβαναν μονογονείς με εισόδημα μέχρι €89,000. Από την 1/1/2015 το εισοδηματικό κριτήριο μειώθηκε στις €49,000. Πέραν του εισοδηματικού κριτηρίου, το επίδοματέκνου δεν θα παραχωρείται εφόσον η συνολική αξία σε τρέχουσες τιμές των περιουσιακών στοιχείων της οικογένειας συμπεριλαμβανομένων των ακινήτων, μετοχών, χρεογράφων και καταθέσεων, υπερβαίνει το €1.200.000.

Το ύψος του επιδόματος τέκνου και μονογονεϊκής οικογένειας αναλύεται στους επόμενους πίνακες:

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: Ύψος Επιδόματος τέκνου στην Κύπρο για το 2016 (ανά εξαρτώμενο τέκνο)

Αριθμός τέκνων στην οικογένεια	Βασικό ετήσιο επίδομα για οικογένειες με 2 ή περισσότερα εξαρτώμενα παιδιά με εισόδημα από €49.000,01 μέχρι 59.000	Βασικό ετήσιο επίδομα για οικογένειες με εισόδημα μέχρι τις €49.000,00	Πρόσθετο ετήσιο επίδομα για οικογένειες με εισόδημα μέχρι €19.500,00	Πρόσθετο ετήσιο επίδομα για οικογένειες με εισόδημα από €19.500,01 μέχρι 39.000,00
ένα τέκνο	0	€380	€95	€45
δύο τέκνα	€345	€380	€190	€140
τρία τέκνα	€690	€760	€285	€235
τέσσερα ή περισσότερα τέκνα	€1.135	€1.260	€415	€265

Πηγή: Αίτηση επιδόματος μονογονιού

ΠΙΝΑΚΑΣ 3: Ύψος Επιδόματος μονογονεϊκής οικογένειας στην Κύπρο για το 2016 (ανά εξαρτώμενο τέκνο)

Οικογενειακό Εισόδημα	Μηνιαίο επίδομα για κάθε εξαρτώμενο παιδί
€0-39.000,00,000€39.000,00	€180
€39.000,01-€49.000,00	€180

Πηγή: Αίτηση επιδόματος μονογονιού

Στις οικογένειες με τρία ή περισσότερα παιδιά το επίδομα τέκνου θα καταβάλλεται μετά την παρέλευση του πρώτου τετραμήνου του έτους και ακολούθως σε μηνιαία βάση. Στις οικογένειες με ένα ή δυο τέκνα, καταβάλλεται σε μια ετήσια δόση.

3.3.2 ΕΛΑΧΙΣΤΟ ΕΓΓΥΗΜΕΝΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ (ΕΕΕ) ΣΕ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΕΕ

Σύμφωνα με το Παρατηρητήριο Ισότητας Κύπρου (2015), η πλειοψηφία των κρατών μελών της ΕΕ έχει θεσμοθετήσει γενικά προγράμματα ελαχίστου εισοδήματος για κάθε ανασφάλιστο άτομο σε κατάσταση ανάγκης. Από τα τέλη της δεκαετίας του 1990 προωθούνται, διαδικασίες (το υψηλότερο ποσοστό των ληπτών ελαχίστου εισοδήματος συγκροτείται πλέον από μοναχικά άτομα, μονογονεϊκές οικογένειες και νέους ανέργους) και την εμφάνιση των νέων διαστάσεων του κοινωνικού αποκλεισμού, οι οποίες δεν μπορούν να αντιμετωπισθούν αποτελεσματικά από την αγορά εργασίας, τα άτυπα οικογενειακά δίκτυα και την οργανωμένη φιλανθρωπία. Οι στρατηγικές μεταρρύθμισης επικεντρώνονται ιδίως στην βελτίωση των παροχών για την κατοχύρωση αξιοπρεπών όρων διαβίωσης και στην προώθηση των ληπτών στην αγορά εργασίας, ώστε να αμβλυνηθεί σταδιακά η εξάρτησή τους από τη δημόσια συνδρομή, ενώ έχουν υιοθετηθεί και συμπληρωματικά κατηγοριακά προγράμματα. Παράλληλα, στόχος των προγραμμάτων αυτών είναι η διεύρυνση του προσωπικού πεδίου εφαρμογής των προγραμμάτων σε όλους τους νόμιμα διαμένοντες στην επικράτεια κάθε κράτους και η ενίσχυση/ βελτίωση των δυνατοτήτων πρόσβασης στις εισοδηματικές παροχές (ενίσχυση των μηχανισμών πληροφόρησης των δυνητικών ληπτών για τα δικαιώματά τους μέσω της δημιουργίας ειδικών δομών σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο).⁵¹

51 Παρατηρητήριο Ισότητας Κύπρου (2015), *Η Οικονομική Κρίση-Προκλήσεις για την*

**ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ ΕΛΑΧΙΣΤΟΥ ΕΓΓΥΗΜΕΝΟΥ
ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΣΕ ΚΑΘΕ ΧΩΡΑ ΤΗΣ ΕΕ⁵²**

Τύπος κράτους	Κράτος	Βασικές αρχές ΕΕ
Σοσιαλδημοκρατικό		Τα μέτρα ενεργοποίησης ή/και τα προγράμματα σε είδος προσφέρονται σε ένα άτομο, για μικρή ή μεγάλη περίοδο, για την κάλυψη συγκεκριμένων αναγκών (π.χ ασθένεια, ανεργία), όταν δεν μπορεί να ανταπεξέλθει στην εξασφάλιση των απαραίτητων για την επιβίωση του ίδιου ή/και της οικογένειας του. Πρόκειται για ένα διαφορετικό, ανά περίπτωση, ποσό. Υποκειμενικό δικαίωμα, με ένα διακριτικό στοιχείο.
	Σουηδία	Η κοινωνική βοήθεια είναι μια μορφή βοήθειας έσχατης λύσης. Δίνεται όταν ένα άτομο (ή μια οικογένεια) δεν έχει, για μικρή ή μεγάλη περίοδο, τα μέσα για να καλύψει τα απαραίτητα έξοδα της ζωής του.

Ισότητα των Φύλων στα Αποτελέσματα της Κοινωνικής και Δημοσιονομικής Πολιτικής της Κύπρου

52 Παρατηρητήριο Ισότητας Κύπρου (2015), *Η Οικονομική Κρίση-Προκλήσεις για την Ισότητα των Φύλων στα Αποτελέσματα της Κοινωνικής και Δημοσιονομικής Πολιτικής της Κύπρου*

Τύπος κράτους	Κράτος	Βασικές αρχές ΕΕ
	Φιλανδία	<p>Η κοινωνική βοήθεια είναι μια μορφή βοήθειας έσχατης λύσης. Δίνεται όταν ένα άτομο (ή μια οικογένεια) δεν έχει, για μικρή ή μεγάλη περίοδο, τα μέσα για να καλύψει τα βασικά έξοδα της ζωής του.</p>
	Ολλανδία	<p>Προσφέρει οικονομική βοήθεια στους πολίτες που κατοικούν στη χώρα και δεν μπορούν να ανταπεξέλθουν οικονομικά στα προσωπικά έξοδα για την επιβίωση τους ή για την οικογένεια τους ή δεν μπορούν να τα καλύψουν επαρκώς ή κινδυνεύουν από μια τέτοια κατάσταση. Ο νόμος προσφέρει τους οικονομικούς πόρους για την κάλυψη των βασικών δαπανών. Το επίδομα στοχεύει να βοηθήσει τον δικαιούχο να επανέλθει στην κατάσταση στην οποία μπορεί να χρηματοδοτεί ο ίδιος τα αναγκαία έξοδα της ζωής του. Έχουν θεσπιστεί εθνικοί κανόνες. Παράλληλα, οι δήμοι προσφέρουν και άλλα επιδόματα.</p>

Τύπος κράτους	Κράτος	Βασικές αρχές ΕΕ
Συντηρητικό- συνεργατικό	Αυστρία	Αποσκοπεί στα να μπορούν τα άτομα που χρειάζονται βοήθεια να εξασφαλίσουν ένα αξιοπρεπές επίπεδο ζωής. Αφορά διαφορετικό, ανά περίπτωση, ποσό. Υποκειμενικό δικαίωμα, μη διακριτικό.
	Βέλγιο	Εγγυάται το δικαίωμα στην κοινωνική ενσωμάτωση, χάρη σε μια εργασία ή σε ένα εισόδημα κοινωνικής συνοχής. Το εισόδημα κοινωνικής συνοχής αποτελεί μια ελάχιστη βοήθεια στα άτομα που δεν έχουν τους αναγκαίους πόρους και δεν μπορούν να τους εξασφαλίσουν, είτε από την προσωπική προσπάθεια ή με άλλα μέσα. Αφορά διαφορετικό, ανά περίπτωση, ποσό. Υποκειμενικό δικαίωμα, μη διακριτικό.
	Γερμανία	Αποσκοπεί στο να δώσει τη δυνατότητα στους δικαιούχους που δεν μπορούν να ανταπεξέλθουν οικονομικά να εξασφαλίσουν ένα αξιοπρεπές βιοτικό επίπεδο και να μπορέσουν να ζουν ανεξάρτητα από την κοινωνική βοήθεια. Αφορά διαφορετικό, ανά περίπτωση, ποσό. Υποκειμενικό δικαίωμα, μη διακριτικό.

Τύπος κράτους	Κράτος	Βασικές αρχές ΕΕ
	Γαλλία	<p>Δίνει τη δυνατότητα στα άτομα που βρίσκονται σε ανάγκη να εξασφαλίσουν ένα βασικό εισόδημα, προκειμένου να καλύψουν τις πραγματικές τους ανάγκες και να ενισχύσουν την κοινωνική και την επαγγελματική τους συμμετοχή. Αφορά διαφορετικό, ανά περίπτωση, ποσό (η κατάσταση της οικογένειας λαμβάνεται υπόψη). Υποκειμενικό δικαίωμα, μη διακριτικό.</p>
	Λουξεμβούργο	<p>Αποσκοπεί στην αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού. Επιδιώκει να εξασφαλίσει τα αναγκαία για ένα αξιοπρεπές βιοτικό επίπεδο, υλοποιώντας και προγράμματα επαγγελματικής και κοινωνικής ενσωμάτωσης. Το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα συνίσταται σε ένα επίδομα συνοχής ή σε ένα συμπληρωματικό ποσό, στοχεύοντας στην κάλυψη της διαφοράς μεταξύ των υψηλότερων ποσών του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος και των ποσών των οικιακών πόρων. Υποκειμενικό δικαίωμα, μη διακριτικό.</p>

Τύπος κράτους	Κράτος	Βασικές αρχές ΕΕ
Φιλελεύθερο	Ηνωμένο Βασίλειο	<p>Αποσκοπεί στην αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού. Επιδιώκει να εξασφαλίσει τα αναγκαία για ένα αξιοπρεπές βιοτικό επίπεδο, υλοποιώντας και προγράμματα επαγγελματικής και κοινωνικής ενσωμάτωσης.</p> <p>Το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα συνίσταται σε ένα επίδομα συνοχής ή σε ένα συμπληρωματικό ποσό, στοχεύοντας στην κάλυψη της διαφοράς μεταξύ των υψηλότερων ποσών του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος και των ποσών των οικιακών πόρων.</p> <p>Υποκειμενικό δικαίωμα, μη διακριτικό Χρηματοδοτείται από τη φορολογία. Το πρόγραμμα παρέχει οικονομική βοήθεια σε άτομα που δεν είναι πλήρους απασχόλησης, δεν έχουν καταγραφεί ως άνεργοι και το συνολικό εισόδημα τους είναι κάτω Καθεστώς ευημερίας των χώρων της Νότιας Ευρώπης από ένα ορισμένο κατώτατο επίπεδο. Αφορά διαφορετικό, ανά περίπτωση, ποσό.</p>

Τύπος κράτους	Κράτος	Βασικές αρχές ΕΕ
	Ιρλανδία	<p>Το συμπληρωματικό επίδομα προσφέρει ένα βασικό εβδομαδιαίο εισόδημα στα άτομα που έχουν ελάχιστο ή κανέναν πόρο διαβίωσης. Επιπλέον, μπορεί να γίνει καταβολή ενός εφάπαξ ποσού για να αντιμετωπιστούν επείγουσες ή εξαιρετικές περιστάσεις. Αφορά διαφορετικό, ανά περίπτωση, ποσό. Αποτελεί νομικό δικαίωμα, με τον όρο ότι οι γενικοί όροι ικανοποιούνται. Η καταβολή κάποιου εφάπαξ ποσού ή/και εβδομαδιαίων επιδομάτων για τις δαπάνες μισθώματος ή στεγαστικού δανείου είναι διακριτικές.</p>
Καθεστώς ευημερίας των χωρών της Νότιας Ευρώπης	Ιταλία	Δεν προβλέπεται
	Ισπανία	<p>Προσφέρεται στο πλαίσιο του αγώνα ενάντια στη φτώχεια, προσφέροντας ένα ποσό για τις πρώτες ανάγκες. Αφορά διαφορετικό, ανά περίπτωση, ποσό. Υποκειμενικό δικαίωμα, μη διακριτικό. Μερικές φορές επηρεάζεται από τον προϋπολογισμό.</p>
	Ελλάδα	Δεν προβλέπεται

Τύπος κράτους	Κράτος	Βασικές αρχές ΕΕ
	Πορτογαλία	Αφορά επιδόματα και προγράμματα κοινωνικής συνοχής που στοχεύουν να εξασφαλίσουν ότι όλα τα άτομα και οι οικογένειες τους θα έχουν τους απαραίτητους πόρους για να καλύψουν τις πρώτες τους ανάγκες, υποστηρίζοντας ταυτόχρονα τη βαθμιαία κοινωνική και επαγγελματική τους ένταξη. Αφορά διαφορετικό, ανά περίπτωση, ποσό.

Πηγή: Παρατηρητήριο Ισότητας Κύπρου (2015). *Η Οικονομική Κρίση-Προκλήσεις για την Ισότητα των Φύλων στα Αποτελέσματα της Κοινωνικής και Δημοσιονομικής Πολιτικής της Κύπρου*

3.3.3 ΕΛΑΧΙΣΤΟ ΕΓΓΥΗΜΕΝΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Το Παρατηρητήριο Ισότητας Κύπρου (2015), σε έρευνα του αναφέρει ότι στόχος του Ε.Ε.Ε όταν ανακοινωνόταν ήταν να λαμβάνει υπόψη τις ανάγκες του/της κάθε πολίτη/δας και του κάθε νοικοκυριού που αφορούν στη διατροφή, στην ένδυση, στην κατανάλωση ηλεκτρικού ρεύματος και άλλων ειδών πρώτης ανάγκης. Ταυτόχρονα, θα διασφάλιζε το δικαίωμα των οικονομικά ασθενέστερων ομάδων του πληθυσμού για στέγαση, είτε με την επιδότηση του ενοικίου εάν οι δικαιούχοι/ες δεν διαθέτουν ιδιόκτητη κατοικία, είτε με την επιχορήγηση των τόκων των στεγαστικών δανείων στις περιπτώσεις που οι πολίτες/δες διαθέτουν ιδιόκτητη κατοικία αλλά αντιμετωπίζουν προβλήματα στην αποπληρωμή των δόσεων τους. Θα καλύπτονταν επίσης και απρόβλεπτα έξοδα, όπως για παράδειγμα απαραίτητες κατασκευές και επιδιορθώσεις σε οικίες, δημοτικές φορολογίες, κλπ. Όπως λειτούργησε το σύστημα αυτό στην πράξη δεν λαμβάνει υπόψη και δεν ενσωματώνει στα κριτήρια και στις βασικές παραμέτρους του

την διάσταση του φύλου.⁵³ Επίσης δεν ενσωματώνει τις ιδιαίτερες ανάγκες της μονογονεϊκής οικογένειας, τον μεγαλύτερο κίνδυνο φτώχειας, ούτε και το κόστος φύλαξης των παιδιών μέχρι τη σχολική ηλικία.

Συγκεκριμένα, όπως αναφέρει το ΠΙΚ (2015), έχουν ληφθεί μέτρα που επηρεάζουν την πολιτική κοινωνικής πρόνοιας όπως: μείωση επιδόματος βαριάς κινητικής αναπηρίας, μείωση του εισοδηματικού ορίου που ισχύει για μονογονεϊκές οικογένειες με περισσότερα από δύο παιδιά από τις €89 χιλ. στις €49 χιλ., χρέωση ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης ασθενών εξωτερικών ιατρείων. Η συνεισφορά των συστημάτων ελαχίστων εισοδημάτων στη μείωση της φτώχειας είναι σημαντική στο βαθμό που το ελάχιστο εισόδημα μειώνει το χάσμα φτώχειας των δικαιούχων τέτοιων επιδομάτων. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό αν λάβουμε υπόψη μας ότι η οικονομική κρίση επηρεάζει σημαντικά τα συστήματα εισοδηματικής ενίσχυσης.⁵⁴

Σύμφωνα με τον Κουτσαμπέλα (2016), οι περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες λειτουργούν σε μη κατηγορηματική βάση (με την έννοια ότι η εφαρμογή τους δεν περιορίζεται σε ορισμένα τμήματα του πληθυσμού) συστήματα. Τα συστήματα αυτά θα μπορούσαν να συμπληρωθούν από αρκετά κατηγορηματικά οφέλη που στοχεύουν στη στήριξη ειδικών ομάδων όπως για παράδειγμα την κατηγορία των μονογονεϊκών οικογενειών. Το κυπριακό ΕΕΕ είναι ένα μη κατηγορηματικό, σύστημα που καλύπτει κάθε πολίτη/δα που διαμένει στη μη κατεχόμενη περιοχή της χώρας.⁵⁵

Ως αποτέλεσμα της φιλοσοφίας αυτής το σύστημα όπως έχει υιοθετηθεί δεν έχει καμία έμφυλη διάσταση παρά το ότι την ίδια ώρα καταβάλλεται προσπάθεια από την Κυπριακή Ακαδημία Δημόσιας Διοίκησης, τον Εθνικό Μηχανισμό για τα Δικαιώματα της Γυναίκας, την Επιτροπή Ισότητας των Φύλων στην Απασχόληση και στην Επαγγελματική Εκπαίδευση για την εφαρμογή ενός συστήματος ενσωμάτωσης της αρχής της ισότητας στη δημόσια

53 Παρατηρητήριο Ισότητας Κύπρου. (2015). *Η Οικονομική Κρίση-Προκλήσεις για την Ισότητα των Φύλων στα Αποτελέσματα της Κοινωνικής και Δημοσιονομικής Πολιτικής της Κύπρου*

54 *ibid*

55 Cyprus Economic Policy Review, Vol. 10, No. 1, pp. 3-26 (2016) 1450-4561, *The Cypriot GMI scheme and comparisons with other European countries*, Christos Koutsampelas

διοίκηση (gender mainstreaming) και παρά τις πρόνοιες του Στρατηγικού Σχεδίου για την Ισότητα Ανδρών και Γυναικών (2014-2017) για τη στήριξη των ευάλωτων ομάδων γυναικών. Επίσης το σύστημα του ΕΕΕ δεν αντιμετωπίζει τις ειδικές ανάγκες των μονογονεϊκών οικογενειών, οι οποίες ξεκινούν από την απουσία 2ου εισοδήματος και δεύτερου γονέα στο σπίτι για τη στήριξη των παιδιών. λειτουργώντας ισοπεδωτικά αφαιρεί όλα τα υπόλοιπα εισοδήματα/επιδόματα των μονογονεϊκών οικογενειών (τέκνου, μονογονεϊκό, διατροφή, νοουμένου ότι εισπράττεται), τα οποία σε μια άλλη οικογένεια λειτουργούν ως επιπρόσθετη στήριξη των εισοδημάτων της. Επίσης ο αποκλεισμός οικογενειών των οποίων τα ανήλικα έχουν καταθέσεις στο όνομα τους άνω των €20,000 περιορίζει ακόμα περισσότερο τους δικαιούχους, αφού τέτοια ποσά είναι πιθανόν να έχουν αποταμιευτεί είτε από την οικογένεια για τις σπουδές των παιδιών, είτε από κληροδότημα των παιδιών αλλά με βάση το οικογενειακό δίκαιο δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη διαβίωση της οικογένειας.

Στην Κύπρο, το ύψος των προβλεπόμενων κατά άτομο ποσών του ΕΕΕ είναι: δικαιούχος €480, €240 για παιδιά άνω των 14 ετών και €144 για παιδιά μέχρι 14 ετών. Εάν τα ποσά αυτά συγκριθούν με τα ποσά τα οποία έχει καθορίσει η Υπηρεσία Αφερεγγυότητας ως λογικά έξοδα διαβίωσης ατόμων σε πτωχευτική διαδικασία (πλαίσιο αφερεγγυότητας) τα οποία πρέπει να παραμένουν στον οφειλέτη για τη διαβίωση του και τα οποία έχει εγκρίνει το Υπουργείο Οικονομικών και η Κεντρική Τράπεζα ως ποσά που αντανακλούν το όριο φτώχειας, αυτά είναι πολύ υψηλότερα.

Συγκεκριμένα τα ποσά αυτά είναι: €733 για ένα άτομο, πλέον €366 για άτομο άνω των 15 ετών και €220 για άτομο κάτω των 14 ετών. Το ποσό θα μπορεί να αυξάνεται ανάλογα με τη σύνθεση της οικογένειας, για μονογονιούς με δύο παιδιά στα €1173, για ζευγάρι με δύο παιδιά κάτω των 14 ετών στα €1540 και για ζευγάρι με δύο παιδιά άνω των 14 ετών στα €1833.⁵⁶

Σε ότι αφορά τις έκτακτες ανάγκες και ανάγκες φροντίδας (στα πλαίσια της νομοθεσίας του ΕΕΕ), αναφέρεται στη νομοθεσία ότι:

{10.-(1)} «Οποιοσδήποτε δικαιούχος δύναται να υποβάλει αίτηση για παροχή βοήθειας για κάλυψη έκτακτων αναγκών είτε για τον ίδιο είτε για οποιοδήποτε μέλος της

56 <http://dialogos.com.cy/haravgi/prosopiko-mnimonio-gia-kathe-daniolipti>

οικογενειακής μονάδας, νοουμένου ότι οι δαπάνες για τις συγκεκριμένες ανάγκες δεν καλύπτονται από άλλους κρατικούς πόρους ή άλλες πηγές.

- (2) Σε οποιοδήποτε δικαιούχο ή/και σε οποιοδήποτε μέλος της οικογενειακής μονάδας που έχει ανάγκη φροντίδας δύναται να παραχωρείται από τον Υπουργό επιπρόσθετη βοήθεια, η οποία κρίνεται αναγκαία, νοουμένου ότι οι δαπάνες για τη συγκεκριμένη ανάγκη δεν καλύπτονται από άλλους κρατικούς πόρους ή άλλες πηγές:

Νοείται ότι ο Υπουργός δύναται να παρέχει επιπρόσθετη βοήθεια η οποία κρίνεται αναγκαία για ανάγκες φροντίδας αιτητών ή και μελών της οικογενειακής τους μονάδας σε περίπτωση που αιτητής για παροχή ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος δεν καθίσταται δικαιούχος λόγω της εφαρμογής των διατάξεων του άρθρου 8, αλλά πληροί τις πρόνοιες των υπόλοιπων διατάξεων της νομοθεσίας, εφόσον υπάρχει ανάγκη για φροντίδα και το εισόδημα του αιτητή δεν επαρκεί για την κάλυψη της ανάγκης αυτής.

Επίσης καλύπτονται από τη νομοθεσία του ΕΕΕ διαζευκτικά με το ενοίκιο τόκοι στεγαστικού δανείου κατοικίας(μέχρι του ύψους ενοικίου) το οποίο έγινε ένα τουλάχιστον έτος πριν την υποβολή της αίτησης (για τις αρχικές αιτήσεις δηλαδή όχι πριν τον Αύγουστο του 2013). Δηλαδή οι τόκοι των πραγματικά μη εξυπηρετούμενων στεγαστικών δανείων τα οποία έγιναν όλα τα προηγούμενα χρόνια δεν καλύπτονται. Παρόλα αυτά το προβλεπόμενο επίδομα ενοικίου, στην πράξη, είναι πολύ χαμηλότερο των πραγματικών ενοικίων της αγοράς με αποτέλεσμα να πληρώνεται από τους δικαιούχους το ενοίκιο από το ποσό διαβίωσης του ΕΕΕ που τους καταβάλλεται. Δεν υπάρχει καμία κάλυψη ηλεκτρικού ρεύματος, νερού, τηλεφώνου τα οποία θεωρούνται ότι ενσωματώνονται στο προνοούμενα ποσά επιβίωσης.

Σύμφωνα με τους Κανονισμούς που εκδίδονται από το Υπουργικό Συμβούλιο δυνάμει της παραγράφου (β) του άρθρου 38, το προβλεπόμενο εμβαδόν κατοικίας για ένα πρόσωπο, αιτητή ή και δικαιούχο, ορίζεται στα 55 τετραγωνικά μέτρα. Δεν υπολογίζεται επιπλέον εμβαδόν για το/τη σύζυγο. Υπολογίζονται όμως 25 τ.μ επιπλέον για κάθε ανήλικο παιδί ή δυο ανήλικα παιδιά του ίδιου φύλου ή ένα τέκνο. Υπολογίζονται επίσης 20 τ.μ επιπρόσθετα για κάθε δυο επιπρόσθετα παιδιά του ίδιου φύλου, για κάθε ένα

επιπρόσθετο παιδί που ανήκει στην οικογενειακή μονάδα του αιτητή ή και δικαιούχου και για κάθε επιπρόσθετο ανήλικο παιδί που ανήκει στην οικογενειακή μονάδα του αιτητή, ανάλογα με τη σύνθεση της οικογένειας. Η κάλυψη αφορά για την Επαρχία, Λευκωσίας, Λεμεσού και Αμμοχώστου 2.80 ευρώ ανά τ.μ, για τη Λάρνακα 2.45 ευρώ ανά τ.μ και για την Πάφο 1.75 ευρώ ανά τ.μ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4: Επιχορηγούμενο Ενοίκιο στην Κύπρο (ανά κατηγορία δικαιούχων και επαρχία)

Σύνθεση οικογένειας αιτητή/δικαιούχου	Μέγιστο Επιχορηγούμενο Ενοίκιο		
	Λ/σία/Λ/σος/Αμ/στος (€2.80/TM)	Λ/κα (€2.45/TM)	Πάφος (€1.75/TM)
Μονήρης ή ζεύγος χωρίς παιδιά	154€	134,75€	96,25€
Ζεύγος με 1 παιδί ή 2 ανήλικα παιδιά ιδίου φύλου	224 €	196 €	140 €
Μονογονιός με ένα παιδί	224 €	196 €	140 €
Ζεύγος με 1 ανήλικο και 1 ενήλικο παιδί	280 €	245 €	175 €
Ζεύγος με 3 ανήλικα παιδιά	280 €	245 €	175 €
Για άτομο με αναπηρία	Επιπλέον 70 €	Επιπλέον 61,25 €	Επιπλέον 43,75 €
Μεγαλύτερες οικογένειες (για κάθε 2 ανήλικα ή ένα ενήλικο)	Επιπλέον 56 €	Επιπλέον 49 €	Επιπλέον 35 €

Πηγή: Κανονισμοί Υπουργικού Συμβουλίου

Σημειώνεται ότι για άτομα με αναπηρία, το μέγιστο ποσό παροχής ενοικίου δύναται να αυξάνεται κατά 20% ή κατά 50% για άτομα με αναπηρία που χρησιμοποιούν τροχοκάθισμα ή έχουν αυξημένες ανάγκες φροντίδας, προσβασιμότητας και άλλων προσαρμογών.

Ειδικότερα, σε ότι αφορά την παροχή ενοικίου η νομοθεσία προνοεί:

16.-(1) Τηρουμένων των διατάξεων της νομοθεσίας, σε αιτητή ή/και δικαιούχο ο οποίος διαμένει σε κατοικία για την οποία καταβάλλεται ενοίκιο είτε από τον ίδιο είτε από άλλο μέλος της οικογενειακής μονάδας παρέχεται επίδομα ενοικίου, σύμφωνα με τους πιο κάτω όρους:

(α) Το μέρος του ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος που αναλογεί σε ενοίκιο καταβάλλεται απευθείας στον ιδιοκτήτη του υποστατικού με παράλληλη ενημέρωση άλλων αρμοδίων αρχών:

Νοείται ότι τυχόν αξιώσεις για ζημίες ή άλλα αιτήματα ιδιοκτητών των ενοικιαζόμενων κατοικιών δεν ικανοποιούνται:

(β) το ενοίκιο καταβάλλεται εφόσον ισχύει έγκυρη σύμβαση ενοικίασης:

(γ) σε περίπτωση που το μηνιαίο ποσό του ενοικίου, όπως αυτό προκύπτει από τη σύμβαση ενοικίασης, είναι μικρότερο από το μηνιαίο ποσό που ορίζεται και υπολογίζεται με βάση τους Κανονισμούς που εκδίδονται από το Υπουργικό Συμβούλιο δυνάμει της παραγράφου (β) του άρθρου 38, το ποσό που καταβάλλεται είναι το ποσό της σύμβασης:

Νοείται ότι, σε περίπτωση κατά την οποία το ποσό της σύμβασης ενοικίασης είναι μεγαλύτερο από το μηνιαίο ποσό που ορίζεται και υπολογίζεται με βάση τους Κανονισμούς που εκδίδονται από το Υπουργικό Συμβούλιο, δυνάμει της παραγράφου (β) του άρθρου 38, το ποσό που καταβάλλεται δύναται να αυξάνεται κατά είκοσι τοις εκατόν (20%) στην περίπτωση ατόμου με αναπηρία και κατά πενήντα τοις εκατόν (50%) στην περίπτωση ατόμου με αναπηρία που διακινείται με αναπηρικό τροχοκάθισμα ή/ και ατόμου με αναπηρία με αυξημένες ανάγκες φροντίδας, προσβασιμότητας και άλλων προσαρμογών.

Αναφορικά με την παροχή τόκων στεγαστικού δανείου αναφέρεται:

Άρθρο 17.-(1) Σε αιτητή ή/και δικαιούχο ο οποίος ο ίδιος ή μέλος της οικογενειακής μονάδας έχει υποχρέωση πληρωμής τόκων στεγαστικού δανείου κατοικίας, περιλαμβανομένων

τόκων δανείου για αναδιάρθρωση υφιστάμενου στεγαστικού δανείου, αλλά εξαιρουμένων τόκων υπερημερίας, παρέχεται μηνιαίο επίδομα για κάλυψη των τόκων του δανείου αυτού, σύμφωνα με τους πιο κάτω όρους:

- (α) Το στεγαστικό δάνειο να έχει συναφθεί ένα τουλάχιστον έτος πριν από την ημερομηνία υποβολής της αίτησης για παροχή ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος·
 - (β) να μην καλύπτεται από άλλους κρατικούς πόρους ή άλλη πηγή ή να υπάρχει άλλη ρύθμιση με βάση άλλο νόμο·
 - (γ) στο επίδομα δεν περιλαμβάνονται τόκοι για δάνεια που έχουν συναφθεί για-
 - (i) σκοπούς ανακαίνισης ή /και αναπαλαίωσης κτιρίου·
 - (ii) σκοπούς απόκτησης εξοχικής κατοικίας·
 - (iii) σκοπούς άλλους από στεγαστικούς·
 - (δ) το επίδομα δύναται να καταβάλλεται απευθείας στο πιστωτικό ίδρυμα με το οποίο είτε ο δικαιούχος είτε το μέλος της οικογενειακής μονάδας έχει συνάψει το εν λόγω δάνειο·
 - (ε) το επίδομα καταβάλλεται εφόσον υπάρχει σε ισχύ έγκυρη συμφωνία στεγαστικού δανείου·
 - (στ) σε περίπτωση που το ποσό των τόκων του στεγαστικού δανείου, όπως αυτό προκύπτει από τη συμφωνία του δανείου, είναι μικρότερο από το μηνιαίο ποσό που ορίζεται ως επίδομα ενοικίου και υπολογίζεται με βάση τους Κανονισμούς που εκδίδονται από το Υπουργικό Συμβούλιο δυνάμει της παραγράφου (β) του άρθρου 38, το ποσό που καταβάλλεται είναι το ποσό της συμφωνίας του δανείου.
- (2) Οποιοδήποτε ποσό καταβάλλεται ως μηνιαίο επίδομα για τόκους στεγαστικού δανείου δε δύναται να είναι μεγαλύτερο από το μηνιαίο επίδομα ενοικίου που θα υπολογιζόταν και θα καταβαλλόταν στο δικαιούχο ως επίδομα ενοικίου με βάση τους Κανονισμούς που εκδίδονται από το Υπουργικό Συμβούλιο δυνάμει της παραγράφου (β) του άρθρου 38.

ΠΡΑΚΤΙΚΟ ΣΥΝΗΘΕΣ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ:

Μια μονογονεϊκή οικογένεια με δυο παιδιά (1 κάτω των 14 και ένα άνω των 14 ετών) λαμβάνει ΕΕΕ €480 συν €144 συν €240, σύνολο €864. Εάν θεωρητικά λαμβάνει €300 διατροφή, €360 επίδομα μονογονιού και επίδομα τέκνου €90 αφαιρείται συνολικά το ποσό των €754. Άρα θα λαμβάνει ΕΕΕ μόνο €114. Εάν και τα δυο παιδιά της οικογένειας είναι κάτω των 14 ετών τότε το τελικό ποσό που απομένει στην οικογένεια είναι €18. Εάν το ενοίκιο της οικογένειας αυτής είναι €350 ενώ λαμβάνει για το ενοίκιο με βάση το Νόμο το ποσό των €224, τότε με το ΕΕΕ των €114 ή των €18 συμπληρώνει απλά το ενοίκιο, ζει αποκλειστικά με το επίδομα μονογονιού €360 και αγωνίζεται να εισπράξει τις διατροφές, έχοντας να καλύψει διατροφή, στοιχειώδη ένδυση/υπόδηση παιδιών, στοιχειώδη ιατρική περίθαλψη, διακίνηση παιδιών, έξοδα εκπαίδευσης, σχολικά, ρεύμα, νερό, τηλέφωνο. Το παράδειγμα το οποίο αποτελεί μια τυπική και συνήθης περίπτωση μονογονεϊκής οικογένειας αποκαλύπτει πως πρακτικά οι μονογονεϊκές οικογένειες οι οποίες βρίσκονται στα όρια της φτώχειας και χρειάζονται κρατικής στήριξης να επιβιώσουν, οδηγούνται με μαθηματική ακρίβεια σε εξαθλίωση, οικονομικό και κοινωνικό αποκλεισμό.

Σύμφωνα με τον παρακάτω πίνακα, για μια μονογονεϊκή οικογένεια με ένα παιδί 16 χρόνων και ένα παιδί 12 χρόνων η διαφορά σε σχέση με το ΕΕΕ και το τι θεωρείται δίκαιο και αξιοπρεπές εισόδημα από την Υπηρεσία Αφερεγγυότητας ανέρχεται στα €459 ευρώ. Επιπλέον διαφορά δημιουργεί το προνοούμενο ενοίκιο της οικογένειας του αφερέγγυου ατόμου, αφού η Υπηρεσία Αφερεγγυότητας εξαιρεί τα έξοδα λογικού ενοικίου και όχι τα ποσά του επιδόματος ενοικίου του ΕΕΕ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5: Καταβολή ΕΕΕ ανά δικαιούχο με παιδιά άνω των 14 ετών και μέχρι 14 ετών και κριτήρια της Υπηρεσίας Αφερεγγυότητας

	Δικαιούχος	παιδιά άνω των 14	για παιδιά μέχρι 14 ετών	Σύνολο
ΕΕΕ	€480	€240	€140	€860
Υπηρεσία Αφερεγγυότητας	€733	€366	€220	€1319
Διαφορά	€253	€126	€80	€459

Επιπρόσθετα ο Νόμος θέτει περιορισμό σε σχέση με την αξία της περιουσίας την οποία κατέχει ο/η αιτητής/τρια, τα τετραγωνικά μέτρα της κατοικίας του αλλά και σε σχέση με το ύψος των καταθέσεων που βρίσκονται στο όνομα του ανηλικού παιδιού του.

Συγκεκριμένα, στο άρθρο 13 αναφέρεται ότι:

«Δεν καθίσταται δικαιούχο για παροχή ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος οποιοδήποτε πρόσωπο ή αιτητής:

(α) κατέχει ακίνητη ιδιοκτησία είτε ο ίδιος ή/και οποιοδήποτε άλλο μέλος της οικογενειακής μονάδας η οποία υπερβαίνει σε αξία τις εκατό χιλιάδες ευρώ (€100.000), με βάση την εκτίμηση του Τμήματος Κτηματολογίου και Χωρομετρίας, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη οποιαδήποτε ακίνητη ιδιοκτησία αξίας μέχρι εκατό χιλιάδων ευρώ (€100.000), η οποία δεν είναι αξιοποιήσιμη ολόκληρη ή το μεγαλύτερο μέρος αυτής, λόγω εγγραφής εμπράγματος βάρους ή δικαιώματος επικαρπίας στα βιβλία του Τμήματος Κτηματολογίου και Χωρομετρίας, η οποία έλαβε χώρα πριν την 11η Ιουλίου 2014 και η ημερομηνία αυτή δύναται να αναθεωρείται κάθε δύο χρόνια από την ημερομηνία έναρξης της ισχύος του περί Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος και Γενικότερα περί Κοινωνικών Παροχών (Τροποποιητικού) (Αρ. 2) Νόμου του 2015:

Νοείται ότι τα πιο πάνω στοιχεία για τις ήδη υποβληθείσες αιτήσεις δύνανται να υποβάλλονται και να εξετάζονται στο πλαίσιο της διαδικασίας της ένστασης που προβλέπεται στο άρθρο 32:

Νοείται περαιτέρω ότι, σε περίπτωση υποβολής ένστασης για την εκτίμηση, λαμβάνεται υπόψη η αρχική εκτίμηση, εκτός αν αυτή αναθεωρηθεί και στην περίπτωση αυτή, λαμβάνεται υπόψη η νέα εκτίμηση από την ημερομηνία αναθεώρησής της και καλύπτει περιπτώσεις που εξετάστηκαν πριν από την ημερομηνία έναρξης της ισχύος του περί Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος και Γενικότερα περί Κοινωνικών Παροχών (Τροποποιητικού) (Αρ. 2) Νόμου του 2015:

Νοείται έτι περαιτέρω ότι, για τους σκοπούς της παρούσας παραγράφου, η ιδιόκτητη κατοικία στην οποία διαμένει ο αιτητής ή/και δικαιούχος δεν λαμβάνεται υπόψη, εφόσον η κατοικία αυτή δεν υπερβαίνει τα τριακόσια (300) τετραγωνικά μέτρα· ή/και·

- (β) είτε κατέχει χρηματοοικονομικά στοιχεία ο ίδιος ή/και οποιοδήποτε άλλο μέλος της οικογενειακής μονάδας και το ύψος των καταθέσεων υπερβαίνει το ποσό των πέντε χιλιάδων ευρώ (€5.000) αυξανόμενο κατά χίλια ευρώ (€1.000) για κάθε πρόσθετο μέλος της οικογενειακής μονάδας είτε η αξία των λοιπών χρηματοοικονομικών στοιχείων υπερβαίνει το ποσό των πέντε χιλιάδων ευρώ (€5.000):

Νοείται ότι δε θα λαμβάνονται υπόψη οποιοσδήποτε αποζημιώσεις που λήφθηκαν ως αποτέλεσμα βλάβης ή ζημίας από ατύχημα.

Με τροποποίηση του 2015 αυξηθηκαν τα ποσά των καταθέσεων επ' ονόματι ανηλίκων τα οποία εξαιρούνται, σε €20,000 και επίσης καταθέσεις για κάποιους άλλους λόγους (υγείας, εξασφάλιση δανείου, υποτροφίας).

Αναφέρεται ότι δεν λαμβάνονται υπόψη οποιαδήποτε χρηματοοικονομικά στοιχεία του αιτητή ή οποιουδήποτε άλλου μέλους της οικογενειακής μονάδας, τα οποία δεν είναι διαθέσιμα προς χρήση-

- (i) Είτε λόγω του ότι είναι αναγκαία για σκοπούς θεραπείας ή αποκατάστασης ή αντιμετώπισης προβλημάτων υγείας ή για άλλους λόγους που αιτιολογούνται λόγω του ότι πρόκειται για άτομο με αναπηρία·
- (ii) είτε λόγω του ότι είναι δεσμευμένα προς εξασφάλιση δανείου και η δέσμευση έλαβε χώρα πριν από την 11η Ιουλίου 2014 και η ημερομηνία αυτή δύναται να

αναθεωρείται κάθε δύο χρόνια από την ημερομηνία έναρξης της ισχύος του περί Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος και Γενικότερα περί Κοινωνικών Παροχών (Τροποποιητικού) (Αρ. 2) Νόμου του 2015·

- (iii) είτε λόγω παροχής υποτροφίας ή/και σπουδαστικού δανείου·
- (iv) είτε λόγω του ότι είναι επ' ονόματι ανήλικων τέκνων και το γεγονός αυτό έλαβε χώρα πριν από την 11η Ιουλίου 2014·
- (v) είτε λόγω του ότι είναι επ' ονόματι ανήλικων τέκνων συνεπεία κληροδοτήματος ή κληρονομικού δικαιώματος ή/και εγκεκριμένων εράνων ή/και άλλων ιδιαίτερων λόγων·
- (vi) είτε λόγω του ότι ο αιτητής ή οποιοδήποτε μέλος της οικογενειακής μονάδας είναι κάτοχος κοινού τραπεζικού λογαριασμού με τον υπερήλικα/συνταξιούχο γονέα του και το γεγονός αυτό έλαβε χώρα πριν από την 11η Ιουλίου 2014 και νοουμένου ότι αποδεδειγμένα τα χρηματοοικονομικά στοιχεία προέρχονται από το γονέα, υπό την προϋπόθεση ότι δεν υπερβαίνουν τις είκοσι χιλιάδες ευρώ (€20.000).

3.3.4 ΚΙΝΔΥΝΟΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ

Μεγάλο ποσοστό κινδύνου φτώχειας κατέχουν τα νοικοκυριά ενός ατόμου 65 ετών και άνω χωρίς εξαρτώμενα παιδιά και νοικοκυριά με δύο ενήλικες (τουλάχιστον ο ένας 65+), επίσης μεγάλο ποσοστό κατέχουν τα μονογονεϊκά νοικοκυριά (με τουλάχιστον ένα εξαρτώμενο παιδί)—σημειώνεται ότι στην απογραφή πληθυσμού 2011 είχαν καταγραφεί 23.076 μονογονεϊκές οικογένειες από τις οποίες στη συντριπτική τους, οι 20,376 ή ποσοστό 88% ήταν γυναίκες μονογονεϊκές. Το παραπάνω ποσοστό μειώθηκε αισθητά κατά την πάροδο των ετών (2008 – 2012).⁵⁷ Σύμφωνα με τη Στρατηγική για την Κοινωνική Πολιτική 2014-2020 η μείωση του αριθμού των ατόμων που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας ή αποκλεισμού στοχεύθηκε στα 20εκ. στην ΕΕ και στην Κύπρο η μείωση του αριθμού των ατόμων που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού στοχεύθηκε στις 27.000 ή το ποσοστό των ατόμων που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού να μειωθεί από 22,2% το 2008 σε 19,3% το 2020.

57 Παρατηρητήριο Ισότητας Κύπρου (2015). *Η Οικονομική Κρίση-Προκλήσεις για την Ισότητα των Φύλων στα Αποτελέσματα της Κοινωνικής και Δημοσιονομικής Πολιτικής της Κύπρου*

Στην Κύπρο το όριο της φτώχειας καθορίζεται στα €794 για ένα άτομο ή στα €1191 για ένα ζευγάρι. Δηλαδή ένας μονήρης θα παίρνει €480 για βασικές ανάγκες και €154 ποσοστό ενοικίου, σύνολο €630, δηλαδή €160 λιγότερο από το καθορισμένο όριο της φτώχειας. Ενώ ένα ζευγάρι θα παίρνει €720 για βασικές ανάγκες και €154 για ενοίκιο δηλαδή σύνολο €874, έναντι του ποσού των €1191, δηλαδή €317 λιγότερα από το επίπεδο της φτώχειας. Αν το ενοίκιο είναι πιο ακριβό τότε πρέπει να βρουν μικρότερο σπίτι, γιατί βάσει αναλύσεων και μελετών από εταιρείες εκτιμητών τα 55 τ.μ. αρκούν για ένα άτομο και τη/τον σύζυγο του και το κόστος τους είναι μόνο €154 (€2.80 ανά μέτρο στη Λευκωσία). Παρόμοια θα υπολογίζονται και οι τόκοι στεγαστικού δανείου.⁵⁸ Όλοι ξέρουμε πως οι τιμές για στούντιο ή ακόμη και ένα δωάρι κυμαίνονται από €250 σε €300, παράλληλα όλοι ξέρουμε ότι τα περισσότερα σπίτια και διαμερίσματα στην Κύπρο είναι άνω των 100 τ.μ.

3.3.5 ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΙΝΔΥΝΟΥ ΦΤΩΧΕΙΑΣ

Ο όρος κίνδυνος φτώχειας αναφέρεται στην οικονομική κατάσταση που χαρακτηρίζεται από έλλειψη επαρκών πόρων για την ικανοποίηση βασικών ανθρώπινων αναγκών. Οι βασικές ανάγκες που καθορίζουν το όριο φτώχειας διαφέρουν από χώρα σε χώρα. Η φτώχεια μετράται σε χρήματα και αντανακλά τους κατά κεφαλή διαθέσιμους από τους πραγματικούς οικονομικούς πόρους μιας χώρας. Η έννοια της φτώχειας μπορεί και χαρακτηρίζεται ως ακολούθως:

- ως απόλυτη φτώχεια ορίζεται το ποσοστό του πληθυσμού που ζει με λιγότερο από ένα καθορισμένο ποσό δολαρίων την ημέρα. Η δημοφιλέστερη στατιστική (που χρησιμοποιείται και από την Παγκόσμια Τράπεζα), είναι το ποσοστό του πληθυσμού που ζει λιγότερο από ένα δολάριο την ημέρα, σε τιμές του 1985. Ιδανικό ποσοστό απόλυτης φτώχειας είναι το 0%. Ο συγκεκριμένος ορισμός χρησιμοποιείται περισσότερο στις αναπτυσσόμενες χώρες.
- ως σχετική φτώχεια ορίζεται το ποσοστό των ατόμων σε μια χώρα που ζουν με εισόδημα κατώτερο ενός συγκεκριμένου ποσοστού του διάμεσου εισοδήματος (συνήθως 50%) σε μια χώρα. Δηλαδή αν το ποσοστό είναι 50% και το διάμεσο

58 <https://nedacy.wordpress.com/2014/07/10/elaxisto-eggiiimeno-eisodima-i-i-eggiiisi-tis-ftwxopoiisis-tou-plithismou/>

εισόδημα 10.000 δολάρια, ο δείκτης φτώχειας είναι ο αριθμός ατόμων που ζουν με λιγότερο από 5000 δολάρια ετησίως, διαιρεμένος δια τον συνολικό πληθυσμό. Ο ορισμός του ποσοστού του διάμεσου εισοδήματος διαφέρει από χώρα σε χώρα. Η σχετική φτώχεια είναι και ο πιο συχνά χρησιμοποιούμενος όρος στις στατιστικές των ανεπτυγμένων χωρών όπου και πολύ συχνά παρεξηγείται ως δείκτης απόλυτης φτώχειας.

Ο στόχος της στρατηγικής της ΕΕ «Ευρώπη 2020» για τη φτώχεια, αλλά και των αντίστοιχων Εθνικών Στρατηγικών, θα αξιολογηθεί με βάση τον αριθμό των ατόμων που βρίσκονται σε κίνδυνο ως προς την κατάσταση φτώχειας ή του κοινωνικού αποκλεισμού (πληθυσμός-στόχος), ο οποίος τροφοδοτείται από τους ακόλουθους τρεις επιμέρους δείκτες:

- Άτομα σε κίνδυνο φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις, λαμβάνοντας ως όριο του κινδύνου φτώχειας το 60% του εθνικού μεσοσταθμισμένου διαθέσιμου εισοδήματος, μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις.
- Πληθυσμός (ηλικίας 0-59 ετών) ο οποίος διαβιεί σε νοικοκυριά με χαμηλή ένταση εργασίας, δηλαδή σε νοικοκυριά όπου οι ενήλικες (ηλικίες 18-59 ετών) απασχολήθηκαν λιγότερο από το 20% της συνολικής πλήρους διαθεσιμότητάς τους προς εργασία κατά τη διάρκεια του προηγούμενου έτους.
- Πληθυσμός με υλικές στερήσεις, οι οποίες αφορούν σε άτομα τα οποία αντιμετωπίζουν οικονομικές δυσκολίες / αδυναμίες ικανοποίησης τουλάχιστον 4 από τον παρακάτω κατάλογο αγαθών και υπηρεσιών:
 - i. Δυσκολίες ανταπόκρισης στην πληρωμή πάγιων λογαριασμών όπως ενοίκιο ή δόση δανείου, πάγιοι λογαριασμοί (ηλεκτρικού ρεύματος, νερού, αερίου κλπ.), δόσεις πιστωτικών καρτών ή δόσεις δανείου για οικοσκευή, διακοπές κ.ά., ή αγορές με δόσεις κύριας κατοικίας.
 - ii. Οικονομική αδυναμία για πληρωμή μιας εβδομάδας διακοπών.
 - iii. Οικονομική αδυναμία για διατροφή που να περιλαμβάνει κάθε δεύτερη ημέρα κοτόπουλο, κρέας, ψάρι ή λαχανικά ίσης θρεπτικής αξίας.
 - iv. Οικονομική αδυναμία για αντιμετώπιση έκτακτων, αλλά αναγκαίων δαπανών αξίας περίπου 540 ευρώ.

- v. Οικονομική αδυναμία να διαθέτουν τηλεφώνω (περιλαμβάνεται και το κινητό τηλεφώνω).
- vi. Οικονομική αδυναμία να διαθέτουν έγχρωμη τηλεόραση.
- vii. Οικονομική αδυναμία να διαθέτουν πλυντήριο ρούχων.
- viii. Οικονομική αδυναμία να διαθέτουν επιβατηγό αυτοκίνητο, και
- ix. Οικονομική αδυναμία για ικανοποιητική θέρμανση.

Η βασική εμβληματική πρωτοβουλία της στρατηγικής E2020 η οποία αφορά άμεσα στην καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού είναι η Ευρωπαϊκή Πλατφόρμα για την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Η πλατφόρμα εκκίνησε τη λειτουργία της το 2010 και θα λειτουργεί μέχρι και το 2020.⁵⁹

Στην Κύπρο έχει υιοθετηθεί η γραμμή που ακολουθεί η ΕΕ, ως φτωχά ορίζονται τα νοικοκυριά που έχουν εισόδημα κάτω από το 60% του διάμεσου εθνικού εισοδήματος κάθε έτους.

3.3.6 ΟΡΙΟ ΚΙΝΔΥΝΟΥ ΦΤΩΧΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Με βάση τα αποτελέσματα της Έρευνας Εισοδήματος και Συνθηκών διαβίωσης 2014 της Στατιστικής Υπηρεσίας Κύπρου, το ποσοστό κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ανήλθε στα 27,4% του πληθυσμού. Συνεπώς, το 27,4% του πληθυσμού της Κύπρου κατά το 2014 βίωνε τουλάχιστον μία από τις ακόλουθες συνθήκες:

- Ζούσε κάτω από το όριο κινδύνου φτώχειας (14,4%) (εισοδηματική φτώχεια).
- Ζούσε σε νοικοκυριό με σοβαρή υλική στέρηση (15,3%) ή ζούσε σε νοικοκυριό με πολύ χαμηλό δείκτη έντασης εργασίας (9,7%).

Αξιζει να αναφέρουμε ότι το χρηματικό όριο της εισοδηματικής φτώχειας το 2014 μειώθηκε στα €8.640 σε σύγκριση με €9.614 που ήταν το 2008.⁶⁰

Ο Πίνακας που ακολουθεί παρουσιάζει το προφίλ της παιδικής φτώχειας στην Κύπρο το 2009 και το 2013. Συγκρίνοντας τις δύο περιόδους παρατηρείται ότι αυτό το προφίλ αλλάζει. Τα παιδιά κατατάσσονται σε διαφορετικές πληθυσμιακές ομάδες ανάλογα με την ηλικία τους, το είδος του νοικοκυριού που ανήκουν, το

59 Περιφερειακή Στρατηγική Κοινωνικής Ένταξης, Καταπολέμησης της Φτώχειας και κάθε μορφής Διακρίσεων Περιφέρειας Νότιου Αιγαίου, Ιούνιος 2015.

60 Έρευνα εισοδήματος και συνθηκών διαβίωσης των νοικοκυριών, 2008 – 2014.

επίπεδο εκπαίδευσης του αρχηγού του νοικοκυριού και την περιοχή που διαμένουν. Για καθεμία από αυτές τις ομάδες εκτιμούνται τα ποσοστά φτώχειας σε καθένα από τα δύο χρόνια και υπολογίζουν την ποσοστιαία μεταβολή που προκύπτει.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6: Παιδική φτώχεια ανά πληθυσμιακή ομάδα (2009, 2013)

	2009	2013	%	2009	2013	%
Συνολική φτώχεια	0.136	0.148	8.38	0.026	0.033	24.75
Παιδική φτώχεια	0.131	0.139	6.17	0.025	0.029	15.67
0-5	0.123	0.119	-3.16	0.022	0.023	4.44
6-11	0.119	0.121	1.620	0.019	0.025	30.33
12-17	0.147	0.170	15.20	0.033	0.037	14.42
Μονογονεϊκές οικ.	0.378	0.240	-36.43	0.082	0.035	-56.88
Ζευγάρι με ένα παιδί	0.082	0.113	37.93	0.015	0.027	77.81
Ζευγάρι με δυο παιδιά	0.081	0.090	11.25	0.019	0.027	41.60
Ζευγάρι με τρία παιδιά	0.165	0.188	14.09	0.026	0.035	32.59
πολύτεκνες οικογένειες	0.241	0.264	9.80	0.038	0.028	-25.02
Πρωτοβάθμια	0.220	0.188	-14.51	0.044	0.058	32.23
Δευτεροβάθμια	0.166	0.182	9.46	0.034	0.038	10.36
Τριτοβάθμια	0.038	0.044	15.50	0.009	0.009	4.29
Αστικές περιοχές	0.133	0.132	-0.86	0.027	0.030	11.75
Αγροτικές	0.126	0.157	24.05	0.029	0.034	15.92

Πηγή: European Commission (2014). EU Network of Independent Experts on Social Inclusion. Επενδύοντας στα παιδιά – σπάζοντας τον κύκλο της μειονεξίας. Μελέτη Εθνικών Πολιτικών-Κύπρος

Προκύπτουν τα ακόλουθα συμπεράσματα:

- Ο κίνδυνος παιδικής φτώχειας αυξήθηκε οριακά από 13.1% το 2009 σε 13.9% το 2013.
- Η φτώχεια στο σύνολο του πληθυσμού ακολούθησε παρόμοια τάση, ενώ η ένταση της φτώχειας (τόσο μεταξύ των παιδιών όσο και των ενηλίκων) αυξήθηκε με ταχύτερο ρυθμό.

- Ο κίνδυνος φτώχειας διαφέρει ανά πληθυσμιακή ομάδα. Τα παιδιά ηλικίας 12-17 ετών φαίνεται να παρουσιάζουν υψηλότερο κίνδυνο σε σχέση με παιδιά μικρότερης ηλικίας.
- Πιθανόν αυτό οφείλεται στο ότι το κόστος των παιδιών αυξάνεται με την ηλικία τους, αφού η νεαρότερη ομάδα παιδιών, αντιμετωπίζει χαμηλότερο ποσοστό φτώχειας. Σημειώνεται ότι η παιδική φτώχεια στις ηλικίες 12-17 αυξήθηκε την περίοδο 2009-2013.
- Η φτώχεια συνδέεται θετικά με τον αριθμό των παιδιών στην οικογένεια. Αυτό είναι ένα συνηθισμένο μοτίβο στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες που αντανακλά το γεγονός ότι τα παιδιά προσθέτουν στις ανάγκες της οικογένειας, αλλά δεν προσθέτουν στο οικογενειακό εισόδημα.
- Οι μονογονεϊκές οικογένειες αντιμετωπίζουν με διαφορά τον υψηλότερο κίνδυνο και ένταση φτώχειας παρά τη βελτίωση που παρατηρήθηκε μεταξύ 2009 και 2013.

Σύμφωνα με την ίδια μελέτη ο αντίκτυπος των κοινωνικών παροχών επηρεάζει θετικά ή αρνητικά, ανάλογα με τις παροχές αυτές όλα τις πληθυσμιακές ομάδες, ιδιαίτερα όμως τις μονογονεϊκές οικογένειες και τις πολύτεκνες. Σίγουρα αν γινόταν σήμερα μια αντίστοιχη μελέτη, τα ποσοστά αυτά θα ήταν ακόμα μεγαλύτερα.

Ο πίνακας που ακολουθεί καταδεικνύει το μέγεθος του προβλήματος για τις μονογονεϊκές οικογένειες.

ΠΙΝΑΚΑΣ 7: Ποσοστό σοβαρής υλικής στέρησης στην Κύπρο (2009-2014)

Ποσοστό σοβαρής υλικής στερήσης	2009	2010	2011	2012	2013	2014
ΑΝΑ ΗΛΙΚΙΑ:						
<	9.3	12.5	14.8	18.1	18.7	15.6
18-64	9.5	11.5	11.6	15.5	16.7	16.7
>64	9.5	7.3	7.1	7.5	9.0	7.4
ΑΝΑ ΦΥΛΟ:						

Ποσοστό σοβαρής υλικής στερήσης	2009	2010	2011	2012	2013	2014
male	9.1	11.5	12	15.1	16.6	15.6
female	9.8	10.9	11.4	14.9	15.6	15.1

ΑΝΑ ΤΥΠΟ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ:

μόνο άτομο	11.1	13.0	12.6	13.5	17.3	12.9
δυο ενήλικες >65	9.2	12.6	6	12	16	14.9
νοικοκυριά με εξαρτώμενα παιδιά	9.1	12	14.1	17.8	18.4	16.8
μονογονείς με εξαρτώμενα παιδιά	21.4	29.8	30.5	36.6	28.1	33.1
δυο ενήλικες με εξαρτώμενο >65 χρ	8.2	6.2	6.8	6.1	7.3	6.0

Πηγή: Christos Koutsampelas, *Cyprus Economic Policy Review*, Vol. 10, No. 1, pp. 3-26 (2016), 1450-4561, *The Cypriot GMI scheme and comparisons with other European countries*

3.4 ΕΠΙΠΕΔΟ ΔΙΑΒΙΩΣΗΣ

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία, ο αριθμός όσων διατρέχουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ανήλθε στην Κύπρο στις διακόσιες σαράντα χιλιάδες το 2013, δηλαδή στο 27,8% του πληθυσμού. Υψηλά ποσοστά κατέγραψαν επίσης όλες οι υπόλοιπες χώρες του μνημονίου και συγκεκριμένα: Ελλάδα 35,7%, Ιρλανδία 29,5%, Πορτογαλία 27,5% και Ισπανία 27,3%. Με βάση πρόσφατα στοιχεία της Eurostat, το φαινόμενο της φτώχειας είναι πιο έντονο στην Κύπρο στις τάξεις των μονογονιών. Πιο συγκεκριμένα, στις μονογονεικές οικογένειες το ποσοστό της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού ανέρχεται στο 28%, ενώ στις οικογένειες με δύο γονιούς και περισσότερα από τρία εξαρτώμενα ανέρχεται στο 7,4% και στις οικογένειες με δύο γονιούς και ένα εξαρτώμενο στο 7%. Μία άλλη ιδιαιτερότητα που παρουσιάζει η Κύπρος είναι ότι το ποσοστό της φτώχειας είναι κατά πολύ πιο υψηλό στις γυναίκες (14,8%) σε σχέση με τους άνδρες (11,9%). Στην ΕΕ το χάσμα είναι 1% (άνδρες 16,7%, γυναίκες 17,7%). Από τα 28 κράτη-

μέλη μόνο στα 6 το χάσμα είναι μεγαλύτερο από 2% (Κύπρος, Εσθονία, Λετονία, Λιθουανία, Σουηδία και Ιταλία).⁶¹

3.4.1 ΣΟΒΑΡΕΣ ΥΛΙΚΕΣ ΣΤΕΡΗΣΕΙΣ

Το πιο σημαντικό όμως στοιχείο, το οποίο καταδεικνύουν τα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Στατιστικής Υπηρεσίας είναι ότι ένας στους τρεις Κυπρίους στερείται των βασικών αγαθών διαβίωσης (πληρωμή ενοικίου ή δόση του στεγαστικού δανείου, υπηρεσίες κοινής ωφέλειάς (σ.σ.: ρεύμα, τηλεφωνο, νερό κτλ), θέρμανση στο σπίτι και ένα γεύμα κάθε δύο μέρες το οποίο να περιλαμβάνει κρέας (σ.σ.: κοτόπουλο, ψάρι ή ισοδύναμο για χορτοφάγους).

Όσες οικογένειες δεν μπορούν να ανταποκριθούν οικονομικά σε τρεις από τις πιο πάνω κατηγορίες θεωρείται ότι ζουν σε συνθήκες στέρησης, ενώ όσες δεν είναι σε θέση να ανταποκριθούν σε τέσσερις ή περισσότερες κατηγορίες θεωρείται ότι αντιμετωπίζουν σοβαρές υλικές στέρησης.

Στην Κύπρο το ποσοστό όσων ζουν σε συνθήκες στέρησης ανέρχεται σε 37%, ενώ το ποσοστό όσων αντιμετωπίζουν σοβαρές στέρησης ανέρχεται στο 18%. Το πιο υψηλά ποσοστά στέρησης βασικών αγαθών καταγράφει η Βουλγαρία (58,0%), ενώ ακολουθούν η Ρουμανία (45,8%), η Ουγγαρία (44,1%), η Λετονία (40,3%) και η Ελλάδα (37,2%). Αντίθετα τα πιο χαμηλά ποσοστά (κάτω από 5%) καταγράφουν η Ισλανδία, η Νορβηγία, η Ελβετία, η Σουηδία και το Λουξεμβούργο.⁶²

3.5 ΩΡΑΡΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ—ΜΕΡΙΚΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

Ένα άλλο στοιχείο το οποίο προκύπτει από την ανάλυση της Ευρωπαϊκής Στατιστικής Υπηρεσίας είναι ότι το ποσοστό όσων ζουν σε νοικοκυριό με χαμηλή ένταση απασχόλησης (λιγότερο από το 20% του εργάσιμου χρόνου) ανέρχεται στην Κύπρο περίπου στο 8,5%. Το ποσοστό είναι πιο κάτω από το μέσο όρο της ΕΕ (10,8%). Ωστόσο η Κύπρος είναι μεταξύ των χωρών που καταγράφουν τη μεγαλύτερη αύξηση σε σχέση με ένα χρόνο προηγούμενως (+1,4%). Οι χώρες με το πιο υψηλό ποσοστό είναι η Ιρλανδία (23,9%), η Ελλάδα (18%) και η Ισπανία (16%).

Η μεγαλύτερη αύξηση του ποσοστού όσων ζουν σε νοικοκυριό με πολύ χαμηλή ένταση εργασίας μεταξύ 2012 και 2013 καταγράφηκε στην Ελλάδα (+ 4%), Πορτογαλία (2,1%), Δανία (1,6%), Κύπρος, Σουηδία

61 http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Income_distribution_statistics/el

62 <http://www.elemesos.com/index.php/%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%B1/orioftwxeiaskipros140715.ibsc>

και Ισπανία (αμφότερες 1,4%) (Euro-Mediterranean Human Rights Network, (2014)).⁶³

Στην Κύπρο, παρά την απότομη αύξηση των ποσοστών ανεργίας γενικότερα, εξακολουθεί να υπάρχει ένα έμφυλο χάσμα 10% στα ποσοστά συμμετοχής στην αγορά εργασίας για τις γυναίκες και τους άνδρες (62,3% των γυναικών έναντι 72,9% των ανδρών). Επιπρόσθετα, το ποσοστό απασχόλησης των μητέρων ηλικίας 25-54 ετών είναι 74,5%, σε σύγκριση με 94% για τους πατέρες. Επίσης ενδεικτική των ανισοτήτων μεταξύ των φύλων στην αγορά εργασίας της Κύπρου είναι το γεγονός ότι το 55,9% των γυναικών εργάζονται με καθεστώς μερικής απασχόλησης ή με συμβάσεις ορισμένου χρόνου σε σύγκριση με τα πολύ χαμηλότερα ποσοστά των ανδρών. Αντίθετα οι χώρες με το πιο χαμηλό ποσοστό είναι η Πολωνία (7,2%), η Σουηδία (7,1%), η Τσεχία (6,9%), το Λουξεμβούργο (6,6%), η Ρουμανία (6,4%), η Νορβηγία (6,4%), η Ισλανδία (6,2%) και η Ελβετία (4,1%). Σύμφωνα με τη Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου (2013), η μερική απασχόληση στην Κύπρο το 2012 αποτελούσε το 10,4% της συνολικής απασχόλησης ή 40.769 άτομα (άνδρες 7,8% και γυναίκες 13,3%).⁶⁴ Μεγαλύτερη συμμετοχή των γυναικών στη μερική απασχόληση κατά 5.5% (Euro-Mediterranean Human Rights Network, (2014)).⁶⁵

Σε ότι αφορά τα ωράρια εργασίας, αυτά διαφοροποιούνται ανάλογα με τον επαγγελματικό κλάδο. Σημειώνεται ότι στον κλάδο των υπηρεσιών, όπου η πλειοψηφία είναι γυναίκες, τα ωράρια είναι πολύ απαιτητικά και εντατικά (πρωινό και απόγευμα) και σε αρκετές περιπτώσεις εργάζονται και τα σαββατοκύριακα και κάποιες αργίες.

Οι ώρες εργασίας ποικίλουν στους διάφορους τομείς και επαγγέλματα. Τα περισσότερα γραφεία και επιχειρήσεις λειτουργούν μεταξύ των ωρών 08:00-17:30 ενώ στο ενδιάμεσο υπάρχει διάλειμμα μεταξύ 13:00 – 14:30. Πολλές φορές δίδεται ένα απόγευμα ελεύθερο (συνήθως Τετάρτη). Το ωράριο των καταστημάτων έχει

63 Euro-Mediterranean Human Rights Network (2014), *Violence against Women in the context of Political Transformations and Economic Crisis in the Euro-Mediterranean Region: Trends and Recommendations towards Equality and Justice*. Monia Ben Jemia, Laëtitia Sedou and Marsha Scott. With contributions by Magali Thill, Susana Pavlou, Françoise Brié and Lina Alqurah

64 Republic Of Cyprus, Statistical Service, (Ενημέρωση 21/06/2013)

65 Euro-Mediterranean Human Rights Network (2014), *Violence against Women in the context of Political Transformations and Economic Crisis in the Euro-Mediterranean Region: Trends and Recommendations towards Equality and Justice*. Monia Ben Jemia, Laëtitia Sedou and Marsha Scott. With contributions by Magali Thill, Susana Pavlou, Françoise Brié and Lina Alqurah

φιλελευθεροποιηθεί με αποτέλεσμα επιχειρήσεις λιανικού εμπορίου να εργάζονται καθημερινά μέχρι τις 8 μ.μ (καταστήματα υπεραγορές) και να παραμένουν ανοικτές και Κυριακές μέχρι τις 8.000. Ο θεσμός της μεσημβρινής ανάπαυσης είναι εθελοντικός από τις 14:00 μέχρι τις 17:00 και ισχύει μόνο κατά τη θερινή περίοδο. Κάθε υπάλληλος καταστήματος έχει εβδομαδιαίο ωράριο 38-42 ωρών το οποίο όμως μπορεί να εργάζεται σε βάρδιες. Γενικότερα οι εβδομαδιαίες ώρες εργασίες κυμαίνονται από 38 μέχρι 40 για τις περισσότερες εταιρείες.⁶⁶ Οι εργοστασιακές μονάδες έχουν συνεχόμενο ωράριο, συνήθως από τις 7π.μ μέχρι τις 4μ.μ, περιλαμβανομένων των διαλειμάτων.

Από τα πιο πάνω γίνεται αντιληπτό ότι για τους μονογονείς τα ωράρια αυτά είναι αποτρεπτικά μέχρι απαγορευτικά για την ένταξη και παραμονή τους στην αγορά εργασίας, αφού τα αντίστοιχα ωράρια λειτουργίας των βρεφονηπιοκομικών σταθμών δεν ανταποκρίνονται στα σύγχρονα και ευέλικτα ωράρια εργασίας στον ιδιωτικό τομέα.

3.6 ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ | ΕΠΑΝΕΝΤΑΞΗΣ ΣΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η Αρχή Ανάπτυξης Ανθρώπινου Δυναμικού-ΑνΑΔ προσφέρει προγράμματα κατάρτισης/επανεκπαίδευσης στην εργασία μέσα από τα συγχρηματοδοτούμενα προγράμματα της ΕΕ. Η έλλειψη στοχευόμενης πολιτικής για τους μονογονείς είναι πέραν από εμφανής. Τα προγράμματα αυτά, τα οποία ήταν διαθέσιμα ή είναι ακόμα ανοικτά για αιτήσεις συμμετοχής μπορεί κάποιος/α να ενημερωθεί μέσα από την ιστοσελίδα της ΑνΑΔ.

Σημαντικό μειονέκτημα των προγραμμάτων το γεγονός ότι τα ίδια τα άτομα πρέπει να βρουν εργοδότη ή οι ίδιοι εργοδότες τα άτομα. Εφόσον δεν υπάρχει ένας κατάλογος με μονογονιούς που αναζητούν εργασία, ο οποίος να προωθείται σε εργοδότες, καταδεικνύεται ότι η ομάδα των μονογονιών δεν τυγχάνει καμιάς προτεραιότητας. Απλά μοριοδοτείται περισσότερο, όπως όλες οι ευπαθείς ομάδες (γυναίκες, νέοι/ες, άτομα με αναπηρία κτλ).

Το Κέντρο Παραγωγικότητας, κατά την Προγραμματική Περίοδο 2007–2013, υλοποίησε Σχέδια Χορηγιών για ένταξη στην απασχόληση με ευέλικτες ρυθμίσεις, ούτε όμως και αυτά τα προγράμματα είχαν στοχευμένη πολιτική τους μονογονιούς.

66 <https://ec.europa.eu/eures/printLWCtext.jsp?lwcLang=el&countryId=CY>

ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΕΤΑΡΤΗ

ΚΥΠΡΟΣ—ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

4.1 ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΔΟΜΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΤΑΞΗ ΜΟΝΟΓΟΝΕΪΚΩΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΩΝ

Οι μονογονεϊκές οικογένειες αποτελούν μια κατεξοχήν «ευάλωτη» ομάδα του πληθυσμού, όπου η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός δεν είναι αποτέλεσμα μόνο της έλλειψης επαρκών εισοδηματικών πηγών, αλλά ενός πολυδιάστατου συνδυασμού στοιχείων και ελλειμμάτων που αφορούν τη δυσκολία ένταξης στην αγορά εργασίας λόγω φύλαξης/φροντίδας των παιδιών, την απουσία υποστηρικτικών δομών για την οικογένεια και συμφιλίωσης της επαγγελματικής με την οικογενειακή ζωή, καθώς και τη μειωμένη πρόσβαση σε δημόσια και κοινωνικά αγαθά.

Οι μονογονεϊκές οικογένειες αποτελούν μια αόρατη και λανθάνουσα δεξαμενή δημιουργίας και αναπαραγωγής κοινωνικού αποκλεισμού. Η μορφή αυτή της οικογένειας παρουσιάζει τα τελευταία χρόνια αυξητικές τάσεις και στη Κύπρο, λόγω αλλαγών στη μορφή και τη σύνθεση της οικογένειας. Είναι μια ομάδα αναμφισβήτητα αδικημένη από άποψη πολιτικών στήριξης και παροχής κοινωνικής προστασίας.

Η διατήρηση ή η στήριξη του εισοδήματος μέσω της επιδοματικής πολιτικής δεν μπορεί να είναι ο μοναδικός στόχος της κοινωνικής πολιτικής για τους μόνους γονείς. Σε άλλα ευρωπαϊκά κράτη, όπως είδαμε πιο πάνω, έχουν εφαρμοστεί με επιτυχία θετικές πολιτικές κοινωνικής προστασίας, που στοχεύουν αφενός στη διατήρηση του εισοδήματος μέσω των επιδομάτων/διασφάλισης της διατροφής, αφετέρου στην ταυτόχρονη στήριξη για την ένταξη στην αγορά εργασίας και κατ' επέκταση στην κοινωνία.

Παράλληλα η εφαρμογή ρυθμίσεων για την εναρμόνιση της οικογένειας με την εργασία καθώς και η ανάπτυξη ενός οργανωμένου σύγχρονου συστήματος παιδικής φροντίδας σε τοπικό επίπεδο, θεωρούνται θέματα μείζονος σημασίας προς την κατεύθυνση αυτή.

Στην Κύπρο, η κοινωνική πολιτική για τη μονογονεϊκή οικογένεια, χαρακτηρίζεται από ισχνή επιδοματική στήριξη, εμφανίζεται αδύναμη

να κατανοήσει τις πολυδιάστατες ανάγκες που πηγάζουν από τη μονογονεϊκότητα και να υιοθετήσει καινοτόμες δράσεις για την άρση των εμποδίων που κρατούν τους μόνους γονείς μακριά από την απασχόληση και τους οδηγούν στη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Οι Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας ασκούσαν μέχρι πριν της εφαρμογής του ΕΕΕ κατά κύριο λόγο την πολιτική για επιδοματική στήριξη των μονογονεϊκών οικογενειών με παροχή δημόσιου βοηθήματος στις οικογένειες που χρειάζονταν αυτό αλλά επίσης παρείχαν κοινωνική στήριξη όπου αυτό ήταν αναγκαίο. Τα αντίστοιχα ποσά βασικής διαβίωσης ήταν λίγο χαμηλότερα από το ΕΕΕ αλλά το επίδομα συμπληρωνόταν από πρόσθετα ωφελήματα με βάση τον Νόμο Περί Δημοσίου Βοηθήματος. Η στήριξη μέσω της διαδικασίας του δημόσιου βοηθήματος ήταν πιο ουσιαστική και ευέλικτη για τους μονογονείς αφού η οικογένεια βρισκόταν υπό την εποπτεία κοινωνικής/ού λειτουργού ο/η οποίος/α και φρόντιζε για την κάλυψη έκτακτων αναγκών της οικογένειας (πληρωμή καθυστερημένων λογαριασμών, αγορά αναγκαίου εξοπλισμού, σχολικά, ιατρικά έξοδα, ειδικές ανάγκες). Σήμερα το δημόσιο βοήθημα έχει περάσει στο ΕΕΕ και όσοι μονογονείς ελάμβαναν δημόσιο βοήθημα πέρασαν υποχρεωτικά στη διαδικασία λήψης του ΕΕΕ. Δεν υπάρχουν στοιχεία πόσοι από τους λήπτες δημοσίου βοηθήματος ήταν μονογονεϊκές οικογένειες και πόσες από αυτές πέρασαν με επιτυχία στο ΕΕΕ. Λόγω της πολυπλοκότητας και διαφορετικότητας των συνθηκών της κάθε μονογονεϊκής οικογένειας οι αιτήσεις τους για το ΕΕΕ εξετάστηκαν τελευταίες, αφού χρειάστηκε η συνδρομή των Υπηρεσιών Κοινωνικής Ευημερίας. Πάντως, αφού περάσει στο ΕΕΕ μια μονογονεϊκή οικογένεια οι Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας δεν έχουν καμία άλλη υποχρέωση στήριξης της οικογένειας ακόμη και για έκτακτες ανάγκες. Σημειώνουμε ότι ούτε στα πλαίσια του ΕΕΕ, ενώ προνοείται τέτοια δυνατότητα για έκτακτη στήριξη, δεν υπάρχει σαφής πληροφόρηση από τις Υπηρεσίες, ούτε διαφανής διαδικασία άσκησης τέτοιας αρμοδιότητας. Το σημαντικότερο είναι η αφαίρεση της αρμοδιότητας αυτής από τις Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας.

Σε σοβαρό πρόβλημα αναδεικνύεται η καθυστέρηση ή η αδυναμία των Υπηρεσιών Κοινωνικής Ευημερίας να παρεμβαίνουν και να επιλύουν άμεσα και αποτελεσματικά φαινόμενα γονικής αποξένωσης και συγκρούσεων που δηλητηριάζουν την ψυχική και κοινωνική ευημερία μονογονιών και παιδιών μετά τη διάλυση ενός γάμου αλλά και γενικότερα ψυχοκοινωνικά προβλήματα που

αντιμετωπίζει η μονογονεϊκή οικογένεια ιδιαίτερα στα πρώτα στάδια του διαζυγίου.

Το Σχέδιο Κρατικών Ενισχύσεων για τις τοπικές αρχές διαθέτει κονδύλια σε δομές κοινωνικής προστασίας για παροχή προγραμμάτων φύλαξης παιδιών (παιδικές λέσχες) σε ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, στις οποίες περιλαμβάνονται και οι μονογονεϊκές οικογένειες. Δεν υπάρχουν στοιχεία πόσα παιδιά μονογονεϊκών οικογενειών καλύπτονται από τα προγράμματα αυτά με χαμηλό κόστος ή δωρεάν.

Το κύρια χαρακτηριστικά του κοινωνικοοικονομικού περιβάλλοντος των μονογονιών στην Κύπρο περιλαμβάνουν τις εξής παραμέτρους:

- Οι «μόνοι-γονείς», που είναι στη συντριπτική τους πλειοψηφία γυναίκες, επωμίζονται το μεγαλύτερο βάρος των ευθυνών όσον αφορά στις εργασίες που σχετίζονται με το σπίτι (π.χ. καθάρισμα του σπιτιού, μαγείρεμα και πλύσιμο ρούχων) αλλά και των παιδιών (π.χ. φροντίδα, συναισθηματική στήριξη, πειθαρχία), ευθύνες οι οποίες αποτελούν ουσιαστικά απλήρωτη οικιακή φροντίδα δεύτερης βάρδιας για τις ίδιες. Σημαντικό είναι ότι η φροντίδα αυτή δεν αποζημιώνεται ούτε από το κράτος ούτε περιλαμβάνεται στα έξοδα διατροφής και συντήρησης των παιδιών, την οποία επιδικάζουν τα οικογενειακά δικαστήρια.
- Η επικοινωνία του άλλου γονέα ο οποίος δεν έχει τη φύλαξη του παιδιού με το παιδί αποτελεί δικαίωμα με βάση τον Νόμο και όχι υποχρέωση (δεν εκδίδεται προστακτικό διάταγμα), πράγμα το οποίο αποτελεί επιπρόσθετο παράγοντα δυσκολίας του μονογονιού που έχει τη φύλαξη, αφού δεν υπάρχει θεσμικά δίκαιο «μοίρασμα» της ευθύνης φύλαξης και φροντίδας του παιδιού και των εξόδων διαβίωσης του.
- Ο οικογενειακός προϋπολογισμός επιβαρύνει σχεδόν αποκλειστικά τους μόνους-γονείς. Ένα αρκετά σημαντικό ποσοστό μονογονιών δεν έχει ούτε τον κύριο, ούτε το δευτερεύοντα ρόλο αναφορικά με το οικογενειακό εισόδημα, γεγονός που σημαίνει πως κάποια άλλα πρόσωπα της εκτεταμένης οικογένειας αλλά και το κράτος, αναλαμβάνει την οικονομική τους στήριξη. Η συμβολή και «των δύο εξίσου» στον οικογενειακό προϋπολογισμό είναι σχεδόν αμελητέα, γεγονός που δείχνει καθαρά πως όταν μια

οικογένεια γίνει μονογονεϊκή τα οικονομικά βάρη πέφτουν σχεδόν αποκλειστικά στο γονέα που αναλαμβάνει τη φροντίδα και τη φύλαξη των παιδιών αφού έχει και την ευθύνη των εξόδων, αλλά και τεράστια δυσκολία να εργαστεί. Η κατακόρυφη μείωση των οικονομικών πόρων είναι ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα που αντιμετωπίζει η μεγαλύτερη μερίδα μόνων-γονέων, γι' αυτό και κατατάσσονται τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε διεθνές επίπεδο ανάμεσα στις ευάλωτες ομάδες πληθυσμού για τον κίνδυνο φτώχειας. Σε σχετική έρευνα του Intecollege, 2007, καταδεικνύεται ότι το οικογενειακό εισόδημα που υπήρχε πριν η οικογένεια γίνει μονογονεϊκή μειώθηκε στη συντριπτική πλειοψηφία (78,7%) των μονογονεϊκών οικογενειών. Το εισόδημα του μονογονιού αποτελεί την πρώτη πηγή εισοδήματος, ενώ στο λιγότερο από 20% προέρχεται από διάφορα κρατικά επιδόματα. Η δεύτερη κύρια πηγή εισοδήματος είναι η «διατροφή από τον άλλο γονέα, ενώ και η «βοήθεια από τους γονείς» του μόνου-γονέα είναι επίσης σημαντική, αφού το 10,7% των μονογονεϊκών οικογενειών την έχουν ως δεύτερη πηγή εισοδήματος. Το ζήτημα των διατροφών αποτελεί προέκταση των σοβαρών οικονομικών προβλημάτων που αντιμετωπίζει ένα ιδιαίτερα σημαντικό ποσοστό μονογονιών. Με βάση τα αποτελέσματα της παραπάνω έρευνας, ποσοστό λίγο χαμηλότερο από τους μισούς μονογονιούς (46%) δεν εισπράττουν το ποσό της διατροφής που έπρεπε κανονικά να παίρνουν από τον άλλο γονέα. Το μεγαλύτερο πρόβλημα που αντιμετωπίζουν οι μονογονιοί είναι «η εξεύρεση εργασίας» και μετά ακολουθούν οι οικονομικές δυσκολίες για «κάλυψη των βασικών αναγκών της οικογένειας» (π.χ. φαγητό, ρούχα, σχολείο/φροντιστήρια, λογαριασμοί νερού και ηλεκτρισμού κτλ.), καθώς και άλλων μη-βασικών αναγκών (π.χ. λεφτά για ψυχαγωγία και προσωπική φροντίδα). Τρίτα κατά σειρά έρχονται τα ζητήματα που σχετίζονται με τη μείωση των ευκαιριών για ψυχαγωγία και τους περιορισμούς που τίθενται στην κοινωνική και προσωπική τους ζωή.

- Με βάση την ίδια έρευνα, η μητέρα είναι το πρόσωπο με το οποίο τα παιδιά έχουν την πιο συχνή επαφή. Δεύτερα κατά σειρά έρχονται τα αδέρφια και ακολουθεί ο πατέρας.

Διαφοροποίηση παρουσιάζεται στο θέμα των πρώην πεθερικών, όπου οι μισοί σχεδόν συμμετέχοντες (45,2%) δήλωσαν πως δεν τα βλέπουν «ποτέ» μετά τη δημιουργία της μονογονεϊκής οικογένειας (Intercollege, 2007).

- Οι «γονείς» του μονογονιού είναι αυτοί τελικά που παρέχουν την κύρια συναισθηματική, υλική και πρακτική υποστήριξη. Ο ρόλος της συγγένειας στην παροχή ανεπίσημης φροντίδας είναι πολύ σημαντικός και ουσιαστικά αποτελεί το θεμέλιο του κοινωνικού υποστηρικτικού δικτύου στην κυπριακή κοινωνία.

Τα βασικότερα προβλήματα των μονογονιών, τα οποία πρέπει να ληφθούν υπόψη στη διαμόρφωση κοινωνικής πολιτικής γι' αυτού του τύπου οικογένειες είναι: η κατακόρυφη μείωση του οικογενειακού εισοδήματος, η άρνηση μιας μεγάλης μερίδας πατέρων να καταβάλουν το ποσό της διατροφής, η ανυπαρξία επαρκούς ψυχοκοινωνικής στήριξης από το κράτος, το υψηλό κόστος φύλαξης και φροντίδας των παιδιών προσχολικής ηλικίας, και η έλλειψη σωστής ενημέρωσης για τα ωφέληματα που δικαιούνται από το κράτος (Intercollege, 2007).⁶⁷ Με δεδομένο ότι η έρευνα αυτή έγινε το 2007 και από τότε μέχρι σήμερα έχουν αλλάξει πολλά με την οικονομική κρίση σε ότι αφορά την κοινωνική προστασία τους με πολλές καταργήσεις, περικοπές και αλλαγές στην κρατική επιδοματική πολιτική, γίνεται αντιληπτό ότι το πρόβλημα είναι ακόμα μεγαλύτερο σήμερα. Δυστυχώς όμως δεν υπάρχει νεώτερη έρευνα για να καταγραφεί το σημερινό πραγματικό μέγεθος του προβλήματος.

Η οικονομική κρίση, η ανεργία στην οποία έχουν περιέλθει πολλοί μονογονιοί και οι περικοπές των κοινωνικών δαπανών/προγραμμάτων καθιστά ακόμα πιο πιεστικό το πρόβλημα της μη είσπραξης διατροφών (αποτελεί πλέον σημαντικό εισόδημα κάλυψης των αναγκών των μνηστών εξόδων των παιδιών) από άνεργους πατέρες και η απουσία μηχανισμού κάλυψης αυτών από το κράτος, η αδυναμία και καθυστέρηση είσπραξης οφειλόμενων διατροφών από τις εντεταλμένες υπηρεσίες του κράτους (αστυνομία) εκεί όπου ο πατέρας εργάζεται. Επίσης σημαντική αναδεικνύεται η έλλειψη κοινωνικής στήριξης και κρατικών μηχανισμών διαμεσολάβησης και επίλυσης διαφορών (φαινόμενα γονικής αποξένωσης), ενώσει

67 Intercollege.(2007). Έρευνα: Οι Μονογονεϊκές Οικογένειες στην Κύπρο, Τελική Έκθεση

του κόστους και της οικονομικής αδυναμίας να προσφύγουν στα δικαστήρια, αλλά και των αργών δικαστικών διαδικασιών. Επίσης σημαντικό κενό στην μεγαλύτερη σήμερα ανάγκη κοινωνικής στήριξης, αποτελεί η ανυπαρξία επαρκών δομών και προγραμμάτων κατάρτισης και ένταξης μονογονιών στην απασχόληση με ευέλικτα ωράρια που να ανταποκρίνονται στις ανάγκες και στα ωράρια φροντίδας των παιδιών.

4.2 ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

4.2.1 ΔΟΜΕΣ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ

Σύμφωνα με Έκθεση της European Commission (2013), η προσχολική εκπαίδευση και φροντίδα στην Κύπρο είναι η ακόλουθη:

- Η παιδική φροντίδα μπορεί να διαχωριστεί σε εκπαιδευτικού και μη εκπαιδευτικού τύπου, καθώς και σε τυπική και άτυπη. Η προσχολική εκπαίδευση παρέχεται από το δημόσιο τομέα, τις τοπικές κοινότητες και τον ιδιωτικό τομέα.
- Η προδημοτική εκπαίδευση είναι υποχρεωτική για τα παιδιά ηλικίας 4 ετών και 8 μηνών έως 5 ετών και 8 μηνών. Τα παιδιά αυτής της ηλικίας φοιτούν σε δημόσια, ιδιωτικά ή κοινοτικά νηπιαγωγεία, εγγεγραμμένα και εγκεκριμένα από το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού. Η φοίτηση στα δημόσια νηπιαγωγεία είναι δωρεάν για τα παιδιά της υποχρεωτικής ηλικίας, ενώ τα κοινοτικά νηπιαγωγεία επιδοτούνται από το Κράτος. Τα ωράρια λειτουργίας αυτών είναι μέχρι η ώρα 1μ.μ και σίγουρα όχι τις απογευματινές ώρες.
- Τα παιδιά ηλικίας 3 έως 4 ετών και 8 μηνών καταλαμβάνουν τις θέσεις σε δημόσιους παιδικούς σταθμούς, σύμφωνα με τα κριτήρια επιλογής που καθορίζονται από το Νόμο και τις αντίστοιχες οδηγίες που εκδίδονται από το Διευθυντή Δημοτικής Εκπαίδευσης. Ανεξάρτητα από την ηλικία, δίνεται προτεραιότητα σε παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Ενώ άλλα κριτήρια δίνουν προτεραιότητα σε παιδιά που κινδυνεύουν από κοινωνικό αποκλεισμό. Τα ωράρια λειτουργίας αυτών είναι μέχρι η ώρα 1μ.μ και επίσης όχι τις απογευματινές ώρες.
- Η μη εκπαιδευτική φροντίδα παρέχεται από παιδικά κέντρα φροντίδας. Η οργάνωση του συστήματος είναι ευθύνη του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων

(νηπιοβρεφοκομικοί σταθμοί) με ωράρια λειτουργίας μέχρι τις 6μ.μ.

Στην Κύπρο λειτουργούν 176 ιδιωτικά νηπιαγωγεία Συγκεκριμένα, λειτουργούν 88 ιδιωτικά νηπιαγωγεία στην επαρχία Λευκωσίας, 53 στην επαρχία Λεμεσού, 26 στην επαρχία Λάρνακας, 2 στην επαρχία Αμμοχώστου και 7 στην επαρχία Πάφου. Το πλαίσιο λειτουργίας είναι 7:30πμ μέχρι 15:30 για το 40% περίπου των νηπιαγωγείων και 7:30 πμ μέχρι 17:30 για το 55%. Ένα 5% παραμένει μέχρι τις 18:00 για εξυπηρέτηση του κοινού. Συνήθως προσφέρονται υπηρεσίες για παιδιά από βρεφικής μέχρι προδημοτικής ηλικίας.

Τέλος, η άτυπη φροντίδα των παιδιών είναι συχνή στην Κύπρο και προσφέρεται μέσα στο νοικοκυριό είτε από οικιακές βοηθούς, είτε από τους συγγενείς της οικογένειας. Η φροντίδα μέσω οικιακής βοηθού είναι πολλές φορές η μόνη λύση για μονογονεϊκές οικογένειες στις οποίες η μητέρα που έχει την φύλαξη των παιδιών εργάζεται είτε με εκτεταμένα ωράρια (Σάββατα /Κυριακές) είτε μέχρι τις 6.μ.μ εάν δεν υπάρχει διαθέσιμη σε αυτήν άλλης μορφής φροντίδα (γιαγιά/παπούς) για τα παιδιά μετά το δημόσιο νηπιαγωγείο.

Το δε κόστος των δομών φροντίδας παιδιών είναι αποθαρρυντικό για πολλές οικογένειες, πολύ περισσότερο για τις μονογονεϊκές, αφού αυτές κυμαίνονται από 175 ευρώ σε κοινοτικά νηπιαγωγεία, μέχρι €230 για ωράριο φύλαξης παιδιών 7:00-13:00, €250, για ωράριο φύλαξης παιδιών 7:00-14:00, €270 για ωράριο φύλαξης παιδιών 7:00-15:00 και €320 για ωράριο φύλαξης παιδιών 7:00-17:00.

Σύμφωνα με την European Commission (2013) σε γενικές γραμμές, η Κύπρος υστερεί σε σχέση με άλλες χώρες αναφορικά με το ποσοστό συμμετοχής στην επίσημη Προσχολική Εκπαίδευση και Φροντίδα. Το 77% των παιδιών κάτω των τριών ετών δεν έλαβε καμία επίσημη φροντίδα.

Η European Commission (2013), αναφέρει επίσης ότι οι λόγοι για τους οποίους η επίσημη φροντίδα δεν έχει αναπτυχθεί επαρκώς στην Κύπρο σχετίζονται με το κόστος των ιδιωτικών υπηρεσιών και της επάρκειας/ποιότητας των δημόσιων υπηρεσιών. Ο ιδιωτικός τομέας παρέχει υπηρεσίες με μεγαλύτερο κόστος από το Δημόσιο, ενώ οι κοινοτικοί σταθμοί δεν καλύπτουν όλες τις οικογένειες και πολλές φορές δίνεται προτεραιότητα ανάλογα με το εισόδημα της οικογένειας. Επίσης, το ίδιο ισχύει και για τους δημόσιους σταθμούς.

Συνολικά η προσφορά υπηρεσιών φαίνεται να υπολείπεται της ζήτησης και κατά συνέπεια η άτυπη φροντίδα παραμένει μια καλή εναλλακτική για αρκετές οικογένειες. Επιπλέον, τα μέτρα λιτότητας ενδέχεται να έχουν αρνητική επίπτωση στην ποσότητα και στην ποιότητα των παρεχομένων υπηρεσιών από το κράτος και ως εκ τούτου, η προσδοκία είναι ότι τα ποσοστά συμμετοχής στην επίσημη φροντίδα ίσως μειωθούν περαιτέρω στο εγγύς μέλλον.⁶⁸ Όμως, για τις οικογένειες με χαμηλό εισόδημα, κυρίως τις μόνες μητέρες, η έλλειψη της παιδικής φροντίδας μπορεί να είναι ένας λόγος παγίδευσης τους στη φτώχεια. Επίσης, η εστίαση στο σπίτι για τη φροντίδα της οικογένειας μπορεί να έχει αρνητικό αντίκτυπο στις γυναίκες ως πρωταρχικές φροντίστριες και η ενίσχυση του έμφυλου καταμερισμού της εργασίας στο σπίτι, έρχεται σε σύγκρουση με την πανευρωπαϊκή προσπάθεια για ελάφρυνση των γυναικών από το βάρος φροντίδας παιδιών και άλλων εξαρτημένων ατόμων και την προώθηση της ένταξης τους στην αγορά εργασίας (European Commission, 2013).⁶⁹

4.2.2 ΣΤΕΓΗ

Τα Προγράμματα στέγασης που υπάρχουν είναι αυτό του Οργανισμού Χρηματοδότησης Στέγης, το οποίο έχει ιδιαίτερα ευνοϊκούς όρους για μονογονιούς νοουμένου ότι έχουν τα αναγκαία εισοδήματα να αποπληρώνουν τη δόση τους στον Οργανισμό.

Δικαιούχοι είναι Οργανικές οικογένειες (στις οργανικές οικογένειες περιλαμβάνονται και οι μονογονεϊκές οικογένειες, διαζευγμένοι/ες, χήροι/ες με ανήλικα παιδιά).

Τα εισοδηματικά κριτήρια έχουν τεθεί με απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου ημερομηνίας 21/7/2010. Δικαίωμα συμμετοχής στο Σχέδιο Στέγασης Χαμηλά Αμειβομένων έχουν οικογένειες ή/και άτομα των οποίων το ακαθάριστο ετήσιο εισόδημα:

68 European Commission.(2013). Employment, Social Affairs & Inclusion.EΚΘΕΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΥΠΡΟ, file:///C:/Documents%20and%20Settings/user/My%20Documents/Downloads/CY_Investing%20in%20children_2013_EL.pdf

69 European Commission.(2013). *The Impact of the Economic Crisis on the Situation of Women and Men and on Gender Equality Policies*, Luxembourg: Publications Office of the European Union 2013. Prepared by Francesca Bettio, Marcella Corsi, Carlo D'Ippoliti, Antigone Lyberaki, Manuela SamekLodovici and Alina Verashchagina

Το δάνειο το χορηγεί ο Οργανισμός Χρηματοδοτήσεως Στέγης ή άλλα Πιστωτικά Ιδρύματα και στις περιπτώσεις όπου ο αγοραστής δεν μπορεί να εξασφαλίσει δάνειο, εξοφλείται στον Κυπριακό Οργανισμό Αναπτύξεως Γης με περίοδο αποπληρωμής μέχρι 30 χρόνια, εξόφληση μέχρι το 75ο έτος της ηλικίας του αγοραστή και κυμαινόμενο επιδοτημένο επιτόκιο.

ΜΟΝΟΓΟΝΕΪΚΕΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ ΜΕ 1 ΠΑΙΔΙ	€20.000
ΚΑΘΕ ΠΡΟΣΘΕΤΟ ΠΑΙΔΙ	€2.000

Η χορηγία αποφασίζεται ανάλογα με το ετήσιο μικτό εισόδημα της οικογένειας ή του ατόμου ως ακολούθως:

ΕΤΗΣΙΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ	Κάτω των €18.000	Πέραν των €18.000
	Βοηθήματα	
Μονογονεϊκές Οικογένειες με 1 παιδί	€20.000	€15.000
Κάθε πρόσθετο παιδί	€1.500	€1.000

Πηγή: Απόφαση Υπουργικού Συμβουλίου 1/7/2010

Είναι αντιληπτό ότι εάν η μονογονεϊκή οικογένεια δεν έχει τα πιο πάνω εισοδήματα δεν μπορεί να αγοράσει κατοικία, αλλά ούτε υπάρχει επίσης κανένα άλλο κρατικό πρόγραμμα ενοικίασης είτε με τη μορφή δημοτικών κατοικιών με χαμηλό ενοίκιο είτε με τη μορφή ενοικιαγοράς.

4.3 ΔΙΑΤΡΟΦΕΣ ΠΑΙΔΙΩΝ

Ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μονογονεΐες είναι αυτό της μη είσπραξης των διατροφών που επιδικάζουν τα δικαστήρια. Με βάση τη νομοθεσία όταν το δικαστήριο εκδίδει διάταγμα διατροφής, τότε ο εργοδότης έχει υποχρέωση να αποκόπει από τον μισθό του/της εργαζόμενου/ης και να τον καταβάλλει στον/στην δικαιούχο.

Οι διατροφές εκεί όπου δεν καταβάλλονται οικειοθελώς και με συνέπεια από τον υπόχρεο πατέρα, το σύστημα είσπραξης μέσω ενταλμάτων πληρωμής από την Αστυνομία νοσεί, αφού προκαλείται τεράστια καθυστέρηση στην είσπραξη και πολλές φορές συγκάλυψη του υπόχρεου. Δυστυχώς όμως εκεί όπου αιτιολογημένα δεν καταβάλλεται η διατροφή, επειδή ο γονέας που οφείλει να τις καταβάλλει είναι άνεργος ή δεν έχει εισοδήματα, δεν υπάρχει

κανένα κρατικό μέτρο/μηχανισμός διασφάλισης της επιβίωσης των παιδιών, με αποτέλεσμα όλο το βάρος επιβίωσης να μένει στον γονέα που έχει την φροντίδα/επίβλεψη (η μητέρα στις πλείστες περιπτώσεις) με όλα τα αρνητικά συνεπακόλουθα όταν δεν έχει την οικονομική δυνατότητα να το πράξει.

Επίσης η έκδοση εντάλματος συνιστά μια χρονοβόρα διαδικασία αφού επιδίδεται στον οφειλέτη με δικαίωμα να υποβάλει ένσταση αναφορικά με τη μη δυνατότητα του να πληρώσει τις οφειλόμενες διατροφές. Ως αποτέλεσμα μετατοπίζεται ξανά το βάρος (ηθικό/συναισθηματικό) στον δικαιούχο γονέα των διατροφών να αποσύρει τα εντάλματα αφού η επιμονή της στην είσπραξη θα έχει ως συνέπεια τη φυλάκιση του υπόχρεου αλλά όχι την είσπραξη των διατροφών. Ταυτόχρονα η όλη διαδικασία έκδοσης εντάλματος μετατρέπεται σε νέα δίκη η οποία μπορεί να κρατήσει μέχρι και ένα χρόνο, χωρίς εν τω μεταξύ να καλύπτονται με οποιονδήποτε άλλο τρόπο τα έξοδα διαβίωσης των παιδιών.

Σε άλλες Ευρωπαϊκές χώρες (Σουηδία, Εσθονία, Λεττονία, Σλοβακία, Ισλανδία), όπως είδαμε πιο πάνω, σε περίπτωση αποδεδειγμένης αδυναμίας του υπόχρεου γονέα να καταβάλει την διατροφή την οποία επιδίκασε το Οικογενειακό Δικαστήριο, ή όταν ο άλλος γονέας απουσιάζει ή δεν καταβάλλει διατροφή τότε τη διατροφή την καταβάλλει το κράτος (ή τουλάχιστον ένα σημαντικό μέρος για την επιβίωση των παιδιών) το οποίο αναλαμβάνει να την εισπράξει από τον υπόχρεο γονέα. Τέτοιος μηχανισμός δεν υπάρχει στην Κύπρο. Η μόνη διαθέσιμη διαδικασία είσπραξης των διατροφών παραμένει η έκδοση εντάλματος είσπραξης /φυλάκισης του υπόχρεου μέσω της Αστυνομίας ή οποία δεν έχει καν ξεχωριστά τμήματα /προτεραιότητα είσπραξης των ενταλμάτων διατροφής τα οποία εκτελούνται μαζί με άλλα εντάλματα προστίμων ή αστικών αγωγών. Για αυτό η διαδικασία των ενταλμάτων είναι στις πλείστες περιπτώσεις αναποτελεσματική ως διαδικασία κάλυψης των άμεσων αναγκών των παιδιών.

Επιπρόσθετα σε περίπτωση εκτέλεσης εντάλματος φυλάκισης λόγω μη καταβολής διατροφών και ο υπόχρεος οδηγείται στις φυλακές να εκτίσει ποινή, εάν όντως αδυνατεί να καταβάλει αυτές λόγω ανεργίας /έλλειψης εισοδήματος) η δικαιούχος των διατροφών (συνήθως η μητέρα που έχει τη φύλαξη των παιδιών) αναγκάζεται λόγω συναισθηματικής/οικογενειακής πίεσης να

αποσύρει τα εντάλματα «ως εξοφληθέντα» για να τερματιστεί η φυλάκιση του πατέρα.

4.4 ΕΚΠΟΙΗΣΕΙΣ ΚΑΤΟΙΚΙΩΝ— ΜΗ ΕΞΥΠΗΡΕΤΟΥΜΕΝΑ ΔΑΝΕΙΑ

Οι κοινωνικές επιπτώσεις των εκποιήσεων περιουσιών λόγω της κρίσης θα είναι δραματικές και αλυσιδωτές καθώς είναι δυνατόν να επηρεασθούν πέραν των δανειοληπτών και οι εγγυητές/τριες που στις πιο πολλές φορές είναι οι σύζυγοι, κάτι που επιδεινώνει την κατάσταση σε περίπτωση διαζυγίου σε βάρος των μονογονεϊκών οικογενειών που θα δημιουργηθούν και ειδικότερα των γυναικών, αφού η πλειοψηφία αυτών των οικογενειών ηγούνται από γυναίκες.

Με βάση το σημείωμα του Υπουργείου Οικονομικών, το οποίο δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα «Χαραυγή» στις 6/4/2015, «με λιγότερα από 733 ευρώ το μήνα θα είναι υποχρεωμένοι να ζουν για τα επόμενα πέντε χρόνια όσοι δανειολήπτες ενταχθούν σε προσωπικό σχέδιο αποπληρωμής στα πλαίσια του πλαισίου αφερεγγυότητας. Αυτό θα είναι το προσωπικό τους μνημόνιο. Τα υπόλοιπα έσοδα της οικογένειας, είτε από μισθούς, είτε από επιδόματα, είτε από συντάξεις, θα τα παίρνει η τράπεζα για αποπληρωμή του χρέους τους. Και αυτό υπό την προϋπόθεση ότι ο δανειολήπτης θα κριθεί ως «βιώσιμος». Σε αντίθετη περίπτωση θα οδηγείται απευθείας σε εκποίηση χωρίς καμιά δικλίδα ασφαλείας. Στα «είδη πολυτελείας» τα οποία θα πρέπει να «ξεχάσουν» οι δανειολήπτες, αφού δεν εμπίπτουν στα «λογικά έξοδα διαβίωσης», περιλαμβάνονται μεταξύ άλλων:

- Επισκέψεις σε ιδιωτικούς γιατρούς και περίθαλψη σε ιδιωτικό νοσηλευτήριο (σ.σ.: υπάρχει πρόνοια ακόμη και για τις συνταγές φαρμάκων).
- Δίδακτρα για σκοπούς εκπαίδευσης, όπως φοίτηση σε ιδιωτικό σχολείο και μαθήματα σε ιδιωτικά φροντιστήρια
- Δαπάνες για αγορά αυτοκινήτου, μοτοσυκλέτας τηλεόρασης ή άλλης ηλεκτρικής συσκευής διασκέδασης.
- Έπιπλα (σ.σ.: θα επιτρέπεται μόνο η επισκευή των υφιστάμενων), εργαλεία και εξοπλισμό για το σπίτι και τον κήπο.
- Έξοδα για διακοπές είτε εντός είτε εκτός Κύπρου (σ.σ.: υπάρχει πρόνοια μέχρι και για τη βενζίνη για το αυτοκίνητο σε περίοδο διακοπών).
- Αγορά γαμπριάτικου κουστουμιού και βαφτιστικών

- Αλκοόλ και καπνικά προϊόντα (σ.σ.: οι δανειολήπτες θα μπορούν να καταναλώνουν μόνο κρασί και μπίρα στο σπίτι και το 50% της δαπάνης για τσιγάρα).
- Έξοδα για ισοτιπούτα αισθητικής (σ.σ.: αφορά κυρίως γυναίκες)
- Σχεδόν όλες οι δαπάνες από την κατηγορία αναψυχή και ψυχαγωγία.
- Έξοδα για ιδιωτικά σχέδια συνταξιοδότησης και άλλες υπηρεσίες». ⁷⁰

Δεν υπάρχει καμιά νομική προστασία για συζύγους εγγυήτριες ούτε κατά τον καταρτισμό των συμβάσεων δανείου (με επαρκή προειδοποίηση ή αποκλεισμό εγγυήσεων/ υποθηκών συζύγων) ούτε και εάν στην πορεία το ζευγάρι χωρίσει και χρειάζεται να γίνει διευθέτηση/διαμοιρασμός/ανάληψη του δανείου από αυτόν που το οικειοποιήθηκε. Δεν υπάρχει καμιά πρόνοια διαχωρισμού των δανείων ακόμα και όταν αυτά έγιναν για επαγγελματικούς λόγους του συζύγου ούτε και στα πλαίσια ρύθμισης των περιουσιακών διαφορών των συζύγων στο οικογενειακό δικαστήριο αφού υπάρχει νομοθετικό κενό μη ρύθμισης των χρεών που δημιουργήθηκαν κατά τη διάρκεια του γάμου. Ως αποτέλεσμα οι σύζυγοι/εγγυήτριες/ενυπόθηκες οφειλέτιδες παραμένουν έρμαια στις δικαστικές διαδικασίες των τραπεζών στα πλαίσια αστικών αγωγών και διαδικασιών εκποίησης για τις οποίες δεν έχουν καμιά νομική προστασία/νομική αρωγή.

Σε περίπτωση πλειστηριασμού των ενυπόθηκων κατοικιών, οι οποίες αποτελούν την οικογενειακή εστία της μονογονεϊκής οικογένειας, δεν υπάρχει καμιά πολιτική ή μέτρο ή πρόγραμμα στέγασης των μονογονεϊκών οικογενειών που θα βρεθούν στους δρόμους.

Μια μεγάλη πληγή της κυπριακής οικονομίας είναι η αντιμετώπιση των μη εξυπηρετούμενων δανείων. Χρειάζεται να καταρτισθούν διάφορα σχέδια αποπληρωμής χρεών, τα οποία να περιλαμβάνουν πέραν από συγκεκριμένα κίνητρα και μια κοινωνική προσέγγιση για τις ευάλωτες ομάδες. Σήμερα στην Κύπρο δεν τηρούνται στοιχεία για τις διάφορες κατηγορίες δανειοληπτών όπως είναι οι ευάλωτες ομάδες. Ο Περί Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος και Γενικότερα περί Κοινωνικών Παροχών Νόμος του 2014 (109(I)/2014), καλύπτει τόκους δανείων και όχι τη δόση. Αναφέρει χαρακτηριστικά ότι «παροχή στέγασης» σημαίνει

⁷⁰ Προσωπικό μνημόνιο για κάθε δανειολήπτη, <http://dialogos.com.cy/haravgi/prosopiko-mnimonio-gia-kathe-daniolipti/>

τα μηνιαία ποσά που καταβάλλονται για τόκους δανείου (αλλά όχι τόκους υπερημερίας) που συνάφθηκε για σκοπούς απόκτησης κατοικίας κατά την περίοδο ενός έτους πριν την υποβολή της αίτησης ή τα μηνιαία ποσά που καταβάλλονται ως ενοίκιο για σκοπούς στέγασης στη Δημοκρατία, ανάλογα με τη σύνθεση της οικογενειακής μονάδας και το αντίστοιχο εμβαδόν της κατοικίας, σύμφωνα με Κανονισμούς που εκδίδονται από το Υπουργικό Συμβούλιο δυνάμει της παραγράφου (β) του άρθρου 38 και σύμφωνα με τη νομοθεσία.

Η πρόνοια καταβολής τόκων στεγαστικών δανείων παραμένει προβληματική αφού εξ υπαρχής αποκλείει όσα δάνεια έγιναν ένα έτος πριν τον Αύγουστο του 2014 όπου τέθηκε σε εφαρμογή ο Νόμος και κατατέθηκαν οι πρώτες αιτήσεις. Είναι γνωστό ότι λόγω τραπεζικής κρίσης, νέα δάνεια δεν εγκρίθηκαν σε οικογένειες για στεγαστικούς σκοπούς, ιδιαίτερα μετά το κούρεμα καταθέσεων (το Μάρτιο του 2013).

4.5. ΠΡΟΝΟΙΕΣ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΔΡΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΣΟΤΗΤΑ ΑΝΔΡΩΝ ΚΑΙ ΓΥΝΑΙΚΩΝ (ΣΣΔ)

Το νέο Στρατηγικό Σχέδιο Δράσης (ΣΣΔ) για την Ισότητα των Φύλων 2014-2017 αποτελεί ένα σημαντικό εργαλείο για την προώθηση της Ισότητας Ανδρών και Γυναικών, δεδομένου ότι, πέρα από τη στοχοθέτηση και προγραμματισμό δράσεων, στοχεύει να συμβάλει στον ενδοτμηματικό και διατμηματικό συντονισμό των δράσεων και προγραμμάτων και στην παρακολούθηση και αξιολόγηση της υλοποίησης των δράσεων αυτών.

Σημαντικό στοιχείο/μειονέκτημα του Στρατηγικού Σχεδίου Δράσης είναι η μη κοστολόγηση των δράσεων, αλλά και η δραστική μείωση των κονδυλίων τα τελευταία χρόνια του προϋπολογισμού του Εθνικού Μηχανισμού για τα Δικαιώματα της Γυναίκας με αποτέλεσμα την αναχαίτιση των θετικών δράσεων και παρουσίας του στην κυπριακή κοινωνία.

Παράλληλα, στην Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Ισότητα μεταξύ Ανδρών και Γυναικών 2010-2015 συστήνεται η περαιτέρω νομοθετική κατοχύρωση της Ισότητας και η εξάλειψη νομοθετικών διακρίσεων, όπου εξακολουθούν να υπάρχουν. Αναφέρεται, επίσης, ότι τα πιο πάνω δεν θα έχουν ουσιαστική σημασία εάν δεν γίνει σωστή διαφώτιση και ευαισθητοποίηση του κοινού και, κυρίως, εάν δεν καθοριστούν τρόποι για την παρακολούθηση εφαρμογής του

νομικού πλαισίου, της επιβολής της εφαρμογής του, της τακτικής αξιολόγησης και επικαιροποίησης του. Συνεπώς, η ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των γυναικών για τα δικαιώματά τους, περιλαμβανομένων και των γυναικών μεταναστριών, αναπήρων και άλλων ευάλωτων ομάδων γυναικών, η διευκόλυνση αναφορικά με την πρόσβαση των γυναικών θυμάτων σε νομικούς μηχανισμούς για εξέταση παραπόνων, η παροχή συμβουλών και η εξάλειψη κάθε εμπόδιου στην προσβασιμότητα των γυναικών στο σύστημα δικαιοσύνης καθώς και η καθιέρωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων για τους δημόσιους κατηγορούς, δικαστές και δικηγόρους πρέπει να τύχουν ιδιαίτερης προσοχής.

Ταυτόχρονα, η ενημέρωση για τις σχετικές πρόνοιες της νομοθεσίας και ο συνεχής διάλογος με όλους τους φορείς, τους κοινωνικούς εταίρους, τους Φορείς Ισότητας και τους εκπροσώπους της κοινωνίας των πολιτών είναι καθοριστικής σημασίας για την προώθηση, εφαρμογή και διεκδίκηση των δικαιωμάτων των γυναικών. Τα πιο κάτω κεφάλαια του ΣΣΔ αφορούν άμεσα τις μονογονεϊκές οικογένειες και τις γυναίκες αρχηγούς τους, αφού αποτελούν μια από τις πιο ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού και ασφαλώς η εφαρμογή τους θα βελτιώνει σημαντικά τη θέση των γυναικών-μονογονιών.

Στόχος 1: Αποτελεσματική προώθηση της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών /Διοικητική Μεταρρύθμιση

Στα πλαίσια του στόχου αυτού έχουν καθοριστεί ως ενδιάμεσοι στόχοι η εκπαίδευση δημοσίων λειτουργών σε θέματα ισότητας φύλων αλλά και η ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου σε όλες τις πολιτικές (gender-mainstreaming) και η υιοθέτηση/προώθηση καλών πρακτικών.

Δυστυχώς παρά τους φιλόδοξους στόχους του gender-mainstreaming ακόμα και το ΕΕΕ υιοθετήθηκε χωρίς να λαμβάνει υπόψη τη διάσταση του φύλου και την περαιτέρω επιβάρυνση της θέσης των γυναικών στην κοινωνία αλλά ούτε και καμιά άλλη πολιτική (επιδοματική ή άλλη) έχει φιλτραριστεί κάτω από την οπτική της διάστασης του φύλου.

Στόχος 2: Εξουχρονισμός/Βελτίωση Νομοθετικού πλαισίου

Μέσα στο στόχο αυτό σημειώνεται η ανάγκη διευκόλυνσης αναφορικά με την πρόσβαση γυναικών σε μηχανισμούς για την εξέταση παραπόνων και η εξάλειψη κάθε εμπόδιου στην

πρόσβαση γυναικών στο σύστημα δικαιοσύνης. Δυστυχώς ακόμα και το σύστημα νομικής αρωγής σε οικογενειακές υποθέσεις έχει εξασθενήσει με αποτέλεσμα πολλές γυναίκες μονογονιού να μην έχουν τη δυνατότητα να καταχωρήσουν αίτηση διαζυγίου (το οποίο είναι αναγκαία προϋπόθεση για τη λήψη του επιδόματος μονογονιού) ή αίτηση διατροφής και γονικής μέριμνας (αναγκαίες προϋποθέσεις για το επίδομα μονογονιού αλλά και την οικονομική ευημερία/σταθερότητα της μονογονεϊκής οικογένειας και της γυναίκας επικεφαλής της).

Στόχος 5: Οικονομική Ενδυνάμωση των Γυναικών – Εξάλειψη της Φτώχειας

Η οικονομική ενδυνάμωση των γυναικών και η εξάλειψη της φτώχειας αποτελούν ζητήματα προτεραιότητας, ιδιαίτερα στα πλαίσια της παρούσας κοινωνικοοικονομικής κατάστασης, οι επιπτώσεις της οποίας είναι εντονότερες για τις γυναίκες που λόγω των δημοσιονομικών περικοπών πλήττονται τόσο στον τομέα της εργασίας αλλά και της οικογένειας. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στο Στατιστικό Πορτρέτο της Γυναίκας της Κύπρου (Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου, 2012), το ποσοστό κινδύνου φτώχειας διαχρονικά είναι μεγαλύτερο για τις γυναίκες σε σχέση με τους άνδρες.

Παράλληλα, το ΣΣΙ υιοθετεί τις παρατηρήσεις της Επιτροπής της CEDAW, η οποία εκφράζει την ανησυχία της για τις ευάλωτες ομάδες γυναικών (περιλαμβανομένων των γυναικών με αναπηρίες και των ηλικιωμένων που αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο φτώχειας και πριν από την κρίση), οι οποίες υφίστανται πολλαπλές διακρίσεις, ιδιαίτερα σε σχέση με την πρόσβασή τους στην εκπαίδευση, στην απασχόληση, στην ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και στις κοινωνικές υπηρεσίες. Ένα άλλο θέμα για το οποίο η Επιτροπή εκφράζει έντονη ανησυχία αφορά τη θέση στην οποία βρίσκονται οι μετανάστριες οικιακές εργαζόμενες και συγκεκριμένα την απουσία προστατευτικού πλαισίου καθώς και πλαισίου ελέγχου των συνθηκών εργασίας τους, με αποτέλεσμα να παραμένουν ευάλωτες σε κάθε είδους εκμετάλλευση.

Επιπλέον, η αύξηση της γυναικείας επιχειρηματικότητας, η μείωση της ανεργίας αλλά και η προώθηση μέτρων πολιτικής για τη συμφιλίωση της επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής αποτελούν προτεραιότητες, δεδομένου ότι το 61,7% των γυναικών είναι εργαζόμενες, υφίστανται οικονομικές περικοπές και επιφορτίζονται ολοένα και περισσότερο το βάρος της φροντίδας

παιδιών, ηλικιωμένων και ατόμων με αναπηρίες. Ιδιαίτερα επισημαίνεται ότι θα πρέπει να μελετηθούν και τα οικονομικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι διαζευγμένες γυναίκες.

Η ανάγκη για οικονομική ενδυνάμωση των γυναικών καθίσταται εντονότερη σε μία χρονική συγκυρία που το ποσοστό ανεργίας στις γυναίκες ανέρχεται στο 16.6%.

Όλα τα πιο πάνω συνάδουν με την αναπτυξιακή στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης «Ευρώπη 2020», η οποία, στα πλαίσια της καταπολέμησης της κρίσης, έχει θέσει α) την απασχόληση του 75% της ηλικιακής κατηγορίας 20-64 ετών και β) την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού με τη μείωση τουλάχιστον κατά 20 εκατομμύρια των ατόμων που βρίσκονται ή κινδυνεύουν να βρεθούν σε κατάσταση φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού, ως τους δύο από τους πέντε βασικούς στόχους που πρέπει να επιτευχθούν μέχρι το 2020. Για την επίτευξη των πιο πάνω στόχων έχει προταθεί από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή η πρωτοβουλία «Ευρωπαϊκή πλατφόρμα για την καταπολέμηση της φτώχειας» η οποία στοχεύει στη διασφάλιση της κοινωνικής και εδαφικής συνοχής, ούτως ώστε να εξαπλωθούν ευρέως τα οφέλη της ανάπτυξης και της απασχόλησης και τα άτομα που ζουν σε συνθήκες φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού να αποκτήσουν τα μέσα αξιοπρεπούς διαβίωσης έτσι ώστε να συμμετέχουν ενεργά στην κοινωνία.

Με βάση τα πιο πάνω, έχουν καθοριστεί ως ενδιάμεσοι στόχοι για την στήριξη των ευάλωτων ομάδων γυναικών (ενδιάμεσοι στόχοι 3 και 5) τα πιο κάτω:

- Εφαρμογή του έργου για την εργασιακή και κοινωνική ενεργοποίηση ατόμων που ανήκουν στις ευάλωτες ομάδες.
- Διεξαγωγή έρευνας για τις οικονομικές συνέπειες του διαζυγίου (έχει προωθηθεί η διεξαγωγή έρευνας).
- Υιοθέτηση και εφαρμογή σχεδίου Οικογενειακής και Δημογραφικής Πολιτικής.
- Επιδότηση γυναικών για μερική κάλυψη κόστους φροντίδας παιδιών.
- Ενίσχυση δομών και υπηρεσιών φροντίδας παιδιών.
- Οικονομική ενίσχυση Αρχών Τοπικής Αυτοδιοίκησης για δημιουργία προγραμμάτων.

Οι πιο πάνω ενδιάμεσοι στόχοι δεν έχουν ακόμα υλοποιηθεί.

Στόχος 6: Εξάλειψη Στερεοτύπων και Κοινωνικών Προκαταλήψεων

Σύμφωνα με τα Καταληκτικά Σχόλια της Επιτροπής CEDAW, η κυπριακή κοινωνία και γενικότερα οι τομείς της οικογένειας, της εργασίας, της πολιτικής και δημόσιας ζωής εξακολουθούν να διακατέχονται από βαθιά ριζωμένες πατριαρχικές αντιλήψεις και στερεότυπα σχετικά με τους κοινωνικούς ρόλους των δύο φύλων, τα οποία λειτουργούν σε βάρος των γυναικών, περιορίζοντας την πρόσβασή τους σε θέσεις λήψης αποφάσεων και εκλεγμένες θέσεις, επηρεάζοντας τις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές τους επιλογές και τη θέση τους στην αγορά εργασίας.

Τα ΜΜΕ ως φορέας κοινωνικής αλλαγής αναμένεται να διαδραματίσουν ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στην καλλιέργεια και διαμόρφωση νοοτροπίας απαλλαγμένης από τα στερεότυπα και τις κοινωνικές προκαταλήψεις, μέσα από δράσεις που προωθούν και προβάλλουν τη θετική εικόνα των γυναικών που δραστηριοποιούνται στην πολιτική και οικονομική ζωή, διασφαλίζοντας ταυτόχρονα ίσες ευκαιρίες σε άντρες και γυναίκες. Παράλληλα, συστήνεται η ανάπτυξη διαφωτιστικών εκστρατειών που ν' απευθύνονται τόσο σε άντρες όσο και σε γυναίκες, σε συνεργασία με την κοινωνία των πολιτών και τα ΜΜΕ.

ΕΝΟΤΗΤΑ ΠΕΜΠΤΗ

Η ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

5.1 ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Οι μονογονεϊκές οικογένειες αποτελούν μια ευάλωτη μορφή οικογένειας σε όλες τις κοινωνίες. Στην Κύπρο οι μονογονείς είναι στη συντριπτική τους πλειοψηφία γυναίκες. Οι μονογονείς εκ των πραγμάτων αναλαμβάνουν το μεγαλύτερο μέρος των ευθυνών, οικονομικών και άλλων, για το μεγάλωμα των παιδιών. Αυτές οι ευθύνες σε συνδυασμό με την απουσία δεύτερου εισοδήματος στον οικογενειακό προϋπολογισμό, καθιστά δυστυχώς τους μονογονείς μια από τις πιο ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού μας, οι οποίοι, ειδικά στην παρούσα οικονομική κατάσταση, κινδυνεύουν από τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό.

5.2 ΓΑΜΟΙ ΚΑΙ ΔΙΑΖΥΓΙΑ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

ΠΙΝΑΚΑΣ 8: Δημογραφικοί Δείκτες, 1992-2014

ΧΡΟΝΟΣ	ΓΑΜΟΙ	ΔΙΑΖΥΓΙΑ
1992	8,1	0,71
2001	15,1	1,71
2010	7,3	2,33
2011	7,3	2,28
2012	6,7	2,36
2013	6,4	2,15
2014	6,3	2,21

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου

Τα τελευταία 23 χρόνια ο αριθμός των γάμων μειώνεται ενώ παράλληλα αυξάνονται τα διαζύγια, γεγονός που σημαίνει τη δημιουργία περισσότερων μονογονεϊκών οικογενειών η οποία καθιστά απαραίτητη αφενός την κρατική στήριξη με διάφορα επιδόματα, (ΕΕΕ, επιδόματα τέκνου, μονογονιών, φοιτητικό και άλλα),⁷¹ αφετέρου όμως επιβάλλει την υιοθέτηση μιας σύγχρονης

71 Δημογραφική έκθεση 2014, STATISTICAL SERVICE

δημογραφικής και οικογενειακής πολιτικής η οποία να μετακινείται από το παραδοσιακό μοντέλο οικογένειας προς πιο σύγχρονες μορφές οικογένειας οι οποίες να περιλαμβάνουν και τη μονογονεϊκή.

5.3. ΜΟΝΟΓΟΝΕΪΚΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Σύμφωνα με την Αντωνοπούλου (2012), σε μελέτη που πραγματοποιήθηκε στην Κύπρο, με στόχο τη σκιαγράφηση της κυπριακής μονογονεϊκής οικογένειας, επισημαίνονται τα κοινωνικά, ψυχολογικά και οικονομικά προβλήματα της οικογένειας, ειδικά της μονογονεϊκής οικογένειας με εξαρτώμενα παιδιά. Η απουσία κάλυψης της ανάγκης της εργασίας, παρασύρει σχεδόν όλες της υπόλοιπες ανάγκες που παρουσιάζουν οι μονογονεϊκές οικογένειες με εξαρτώμενα παιδιά και προκαλούν στην οικογένεια χαμηλό βιοτικό επίπεδο. Οι ελλείψεις και τα εμπόδια από πλευρά της «προσφοράς» όπως χαμηλά επίπεδα δεξιοτήτων, έλλειψη πρόσβασης σε υποδομές φροντίδας (π.χ φύλαξη παιδιών), δυσκολία πρόσβασης στην αγορά εργασίας (π.χ. ανάγκη φροντίδας παιδιών λόγω ανεπάρκειας αντίστοιχων υποδομών) ή χρόνιες ασθένειες κτλ οδηγούν τη μονογονεϊκή οικογένεια με εξαρτώμενα παιδιά σε κοινωνικό αποκλεισμό.⁷²

Ο όρος «μονογονεϊκή οικογένεια» αναφέρεται στην οικογένεια, όπου υπάρχουν παιδιά τα οποία με βάση την κυπριακή νομοθεσία θεωρούνται εξαρτώμενα και που έχουν μόνο έναν γονέα, είτε γιατί ο άλλος γονέας απεβίωσε, είτε λόγω διαζυγίου ή γιατί ο γονέας δεν παντρεύτηκε ποτέ. Με βάση τροποποίηση του 2015 στον όρο προστέθηκε και οικογένεια της οποίας ο ένας γονέας εκτίει ποινή φυλάκισης πέραν των 6 μηνών.

Σημειώνεται ότι στην έννοια της μονογονεϊκής οικογένειας (κατά τον Νόμο) δεν περιλαμβάνεται η οικογένεια η οποία βρίσκεται σε διάσταση (εν διαστάσει μονογονείς) και επίσης αποκλείονται (χάνουν εκ των υστέρων την ιδιότητα) οι μονογονείς με τα παιδιά τους όταν συμβιώσουν με άλλο άτομο οποιουδήποτε φύλου και όταν επίσης συνάψουν γάμο με άλλο άτομο.

Δεν υπάρχουν συγκροτημένες/ολοκληρωμένες πολιτικές και προγράμματα δράσης τα οποία να στοχεύουν στην ένταξη και

72 Αντωνοπούλου Φ. Διονυσία, *Η επίδραση της μονογονεϊκότητας στις κοινωνικές ανάγκες του μόνου γονέα*: Το Βήμα του Ασκληπιού 11ος Τόμος, 3ο Τεύχος, Ιούλιος-Σεπτέμβριος 2012

βελτίωση της ζωής των μονογονεϊκών οικογενειών ούτε και σχέδιο οικογενειακής/δημογραφικής πολιτικής, το οποίο να στοχεύει/ ενσωματώνει την κατηγορία των μονογονεϊκών οικογενειών. Δεν υπάρχει καμιά αρμόδια Υπηρεσία στήριξης στην οποία να αποτείνονται οι μονογονιοί.

Σύμφωνα με μελέτη του EIGE (2013), το 10% των γυναικών στην Κύπρο, ζουν μόνες ή με τα παιδιά τους, χωρίς σύντροφο. Στην Κύπρο, οι μονογονιοί (στην πλειοψηφία τους γυναίκες) αντιμετωπίζουν περισσότερα προβλήματα από τις περικοπές σε κοινωνικά ωφέληματα, ως ακολούθως:

- Οι μόνες μητέρες και οι ανύπαντρες γυναίκες συνταξιούχοι υφίστανται τις μεγαλύτερες σωρευτικές απώλειες, αφού τα επιδόματα των μονογονιών στην Κύπρο επηρεάστηκαν από την κρίση. Οι οικογένειες με χαμηλό εισόδημα επηρεάζονται έμμεσα μέσω της επίπτωσης των μέτρων λιτότητας στην οικονομία, αλλά και με τις πολιτικές που εισήχθησαν με σκοπό την αναχαίτιση των αρνητικών επιπτώσεων της κρίσης. Συγκεκριμένα, από το 2012 καταργήθηκε η ευνοϊκή μεταχείριση των μονογονιών εισάγοντας την αφαίρεση της διατροφής, του επιδόματος τέκνου και του επιδόματος μονογονιού αρχικά από το δημόσιο βοήθημα των Υπηρεσιών Κοινωνικής Ευημερίας και σήμερα από το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα, το οποίο λαμβάνουν δικαιούχοι μονογονιοί.

Τα επιδόματα είναι μέρος της κοινωνικής πολιτικής που στοχεύουν στη στήριξη ευάλωτων ομάδων πληθυσμού και συμβάλλουν στη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής. Οποιαδήποτε κατάργηση ή μείωση τους έχει άμεσες επιπτώσεις ιδιαίτερα σε περιόδους κρίσης όπου τα κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα οξύνονται.

Ας δούμε όμως τις υποχρεώσεις που έχει αναλάβει η Κυπριακή Δημοκρατία σε σχέση με τους μονογονείς για να εναρμονιστεί με διεθνείς και ευρωπαϊκές συμβάσεις.

5.4 ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Η Κυπριακή Δημοκρατία έχει αναλάβει θεσμική υποχρέωση να λάβει θετικά μέτρα για την εξάλειψη των διακρίσεων σε βάρος της Γυναίκας (Σύμβαση για την Εξάλειψη όλων των μορφών Διακρίσεων κατά των Γυναικών-CEDAW).

Στην 6η και 7η Περιοδική Έκθεση της Επιτροπής (Φεβρουάριο–Μάρτιο 2013) της Κυπριακής Δημοκρατίας για την εφαρμογή της Σύμβασης (CEDAW) επισημαίνεται η ανάγκη να απαλειφθούν τα εμπόδια που αντιμετωπίζονται από τις γυναίκες στην αποτελεσματική πρόσβαση τους στη δικαιοσύνη, στην πρόσβαση τους σε δικαστική προστασία και άλλους μηχανισμούς νομικής προστασίας.

Στο Στρατηγικό Σχέδιο για την Ισότητα Ανδρών και Γυναικών 2014-2017 υιοθετώντας τις παρατηρήσεις και ανησυχίες της Επιτροπής της CEDAW για τις ευάλωτες ομάδες γυναικών καθώς και για την ανάγκη εξάλειψης κάθε εμποδίου στην πρόσβαση των γυναικών στο σύστημα δικαιοσύνης, ενσωματώθηκαν πρόνοιες για προγράμματα και πολιτικές που αφορούν τη στήριξη των ευάλωτων ομάδων των γυναικών.

Η μόνη επιδοματική πολιτική που αφορά τις μονογονεϊκές οικογένειες (έστω με αποκλεισμούς) είναι το επίδομα μονογονιού ενώ δεν υπάρχουν πολιτικές και υπηρεσίες στήριξης/ κατάρτισης και ένταξης στην παραγωγική διαδικασία ούτε και οποιαδήποτε άλλη ειδική μεταχείριση στις δημόσιες υπηρεσίες φροντίδας παιδιών. Το Ε.Ε.Ε. αποτελεί ένα καθολικό σύστημα εξασφάλισης ελάχιστης επιβίωσης, το οποίο υιοθετήθηκε χωρίς να λάβει υπόψη την εμφανή διάσταση της φτώχειας και ως εκ τούτου αγνοεί τη δυσμενέστερη θέση και τις διακρίσεις σε βάρος των γυναικών, οδηγώντας τις γυναίκες μονογονιούς πιο βαθιά στη φτώχεια και στον κοινωνικό αποκλεισμό.

5.5 ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΥΝ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ ΣΗΜΕΡΑ ΟΙ ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΣ:

A. Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα (ΕΕΕ)

Το δημόσιο βοήθημα από τις Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας (Γραφείο Ευημερίας) ήταν ένα βασικό εργαλείο άσκησης κοινωνικής πολιτικής και στήριξης των μονογονιών οι οποίοι είχαν απόλυτη ανάγκη επιβίωσης. Ταυτόχρονα η Διευθύντρια /Λειτουργός είχαν με βάση τη νομοθεσία του δημοσίου εισοδήματος, αρμοδιότητα να καταβάλλουν έκτακτα επιδόματα στην οικογένεια/λήπτρια, αλλά και να τη στηρίζει με άλλους τρόπους.

Είναι γνωστό ότι το δημόσιο βοήθημα έχει μεταφερθεί στο ΕΕΕ. Συνεπώς όλοι οι μονογονείς λήπτες δημοσίου βοηθήματος μεταφέρθηκαν στο ΕΕΕ και οι Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας δεν έχουν πλέον καμία αρμοδιότητα άλλης στήριξης της οικογένειας.

Σε ότι αφορά τη νομοθεσία αλλά και τη διαδικασία παραχώρησης ΕΕΕ σε μονογονεϊκές οικογένειες αυτή παραβιάζει τα δικαιώματα των παιδιών των μονογονεϊκών οικογενειών για τους πιο κάτω λόγους:

1) Ύψος ποσών διαβίωσης

i) Μη κάλυψη αναγκών διαβίωσης μιας οικογένειας

Το ύψος των προνοούμενων ποσών κατ' άτομο του ΕΕΕ (€480, €240 για παιδιά άνω των 14 και €144 για παιδιά μέχρι 14 ετών) δεν ανταποκρίνεται στις ανάγκες διαβίωσης μιας οικογένειας και ούτε των πραγματικών εξόδων των παιδιών, βρίσκεται κάτω από το όριο της φτώχειας και δεν ανταποκρίνεται στη θεσμική υποχρέωση του Κράτους για εξασφάλιση αξιοπρεπούς διαβίωσης. Αυτό επιβεβαιώνεται από το γεγονός ότι τα ποσά τα οποία έχει καθορίσει η Υπηρεσία Αφερεγγυότητας ως λογικά έξοδα διαβίωσης ατόμων σε πτωχευτική διαδικασία (πλαίσιο αφερεγγυότητας), τα οποία πρέπει να παραμένουν στον οφειλέτη για τη διαβίωση του και τα οποία έχει εγκρίνει το Υπουργείο Οικονομικών και η Κεντρική Τράπεζα ως ποσά που αντανακλούν το όριο φτώχειας είναι πολύ ψηλότερα. Συγκεκριμένα τα ποσά αυτά είναι:€733 για ένα άτομο, πλέον €220 για άτομο κάτω των 14 ετών και €366 για άτομο άνω των 15 ετών.

ii) Αφαίρεση διατροφών/επιδομάτων (μονογονεϊκού και τέκνου)

Από τα προνοούμενα ποσά διαβίωσης του ΕΕΕ αφαιρούνται ως εισοδήματα οι διατροφές, το επίδομα τέκνου, και το επίδομα μονογονιού. Η φιλοσοφία του ΕΕΕ είναι να καλύπτει τις ανάγκες επιβίωσης και όχι να περιορίζει τις ανάγκες των παιδιών στα ποσά των €144/240 τον μήνα αντίστοιχα. Το μεν διάταγμα διατροφής καλύπτει ένα ευρύ φάσμα εξόδων του παιδιού (διαβίωσης, εκπαίδευσης, ψυχαγωγίας, ιατρικών εξόδων ρεύμα, νερό, τηλέφωνο, κ.α), τα οποία σκοπεύουν να εξασφαλίσουν την ευρύτερη ευημερία του παιδιού. Η δε φιλοσοφία και στόχος του επιδόματος μονογονιού είναι να καλύψει την απουσία δεύτερου εισοδήματος στην οικογένεια και την εξισορρόπηση των αναγκών της οικογένειας και του νοικοκυριού, οι οποίες παραμένουν οι ίδιες.

Σημειώνεται, ότι στις περιπτώσεις των αναπήρων, το επίδομα αναπηρίας δε αφαιρείται από το ΕΕΕ, θεωρούμενο πως καταβάλλεται για να καλύπτει ειδικές ανάγκες των ατόμων με αναπηρία. Το επίδομα μονογονιού δεν αντιμετωπίζεται με την ίδια φιλοσοφία. Οι διατροφές ενώ πρέπει να αφαιρούνται όταν δεν εισπράττονται, εντούτοις συνυπολογίζονται, αφού πολλές μητέρες αρνούνται να εκδώσουν εντάλματα φυλάκισης των πατέρων οι οποίοι οφείλουν διατροφές. Εάν δε, η διατροφή είναι υψηλότερη από τα προνοούμενα ποσά διαβίωσης των παιδιών (€144 ή €240), με την αφαίρεση ολόκληρης της διατροφής αποδυναμώνεται το επίπεδο ευημερίας του παιδιού, το οποίο είχε αποφασίσει το Δικαστήριο.

Σημειώνεται επίσης ότι το μονογονεϊκό επίδομα αλλά και το επίδομα τέκνου εισπράττεται από άλλες δικαιούχες οικογένειες (μονογονεϊκές το πρώτο -καθολικά το επίδομα τέκνου) ως επιπρόσθετη των εισοδημάτων της οικογένειας κρατική στήριξη πάνω από τους μισθούς/εισοδήματα της οικογένειας. Συνεπώς δημιουργείται μια τεράστια αδικία και διάκριση καθελώνοντας την πιο φτωχή κατηγορία μονογονεϊκών οικογενειών, οι οποίες έχουν απόλυτη ανάγκη το ΕΕΕ κάτω από τα όρια φτώχειας και αποστερώντας τις από την πρόσθετη στήριξη των επιδομάτων η οποία ήταν και η φιλοσοφία εισαγωγής τους.

iii) Αφαίρεση από την επιβίωση της μητέρας

Επιπρόσθετα, αφαιρώντας ολόκληρο το ποσό διατροφής (πέραν του προβλεπόμενου επιπέδου διαβίωσης των παιδιών), το οποίο καταβάλλεται από τον πατέρα για τα παιδιά του, αφαιρείται ουσιαστικά ποσό από το επίπεδο διαβίωσης της μητέρας, ενώ η διατροφή αφορά αποκλειστικά τα έξοδα διαβίωσης των παιδιών. Δηλαδή εάν η διατροφή είναι €300 για ένα παιδί κάτω των 14 ετών, αφαιρείται ολόκληρο το ποσό αυτό και όχι το ποσό των €144 (εάν θεωρήσουμε ότι καταβάλλεται αυτό από τον πατέρα).⁷³

Η πιο πάνω μεταχείριση μονογονιών μητέρων οι οποίες λαμβάνουν ΕΕΕ συνιστά διάκριση σε βάρος τους. Η διακριτική μεταχείριση έγκειται στο ότι ένας πατέρας, ο

⁷³ <http://singleparentscy.org/index.php/enimerosi/anakoinosis/52-kataggelia-epitropo-isotitas-gia-diakriseis-ginaikon>

ο οποίος δεν έχει τη φύλαξη των παιδιών του και λαμβάνει ΕΕΕ, παίρνει ολόκληρο το ποσό του (€480), ενώ από τη μητέρα αφαιρείται από το ποσό της (€480) το αντίστοιχο ποσό της διατροφής το οποίο είναι πέραν των €144.⁷⁴

iv) Συνυπολογισμός διατροφών που δεν εισπράττονται

Ο συνυπολογισμός διατροφών οι οποίες δεν εισπράττονται από τις μητέρες λόγω των οικονομικών προβλημάτων του πατέρα ή αδυναμίας του συστήματος είσπραξης ενταλμάτων, οδηγεί στο θλιβερό αποτέλεσμα παιδιά να αποστερούνται στην πράξη και τη διατροφή και το προνοούμενο ποσό του ΕΕΕ απόλυτα αναγκαία για την επιβίωση τους.

v) Μη προσθήκη διατροφής στο ΕΕΕ του πατέρα

Η υποχρέωση διατροφής παιδιού, την οποία αναλαμβάνει ένας πατέρας με διάταγμα του Οικογενειακού Δικαστηρίου δεν συνυπολογίζεται στις ανάγκες του πατέρα του παιδιού (εάν είναι λήπτης ΕΕΕ) με αποτέλεσμα να αφαιρείται από τη δική του ελάχιστη επιβίωση των €480. Συνεπώς αφαιρείται από το προνοούμενο ποσό επιβίωσης της μητέρας, αλλά δεν προστίθεται στον αντίστοιχο πατέρα δικαιούχο ώστε να μπορεί να τα καταβάλλει.

vi) Καταθέσεις στο όνομα παιδιών

Η προϋπόθεση μη ύπαρξης καταθέσεων άνω των €20,000 στο όνομα των ανηλίκων της οικογένειας δημιουργεί τη νομική παραδοξότητα το ΕΕΕ να θεωρεί τα χρήματα αυτά διαθέσιμα για την επιβίωση της οικογένειας, ενώ με βάση το οικογενειακό δίκαιο αποτελεί αποκλειστική περιουσία των ανηλίκων. Μάλιστα για να διατεθεί ή χρησιμοποιηθεί οποιονδήποτε ποσό το οποίο είναι κατατεθειμένο επ' ονόματι ανηλίκου θα πρέπει και οι δύο γονείς να αιτηθούν στο οικογενειακό δικαστήριο να εγκρίνει τέτοια χρήση, η οποία θα πρέπει αποδεδειγμένα να γίνει για τις ανάγκες αποκλειστικά του παιδιού. Συνεπώς ή θα πρέπει να απαληφθεί η πρόνοια αυτή ή να τροποποιηθεί το οικογενειακό δίκαιο, ώστε να επιτρέπει χρήση καταθέσεων ανηλίκων για τη συντήρηση της οικογένειας.

74 <http://singleparentscy.org/index.php/enimerosi/anakoinoisis/52-kataggelia-epitropo-isotitas-gia-diakriseis-ginaikon>

B. Επίδομα Μονογονιού

Με βάση τον Περί Τέκνου Νόμο Ν.167(1)2002 ο γονέας ο οποίος έχει την φύλαξη και φροντίδα των παιδιών του δικαιούται επίδομα μονογονιού κατά τέκνο ώστε να σπηρίζεται η απουσία δεύτερου εισοδήματος στην οικογένεια. Δεν είναι τυχαίο ότι το επίδομα μονογονιού εντάχθηκε στη νομοθεσία του επιδόματος τέκνου, αφού η φιλοσοφία του είναι η στήριξη της μονογονεϊκής οικογένειας στο μέγλωμα των παιδιών ώστε να υποκαθίσταται μερικώς η απουσία δεύτερου εισοδήματος στην οικογένεια.⁷⁵

Οι πρόνοιες της νομοθεσίας, σε ότι αφορά τον ορισμό της μονογονεϊκότητας, δημιουργούν προβλήματα αποκλείοντας σημαντική μερίδα μονογονιών και αποστερώντας αυτούς και τα παιδιά τους από την αναγκαία στήριξη του μονογονεϊκού επιδόματος (οικογένειες σε διάσταση είτε σε μεταγενέστερο γάμο ή συμβίωση).

i) Μητέρες/μονογονείς σε διάσταση

Ο Νόμος θέτει ως απαραίτητη προϋπόθεση το διαζύγιο, καθώς και την έκδοση επιπρόσθετων διαταγμάτων διατροφής ή γονικής μέριμνας για την απόκτηση της ιδιότητας του μονογονιού (άρθρο 2 ερμηνεία μονογονεϊκής οικογένειας, άρθρο 5 και άρθρο 12, Πίνακας Δ για απώλεια μονογονεϊκής ιδιότητας).⁷⁶

Δηλαδή η διάσταση των γονιών δεν προσδίδει την ιδιότητα μονογονιού σε μητέρα ή πατέρα που έχει πραγματικά χωρίσει και ζει αποδεδειγμένα σε ξεχωριστό σπίτι. Συνεπώς μονογονιοί οι οποίοι έχουν τη φύλαξη και φροντίδα των παιδιών τους, των οποίων οι σύζυγοι έχουν εξαφανιστεί και δεν μπορούν να εκδώσουν διαζύγιο ή δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα να διορίσουν δικηγόρο για την καταχώρηση αίτησης διαζυγίου ή διατροφής ή γονικής μέριμνας ή τους απορρίπτεται η νομική αρωγή (όπως θα εξηγήσουμε πιο κάτω), αποστερούνται άδικα και παράλογα το επίδομα μονογονιού το οποίο είναι μια σημαντική στήριξη σε μονογονείς από την απουσία δεύτερου εισοδήματος στη μονογονεϊκή οικογένεια.⁷⁷

Η διάταξη αυτή αν και τυπικά ουδέτερη, εφαρμόζεται κυρίως σε γυναίκες μονογονιούς και το αποτέλεσμα της είναι να αποστερεί

75 <http://singleparentscy.org/index.php/enimerosi/anakoinosis/52-kataggelia-epitropo-isotitas-gia-diakriseis-ginaikon>

76 <http://singleparentscy.org/index.php/enimerosi/anakoinosis/52-kataggelia-epitropo-isotitas-gia-diakriseis-ginaikon>

77 <http://singleparentscy.org/index.php/enimerosi/anakoinosis/52-kataggelia-epitropo-isotitas-gia-diakriseis-ginaikon>

από αυτές τη σημαντική αλλά και αναγκαία οικονομική στήριξη από το κράτος (€180 για κάθε παιδί) για το μέγεθος των παιδιών, την επιβίωση και την ευημερία της οικογένειας αλλά και των ίδιων των παιδιών.⁷⁸

Τον Δεκέμβριο του 2015 ψηφίστηκε από τη Βουλή τροποποιητική νομοθεσία ώστε οι σύζυγοι φυλακισμένων σε ποινή πέραν των 6 μηνών (και χωρίς την προϋπόθεση διαζυγίου) να θεωρούνται μονογονείς και να λαμβάνουν το αντίστοιχο επίδομα μονογονιού.

ii) Συμβίωση/γάμος μονογονιού:

Με βάση τον Νόμο, η ιδιότητα του μονογονιού χάνεται και ως εκ τούτου το επίδομα μονογονιού αποκόπτεται όταν ο γονέας ο οποίος έχει τη φύλαξη του παιδιού συμβιώσει ή παντρευτεί με άλλο άτομο (άρθρο 12, Πίνακας Δ για απώλεια μονογονεϊκής ιδιότητας).

Και στις δύο περιπτώσεις (συμβίωσης ή γάμου) ο συμβίος/σύζυγος της/του μονογονέα δεν έχει καμία νομική υποχρέωση στην εξασφάλιση της διατροφής και ευημερίας των παιδιών του/της.⁷⁹ Σημειώνουμε ότι ο συγκεκριμένος συμβίος ή σύζυγος είναι πολύ πιθανόν να έχει υποχρεώσεις διατροφής έναντι δικών του παιδιών από προηγούμενο γάμο, τα οποία με βάση τον Νόμο οφείλει να συντηρεί.

Επιπρόσθετα της νομικής παραδοξότητας ως προς το ποιος είναι υπόχρεος για τη συντήρηση των παιδιών, η προϋπόθεση της μη συμβίωσης (με άτομο του ίδιου ή άλλου φύλου κατά τον Νόμο) για τη διατήρηση της ιδιότητας του μονογονιού και λήψης του αντίστοιχου επιδόματος συνιστά παραβίαση του δικαιώματος στην ιδιωτική ζωή των γυναικών στην προσωπική τους ολοκλήρωση και συνέχιση της ζωής τους, κατά παράβαση του Συντάγματος και της CEDAW. Η προβλεπόμενη απώλεια του επιδόματος είτε λειτουργεί αποτρεπτικά στο να μην συμβιώνουν με άλλο άτομο, είτε τιμωρητικά, αφού εάν το πράξουν χάνουν το επίδομα που αποτελεί μια σημαντική οικονομική στήριξη για το μέγεθος των παιδιών τους. Σημειώνεται ότι η απαγόρευση συμβίωσης είναι απόλυτη, αφού δεν τίθενται ούτε εισοδηματικά κριτήρια για τον νέο σύζυγο ή συμβίο. Για τον υπολογισμό όμως του δικαιώματος

78 <http://singleparentscy.org/index.php/enimerosi/anakooinosis/52-kataggelia-epitropo-isotitas-gia-diakriseis-ginaikon>

79 <http://singleparentscy.org/index.php/enimerosi/anakooinosis/52-kataggelia-epitropo-isotitas-gia-diakriseis-ginaikon>

ενός παιδιού μονογονέα για φοιτητική χορηγία προσμετρούνται και συνυπολογίζονται τα εισοδήματα του γονέα που διαβιώνει το παιδί μαζί με τα εισοδήματα του συζύγου της/του, χάνοντας έτσι πολλές φορές και τη φοιτητική χορηγία. Σχετική πρόταση νόμου κατατέθηκε το 2015 για τροποποίηση της νομοθεσίας, ώστε η συμβίωση να μην αποστερεί την ιδιότητα του μονογονέα, πλην όμως αποσύρθηκε λόγω αντίδρασης της κυβέρνησης στην αύξηση των κονδυλίων του επιδόματος, την οποία θα προκαλούσε μια τέτοια τροποποίηση.

Η αποστέρηση της ιδιότητας του μονογονιού χωρίς κανένα νομικό και πραγματικό έρεισμα (αφού δεν υπάρχει νομική υποχρέωση του συμβίου ή συζύγου στη συντήρηση των παιδιών του/της συντρόφου τους), συνιστά παραβίαση των δικαιωμάτων των γυναικών και έμμεση διάκριση σε βάρος τους, γνωρίζοντας ότι αποτελούν τη συντριπτική πλειοψηφία των μονογονιών.⁸⁰ Συνιστά όμως και παραβίαση των δικαιωμάτων των παιδιών, αφού μεταθέτει την υποχρέωση διατροφής στον σύντροφο της μητέρας τους/πατέρα τους έναντι του οποίου όμως δεν μπορούν να στηρίξουν κανένα δικαίωμα.

Γ. Παιδιά με γονείς-υπηκόους τρίτων χωρών

Η Επίτροπος Διοίκησης και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων καθώς και η Επίτροπος για τα Δικαιώματα του Παιδιού έχουν ήδη τοποθετηθεί με Εκθέσεις τους, αναφορικά με την παραβίαση των δικαιωμάτων των παιδιών τα οποία διαμένουν με μητέρες προερχόμενες από τρίτες χώρες και των οποίων ο άλλος γονέας είναι Κύπριος και αναγνωρίζουν ότι διενεργείται αδικία και διάκριση. Η εγκατάλειψη και η άρνηση προστασίας από τα κρατικά προγράμματα πρόνοιας και στήριξης των παιδιών από τρίτες χώρες καταδεικνύει ότι το Κράτος παραβιάζει το Άρθρο 2 της Σύμβασης, το οποίο επιβάλλει θετική υποχρέωση αποτελεσματικής προστασίας και αναφέρει συγκεκριμένα:

«Τα Συμβαλλόμενα Κράτη υποχρεούνται να σέβονται τα δικαιώματα, που αναφέρονται στην παρούσα Σύμβαση και να τα εγγυώνται σε κάθε παιδί που υπάγεται στη δικαιοδοσία τους, χωρίς καμία διάκριση φυλής, χρώματος, φύλου, γλώσσας, θρησκείας, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων του παιδιού ή των γονέων του ή των νόμιμων εκπροσώπων του ή της εθνικής, εθνικιστικής ή κοινωνικής καταγωγής τους, της περιουσιακής τους κατάστασης, της ανικανότητας τους, της γέννησής τους ή οποιασδήποτε άλλης κατάστασης».

80 <http://singleparentscy.org/index.php/enimerosi/anakoinosis/52-kataggelia-epitropo-isotitas-gia-diakriseis-ginaikon>

Δ. Διατροφές που δεν εισπράττονται

Το πρόβλημα μη είσπραξης διατροφών είναι τεράστιο σε λήπτριες ΕΕΕ ή ακόμα και μη λήπτριες. Στις πλείστες περιπτώσεις αφαιρείται η διατροφή θεωρούμενη ως εισπραχθείσα χωρίς ουσιαστική έρευνα, ενώ ο Παγκύπριος Σύνδεσμος Μονογονεϊκών Οικογενειών και Φίλων δεν γνωρίζει λήπτριες ΕΕΕ στις οποίες να μην έχει αφαιρεθεί η διατροφή.⁸¹

Διαπιστώνεται σοβαρό πρόβλημα στην είσπραξη διαταγμάτων διατροφών που οφείλει να καταβάλλει ο γονέας που δεν έχει τη φύλαξη, στον γονέα που έχει τη φύλαξη των παιδιών. Διαπιστώνεται από τον Παγκύπριο Σύνδεσμο Μονογονεϊκών Οικογενειών και Φίλων πως εκεί όπου δεν εισπράττονται οι διατροφές αιτιολογημένα, επειδή ο γονέας που οφείλει να τις καταβάλλει δεν έχει εισοδήματα (άνεργος), δεν υπάρχει κανένα κρατικό μέτρο διασφάλισης της επιβίωσης των παιδιών, με αποτέλεσμα όλο το βάρος διατροφής και συντήρησης τους να πέφτει στους ώμους των γονιών που έχουν τη φύλαξη και κυρίως να κινδυνεύει η επιβίωση των παιδιών.

Γνωρίζοντας ότι η συντριπτική πλειοψηφία των μονογονιών που έχουν τη φύλαξη και φροντίδα των παιδιών τους είναι γυναίκες, εύκολα γίνεται αντιληπτό το ασήκωτο βάρος που πέφτει στις γυναίκες μονογονιούς που δεν έχουν τα εισοδήματα να συντηρήσουν τα παιδιά τους. Το Κράτος οφείλει, εκεί όπου οι διατροφές αποδεδειγμένα και αιτιολογημένα δεν εισπράττονται, να τις καταβάλλει και να αναλαμβάνει σε μεταγενέστερο στάδιο την είσπραξη τους από το υπόχρεο πρόσωπο, όταν ο γονέας αυτός θα έχει εισοδήματα.⁸²

Ε. Νομική αρωγή σε οικογενειακές υποθέσεις

Σε περίοδο οικονομικής κρίσης με την αδυναμία των μονογονιών να αποτείνονται στα Δικαστήρια για εξασφάλιση διαζυγίου, διαταγμάτων διατροφής και γονικής μέριμνας το Κράτος οφείλει να διασφαλίσει τη δωρεάν πρόσβαση αυτών σε υπηρεσίες δικηγόρου ώστε να ρυθμίζονται άμεσα τα θέματα αυτά προς το συμφέρον των παιδιών. Δυστυχώς το δικαίωμα νομικής αρωγής έχει

81 <http://singleparentscy.org/index.php/enimerosi/anakoinoisis/52-kataggelia-epitropo-isotitas-gia-diakriseis-ginaikon>

82 <http://singleparentscy.org/index.php/enimerosi/anakoinoisis/52-kataggelia-epitropo-isotitas-gia-diakriseis-ginaikon>

περιοριστεί σταδιακά πρώτα στους λήπτες δημοσίου βοηθήματος και σήμερα ούτε σε αυτούς. Μάλιστα, σύμφωνα με μαρτυρίες γυναικών οι αιτήσεις τους για νομική αρωγή απορρίπτονται με εξευτελιστικά σχόλια των λειτουργών της Νομικής Υπηρεσίας σε βάρος της μητέρας, ακόμα και σε βάρος γυναικών άνεργων, ή ληπτών ΕΕΕ ή, ληπτών δημοσίου βοηθήματος (τύπου: «Γιατί πας κομμωτήριο» ή «Ντύνεσαι καλά» ή «Έφτιαξες τα νύχια σου»). Ο Παγκύπριος Σύνδεσμος Μονογονεϊκών Οικογενειών διατηρεί αρχείο με συγκεκριμένα ονόματα γυναικών στις οποίες αναιτιολόγητα απορρίφτηκε η νομική αρωγή.⁸³

Η ίδια η διαδικασία έγκρισης νομικής αρωγής διαρκεί περί τους 4-5 μήνες, ενώ για την αντίστοιχη χρονική περίοδο δεν υπάρχει καμία κρατική στήριξη μέχρι έκδοσης των αναγκαίων διαταγμάτων του Δικαστηρίου. Παρατηρείται το φαινόμενο είτε να παραπέμπονται να υποβάλλουν μόνοι τους διαδικασίες στο Δικαστήριο χωρίς την συνδρομή δικηγόρου από τη νομική αρωγή, είτε να τους εγκρίνεται μια μόνο διαδικασία (π.χ διατροφής αλλά όχι διαζυγίου ή των υπόλοιπων διαδικασιών).

Η αποστέρηση νομικής αρωγής οδηγεί σε καταστροφικά αποτελέσματα ακόμα και σε υποθέσεις περιουσιακών διαφορών, όπου μια/ένας μονογονιός χρειάζεται άμεσα διάταγμα να προστατεύσει την οικογενειακή περιουσία και να παρεμποδίσει αποξένωση της αλλά δεν έχει εισοδήματα να αγοράσει νομικές υπηρεσίες δικηγόρου.

Το Ταμείο Νομικής Αρωγής για οικογενειακές υποθέσεις το χειρίζεται η Γενική Εισαγγελία. Ο Εθνικός Μηχανισμός για τα Δικαιώματα της Γυναίκας, παρά τις πρόνοιες του Στρατηγικού Σχεδίου για την Ισότητα Ανδρών και Γυναικών για στήριξη των ευάλωτων ομάδων και την ενίσχυση της πρόσβασης τους στη δικαιοσύνη και σε μηχανισμούς προστασίας, δεν έχει οποιαδήποτε στοιχεία για τον τρόπο χειρισμού των αιτήσεων νομικής αρωγής καθώς και τον πραγματικό αριθμό που έχουν παραχωρηθεί τα τελευταία χρόνια.

Στ. Τροποποίηση Οικογενειακού Δικαίου

Τα Οικογενειακά Δικαστήρια ιδρύθηκαν το 1990 και λειτουργούν με το ίδιο θεσμικό πλαίσιο, ενώ είναι φανερό ότι οι οικονομικές και

83 <http://singleparentscy.org/index.php/enimerosi/anakoinosis/52-kataggelia-epitropo-isotitas-gia-diakriseis-ginaikon>

κοινωνικές συνθήκες έχουν αλλάξει και ο αριθμός των διαζυγίων έχει αυξηθεί σημαντικά μέσα σε αυτά τα 26 χρόνια.

Η ίδια η λειτουργία των Οικογενειακών Δικαστηρίων και η εφαρμογή του οικογενειακού δικαίου οδηγεί σε τεράστιες αδικίες σε βάρος των γυναικών, αφού στην συντριπτική πλειοψηφία των υποθέσεων ανατίθεται σε αυτές η φύλαξη των παιδιών χωρίς καμία στήριξη της φροντίδας των παιδιών (υποδομές φροντίδας), χωρίς επαρκείς μηχανισμούς είσπραξης των διατροφών, χωρίς υποκατάσταση των μη εισπραχθέντων διατροφών από το Κράτος.

Η πολλαπλότητα των διαδικασιών (μια αίτηση για κάθε ξεχωριστό θέμα: γονική μέριμνα-διατροφή-διαζύγιο-περιουσιακές διαφορές) αποσυντονίζει τη διαδικασία επίλυσης των διαφορών, επιφορτίζοντας τους διάδικους με αχρείαστα έξοδα και καθυστερώντας αχρείαστα την επίλυση των διαφορών. Τις συνέπειες αυτής της καταστασης επιφορτίζονται σε όλα τα επίπεδα κυρίως τα παιδιά και οι γυναίκες/γονείς που αναλαμβάνουν τη φύλαξη και φροντίδα των παιδιών. Ο ίδιος ο τρόπος απόδειξης των υποθέσεων δημιουργεί νέο πρόσθετο βάρος στον γονέα που αναλαμβάνει την φύλαξη των παιδιών, ο οποίος πρέπει να διεκδικήσει και να αποδείξει τα έξοδα διατροφής, τις ανάγκες των παιδιών αλλά και τα πραγματικά εισοδήματα του άλλου γονέα.

Επιπρόσθετα ο δημόσιος χαρακτήρας της διεξαγωγής της δίκης στις οικογενειακές υποθέσεις οδηγεί σε παραβίαση της ιδιωτικής ζωής και προσβολή της προσωπικότητας των ανθρώπων. Επίσης, η απονομή δικαιοσύνης στα Οικογενειακά Δικαστήρια καθυστερεί αδικαιολόγητα λαμβάνοντας υπόψη τη φύση των υποθέσεων και την ανάγκη αποκατάστασης της μονογονεϊκής οικογένειας. Τα διατάγματα επικοινωνίας, ενώ είναι νομικά δεσμευτικά για τη μητέρα η οποία συνήθως έχει την φύλαξη των παιδιών (υποχρέωση συμμόρφωσης στις πρόνοιες του διατάγματος με συνέπεια τη φυλάκιση σε περίπτωση παρακοής του διατάγματος), εντούτοις η επικοινωνία αποτελεί μόνο δικαίωμα του πατέρα με αποτέλεσμα να δημιουργείται διάκριση σε βάρος των γυναικών που έχουν τη φύλαξη των παιδιών, όταν ο πατέρας ασκεί την επικοινωνία όποτε θέλει ή έχει χρόνο. Αυτός ο τρόπος άσκησης της επικοινωνίας (ως δικαίωμα και όχι υποχρέωση) δεν επιτρέπει στην μητέρα η οποία έχει συνήθως τη φύλαξη των παιδιών να προγραμματίσει/ρυθμίσει την ιδιωτική ή επαγγελματική της ζωή.

Από την άλλη, σοβαρό πρόβλημα δημιουργείται λόγω των αδύνατων νομικών μηχανισμών που έχει στη διάθεση του το Οικογενειακό Δικαστήριο όταν τα παιδιά αποξενώνονται από τον γονέα που δεν διαμένει μαζί τους (για διάφορους λόγους οι οποίοι μπορεί να αφορούν τον γονέα που έχει τη φύλαξη, ή το ίδιο το παιδί, ή τον γονέα που ασκεί επικοινωνία) και το Δικαστήριο ή οι Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας δεν έχουν αποτελεσματικούς και άμεσους μηχανισμούς παρέμβασης και αποκατάστασης της σχέσης.

Στα πλαίσια επίλυσης περιουσιακών διαφορών το Οικογενειακό Δικαστήριο έχει εξουσία να διαμοιράσει τη θετική περιουσία που αποκτήθηκε κατά τη διάρκεια του γάμου και όχι τα χρέη, με αποτέλεσμα οι πλείστες μονογονιοί/γυναίκες ενυπόθηκες οφειλέτριες ή εγγυήτριες να βρίσκονται έρμαιο των τραπεζών, αφού δεν υπάρχει διαδικασία επιβολής ευθύνης στον σύζυγο, αλλά ούτε και αναστολής εκδίκασης των αγωγών των τραπεζών ενάντια στις συζύγους οι οποίες μπορεί να προηγηθούν πριν την επίλυση των περιουσιακών διαφορών των συζύγων.

Οι διατροφές συζύγων ως προσωρινό μέτρο επιβίωσης τους από τον οικονομικά ισχυρότερο σύζυγο, άμεσα μετά τον χωρισμό της οικογένειας, σπάνια εφαρμόζεται από τα οικογενειακά δικαστήρια, ακόμα και αν η σύζυγος δεν είχε ποτέ εργαστεί προηγουμένως. Ταυτόχρονα δεν υπάρχει κανένας κρατικός υποστηρικτικός μηχανισμός ένταξης σε εργασία ή επαγγελματική εκπαίδευση/κατάρτιση.

Ο θεσμός της διαμεσολάβησης, όπως προτείνεται (ως ιδιωτική διαδικασία), δεν αποτελεί ουσιαστική συμβολή στη συντόμευση των διαδικασιών, αφού οι υποθέσεις θα παραπέμπονται από το δικαστήριο στον διαμεσολαβητή και ξανά στο δικαστήριο για επικύρωση ή απόρριψη οποιουδήποτε συμβιβασμού, με όλο το κόστος να καταβάλλεται από τους διαδίκους.

Το όλο σύστημα απονομής δικαιοσύνης στις οικογενειακές υποθέσεις, θέτει την επιβίωση των ίδιων των γυναικών σε κίνδυνο, αλλά επίσης ματαιώνει την άσκηση των δικαιωμάτων τους, που προστατεύει η Σύμβαση της CEDAW, αφού υφίστανται δυσβάστακτες οικονομικές συνέπειες από το διαζύγιο, τις οποίες η νομοθεσία δεν ρυθμίζει, ενώ η φύλαξη και επιμέλεια των παιδιών τους ανατίθεται σχεδόν αποκλειστικά, χωρίςόμως να αποζημιώνεται με οποιονδήποτε

τρόπο (είτε από τον άλλο γονέα είτε από το κράτος) συνιστώντας εν τέλει υποχρέωση σε απλήρωτη οικιακή φροντίδα.⁸⁴

Είναι άμεση και πιεστική η ανάγκη για ριζική τροποποίηση του οικογενειακού δικαίου με στόχο τη συντόμηση των διαδικασιών, την αποκατάσταση της ηρεμίας της μονογονεϊκής οικογένειας, τη δίκαιη κατανομή των υποχρεώσεων από τη διάλυση του γάμου (διατροφή-περιουσιακά) μεταξύ των συζύγων, τη διασφάλιση των διεθνώς κατοχυρωμένων δικαιωμάτων του παιδιού, αλλά και την επίλυση των διαφορών στη βάση της αρχής της έμφυλης ισότητας. Στόχος θα πρέπει να είναι η κοινωνική ανάληψη της ευθύνης από τη διάλυση μιας δυ-γονεϊκής οικογένειας και της δημιουργίας μιας μονογονεϊκής και η δημιουργία των νομικών και πραγματικών δυνατοτήτων η μονογονεϊκή οικογένεια και ο νέος αρχηγός της (συνήθως η μητέρα) να μπορεί να ζήσει αξιοπρεπώς, να εργαστεί και να ενταχθεί στην κοινωνία ως ισότιμος/η πολίτης/τιδα.

Ζ. Δράσεις στα πλαίσια του Στρατηγικού Σχεδίου Δράσης για την Ισότητα Ανδρών και Γυναικών 2014-2017

Οι πιο πάνω αναφερθείσες δράσεις του Στρατηγικού Σχεδίου για την ενδυνάμωση των Γυναικών και την εφαρμογή των παρατηρήσεων /συστάσεων της CEDAW δεν έχουν υλοποιηθεί. Οι ίδιες οι Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας ως μηχανισμός στήριξης έχουν αποδυναμωθεί, αφού οι πιο δύσκολες περιπτώσεις μονογονεϊκών οικογενειών οι οποίες χρειάζονται πραγματική και ουσιαστική στήριξη έχουν περιέλθει στο ΕΕΕ. Η ίδια η Υπηρεσία του ΕΕΕ δεν στελεκώνεται από κοινωνικούς λειτουργούς και ούτε έχει οποιαδήποτε διαβούλευση ή επαφή με την μονογονεϊκή οικογένεια λήπτρια ΕΕΕ για να έχει εικόνα των προβλημάτων ή της ιδιαιτερότητας της.

Το Σχέδιο Δημογραφικής και Οικογενειακής Πολιτικής δεν αποτυπώνει τα πραγματικά προβλήματα των μονογονεϊκών οικογενειών σήμερα και δεν υιοθετεί καμία στρατηγική αντιμετώπισης τους, ούτε και κάποιο στοχευμένο μέτρο για τις μονογονεϊκές οικογένειες.

84 <http://singleparentscy.org/index.php/enimerosi/anakooinosis/52-kataggelia-epitropo-isotitas-gia-diakriseis-ginaikon>

5.6 ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΟΥΣ ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΣ

Είναι παραδεκτό και έρευνες επιβεβαιώνουν, ότι η οικονομική κρίση, τα μέτρα λιτότητας και οι μνημονιακές πολιτικές έχουν πλήξει ιδιαίτερα τις ευάλωτες κοινωνικά ομάδες του πληθυσμού, οι οποίες εξαρτώνται από τις κοινωνικές πολιτικές του Κράτους, οι οποίες έχουν περικοπεί ουσιαστικά.⁸⁵

Ειδικότερα η οικονομική κρίση έχει πλήξει βαρύτερα τις μονογονεϊκές οικογένειες και επιδεινώνει ακόμα περισσότερο το επίπεδο διαβίωσης τους ενώ τα μέτρα λιτότητας έχουν αποδυναμώσει την αναγκαία κοινωνική στήριξη τους, αφού:

- Η ανεργία πλήττει διπλά τις μονογονεϊκές οικογένειες, αφού δεν υπάρχει δεύτερο εισόδημα στην οικογένεια.
- Οι κρατικές υποδομές φροντίδας είναι αδύνατον να καλύψουν τις ανάγκες φύλαξης των παιδιών δωρεάν ή με χαμηλό κόστος, το αντίστοιχο κόστος των ιδιωτικών σταθμών είναι απαγορευτικά υψηλό για να αποταθούν και η εφαρμογή του σχεδίου Συμφιλίωσης Οικογενειακής και Επαγγελματικής ζωής έχει παγοποιηθεί ενόψει των μέτρων λιτότητας.⁸⁶
- Η δυνατότητα εξεύρεσης εργασίας είναι διπλά δύσκολη ενόψει της φροντίδας των παιδιών που έχουν οι μονογονιοί αλλά και των ιδιαίτερα σκληρών ωραρίων του ιδιωτικού τομέα. Οι δομές φροντίδας δεν καλύπτουν τις ανάγκες (ωράρια φροντίδας δεν καλύπτουν τα ωράρια ιδιωτικού τομέα) και το κόστος τους είναι δυσανάλογα ψηλό.⁸⁷
- Τα επιδόματα των μονογονιών δεν εξασφαλίζουν την επιβίωση των μονογονεϊκών οικογενειών, ούτε καλύπτουν την απουσία δεύτερου εισοδήματος στην οικογένεια.⁸⁸
- Η διαδικασία του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος (Ε.Ε.Ε.) δεν ανταποκρίνεται στις άμεσες και πιεστικές ανάγκες επιβίωσης της μονογονεϊκής οικογένειας. Το

85 <http://singleparentscy.org/index.php/enimerosi/anakoinosis/52-kataggelia-epitropo-isotitas-gia-diakriseis-ginaikon>

86 <http://singleparentscy.org/index.php/enimerosi/anakoinosis/52-kataggelia-epitropo-isotitas-gia-diakriseis-ginaikon>

87 <http://singleparentscy.org/index.php/enimerosi/anakoinosis/52-kataggelia-epitropo-isotitas-gia-diakriseis-ginaikon>

88 <http://singleparentscy.org/index.php/enimerosi/anakoinosis/52-kataggelia-epitropo-isotitas-gia-diakriseis-ginaikon>

προβλεπόμενο επίπεδο διαβίωσης καταδικάζει τις γυναίκες και τα παιδιά στη φτώχεια και στον κοινωνικό αποκλεισμό.⁸⁹

- Η διαδικασία εκποιήσεων η οποία έχει τεθεί σε εφαρμογή από τις Τράπεζες θα πλήξει ιδιαίτερα τις μονογονεϊκές οικογένειες, πλείστες από τις οποίες θα βρεθούν στους δρόμους αποστερούμενες από οποιαδήποτε νομική η κοινωνική προστασία ως αποτέλεσμα δανείων από συζύγους, για τα οποία η οικογενειακή κατοικία έχει υποθηκευτεί ή ως αποτέλεσμα εγγυήσεων που έχουν παραχωρηθεί χωρίς καμία νομική προστασία, μέσα από συνθήκες οικονομικής, σωματικής ή ψυχικής βίας σε βάρος αυτών.⁹⁰

Τα πιο πάνω είναι συνοπτικά τα σοβαρότερα προβλήματα των γυναικών μονογονιών που αγγίζουν θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα τα οποία κατοχυρώνουν διεθνείς συμβάσεις και το Σύνταγμα ιδιαίτερα την αρχή της ισότητας των φύλων, παραβιάζουν τη Σύμβαση της CEDAW και επιβαρύνουν δυσανάλογα τις γυναίκες μονογονιούς, μεγεθύνοντας τελικά τις ήδη υπάρχουσες στην κοινωνία διακρίσεις σε βάρος των γυναικών.⁹¹

89 <http://singleparentscy.org/index.php/enimerosi/anakoinosis/52-kataggelia-epitropo-isotitas-gia-diakriseis-ginaikon>

90 <http://singleparentscy.org/index.php/enimerosi/anakoinosis/52-kataggelia-epitropo-isotitas-gia-diakriseis-ginaikon>

91 <http://singleparentscy.org/index.php/enimerosi/anakoinosis/52-kataggelia-epitropo-isotitas-gia-diakriseis-ginaikon>

ΕΝΟΤΗΤΑ ΕΚΤΗ

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

6.1 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Σύμφωνα με την Κογκίδου (1995), οι φορείς που σχεδιάζουν και χαράσσουν κοινωνική πολιτική και αναπτύσσουν διάφορες «αποδοτικές προσεγγίσεις» στο πλαίσιο του κοινωνικού σχεδιασμού, προκειμένου να αντιμετωπίσουν επίμονες προκλήσεις, θα πρέπει να λάβουν υπόψη τους την πρόκληση του φαινομένου των μονογονεϊκών οικογενειών με εξαρτώμενα παιδιά που έχουν ανάγκη ολοκληρωμένου τρόπου αντιμετώπισης, με σεβασμό στην ανθρώπινη αξία.

Μια κοινωνία, για να έχει συνοχή και συνέχεια αλλά και να ευημερεί, θα πρέπει να λαμβάνει «μέτρα πρόνοιας» γιαυτές τις ευπαθείς ομάδες. Ειδικότερα, θα πρέπει να καταπολεμά και να ελαχιστοποιεί τα φαινόμενα, που αποκόπτουν τις μονογονεϊκές οικογένειες με εξαρτώμενα παιδιά, από τον κοινωνικό ιστό, τα οποία δεν είναι αποτέλεσμα μόνον έλλειψης οικονομικών πόρων, αλλά ενός πολυδιάστατου συνδυασμού στοιχείων, που αποστερούν ή δυσκολεύουν την πρόσβασή τους σε δημόσια και κοινωνικά αγαθά (Αντωνοπούλου, 2012).⁹²

Η Κογκίδου (1995), αναφέρει ότι οι μονογονεϊκές οικογένειες αποτελούν μια κατεξοχήν «ευπαθή» ομάδα του πληθυσμού, αφού αντιμετωπίζουν ισχυρές πιέσεις σε δύο μέτωπα: οικογενειακές ευθύνες και εργασιακή ζωή. Οι επιπτώσεις των πιέσεων αυτών εξαρτώνται τόσο από τη «συνεισφορά» του πρώην συντρόφου αλλά και των οικογενειακών και άλλων κοινωνικών δικτύων βοήθειας, όσο και από τις προνοιακές ρυθμίσεις και τις δυνατότητες πρόσβασης σε κοινωνικές υπηρεσίες. Στο πλαίσιο διαφόρων κοινωνικοοικονομικών παροχών για την προστασία των εργαζομένων και στη χώρα μας, ιδιαίτερη μέριμνα πρέπει να λαμβάνεται από την πολιτεία για τις μονογονεϊκές οικογένειες.

92 Αντωνοπούλου Φ. Διονυσία. *Η επίδραση της μονογονεϊκότητας στις κοινωνικές ανάγκες του μόνου γονέα*. Το Βήμα του Ασκληπιού 11ος Τόμος, 3ο Τεύχος, Ιούλιος-Σεπτέμβριος, 2012

Τα μέτρα που θεσπίζονται πρέπει να στοχεύουν στη διασφάλιση ενός αξιοπρεπούς επιπέδου διαβίωσης των οικογενειών αυτών και περιλαμβάνουν:

- επιδόματα
- στεγαστικά δάνεια/προγράμματα στέγασης με χαμηλά ενοίκια
- προτεραιότητα στους παιδικούς σταθμούς και δωρεάν φοίτηση παιδιών
- προγράμματα κατάρτισης, ένταξης και επανένταξης στην εργασία
- ψυχολογική υποστήριξη και επιχορήγηση επαγγελματιών πρωτοβουλιών και δραστηριοτήτων κ.ά.

Ζητούμενο, συνεπώς, είναι ο σχεδιασμός και η υλοποίηση μιας κοινωνικά δίκαιης πολιτικής που μπορεί να άρει την περιθωριακή θέση των μονογονεϊκών οικογενειών στη δημόσια, οικονομική και πολιτική ζωή και να κάνει δυνατή την αξιοπρεπή και ισότιμη διαβίωσή τους μέσα στην κοινωνία (Κογκίδου, 1995).⁹³

Οι μόνοι γονείς είναι ένα έμφυλο ζήτημα που πρέπει να αντιμετωπιστεί μέσω εθνικών και ευρωπαϊκών στρατηγικών για την ισότητα των φύλων, με προτεραιότητα την τόνωση της οικονομικής ανεξαρτησίας των γυναικών, να παρέχουν πρόσβαση σε προσιτή, ευέλικτη και καλής ποιότητας φροντίδα των παιδιών και να δημιουργήσουν ποιοτικές θέσεις εργασίας και φιλικούς προς την οικογένεια χώρους εργασίας. Τα βασικά διαρθρωτικά προβλήματα που συνδέονται με τις έμφυλες αγορές εργασίας, το έμφυλο μισθολογικό χάσμα και την πρόσβαση σε υπηρεσίες παιδικής μέριμνας πρέπει να αντιμετωπίζονται με ολοκληρωμένο και αποτελεσματικό τρόπο.

Δυστυχώς, οι μονογονεϊκές οικογένειες περιορίζουν την ευκαιρία ενός ενήλικα να συνεχίσει την εργασία πλήρους απασχόλησης, εάν οι υπηρεσίες ή η υποστήριξη δεν είναι διαθέσιμη για να παρέχεται φροντίδα των παιδιών ή φροντίδα μετά το σχολείο και άλλους πόρους, για να καλυφθούν οι πολλές ανάγκες των νοικοκυριών με παιδιά. Επειδή η μονογονεϊκότητα είναι ένα φαινόμενο που περιορίζει σε μεγάλο βαθμό τις γυναίκες, αυτός είναι ένα κεντρικός παράγοντας που συμβάλλει στη διατήρηση της ανισότητας των φύλων. Στο βαθμό που η μονογονεϊκότητα

93 Κογκίδου, Δ., 1995. *Μονογονεϊκές οικογένειες: πραγματικότητα, προοπτικές, κοινωνική πολιτική*, Αθήνα: Λιβάνης

αποτελεί εμπόδιο στη συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό και στη συνεχή πλήρη απασχόληση, οι επιπτώσεις της σχετικά με τον κίνδυνο της φτώχειας μπορεί να είναι μεγαλύτερες για τις μονογονεϊκές οικογένειες με μικρά παιδιά και όσους βιώνουν μια μόνιμη επίδραση στην απασχολησιμότητα τους, που οφείλεται σε μεγαλύτερο χρονικό διάστημα ανεργίας ή υποαπασχόλησης. Έτσι, η επίδραση της μονογονεϊκότητας μπορεί να είναι μεγαλύτερη, όταν και όπου η ανεργία είναι υψηλή και όπου οι κοινωνικές παροχές για τους γονείς είναι χαμηλότερες. Για εκείνους με πολύ μικρά παιδιά οι επιπτώσεις μπορεί να είναι μεγαλύτερες σε χώρες με χαμηλότερα επίπεδα γονικής άδειας και για τους γονείς με μικρότερη πρόσβαση σε προγράμματα παιδικής φροντίδας πλήρους ημέρας, ή εκείνους που πρέπει να πληρώσουν περισσότερα για την εν λόγω φροντίδα (Bird, 2014).⁹⁴

6.2 ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Σε ότι αφορά την Κύπρο διαπιστώνονται τα ακόλουθα:

- Η επιδοματική πολιτική στήριξης μέσω του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος (ΕΕΕ) και του επιδόματος μονογονιού είναι ανεπαρκείς για να καλύψουν τις σημερινές ανάγκες της μονογονεϊκής οικογένειας.
- Το ΕΕΕ δεν ανταποκρίνεται στις άμεσες και πιεστικές ανάγκες επιβίωσης της μονογονεϊκής οικογένειας, αλλά την καταδικάζει να ζει κάτω από το όριο της φτώχειας.
- Τα κριτήρια λήψης του μονογονεϊκού επιδόματος παραβιάζουν θεμελιώδη δικαιώματα των παιδιών και γυναικών/επικεφαλής των μονογονεϊκών οικογενειών.
- Το δικαίωμα νομικής αρωγής για τις οικογενειακές υποθέσεις (διαζύγιο, διασφάλιση των γονική μέριμνα, διατροφή, περιουσιακές διαφορές) έχει εκμηδενιστεί και ουσιαστικά ματαιωθεί, με αποτέλεσμα να ακυρώνονται τόσο τα δικαιώματα λήψης του επιδόματος μονογονιού όσο και τα δικαιώματα των παιδιών που κατοχυρώνονται σε διεθνείς συμβάσεις (αφού διαζύγιο και διατάγματα φύλαξης και διατροφής είναι προαπαιτούμενα του επιδόματος).
- Οι διατροφές που επιδικάζουν τα Οικογενειακά Δικαστήρια έχουν μειωθεί δραστικά ή δεν εισπράττονται από τα υπόχρεα

94 *Single parents and employment in Europe*, Short Statistical Report No. 3, Kai Ruggeri and Chloe E. Bird, April, 2014

πρόσωπα, ενώ το κράτος όχι μόνο δεν τις καλύπτει (όπως σε άλλες Ευρωπαϊκές χώρες), αλλά τις συνυπολογίζει για σκοπούς ΕΕΕ ως εισόδημα, αφαιρώντας τις από το προβλεπόμενο εισόδημα για τη διαβίωση τους.

- Το Οικογενειακό Δίκαιο και η λειτουργία των οικογενειακών δικαστηρίων δεν ανταποκρίνονται στις σύγχρονες ανάγκες για επίλυση των διαφορών από ένα διαζύγιο με τον συντομότερο δυνατόν τρόπο, δίκαια στη βάση της αρχής της ισότητας και με το ελάχιστο δυνατό κόστος.
- Τα προγράμματα και ωράρια φύλαξης των παιδιών δεν ανταποκρίνονται στις πραγματικές συνθήκες και ωράρια εργασίας του ιδιωτικού τομέα.
- Η διαδικασία εκποιήσεων η οποία αναμένεται να τεθεί άμεσα σε εφαρμογή από τις Τράπεζες θα πλήξει ιδιαίτερα τις μονογονεϊκές οικογένειες, πλείστες από τις οποίες θα βρεθούν στους δρόμους αποστερούμενες από οποιαδήποτε νομική η κοινωνική προστασία ως αποτέλεσμα δανείων από συζύγους, για τα οποία η οικογενειακή κατοικία έχει υποθηκευτεί. Η διαδικασία επίλυσης περιουσιακών διαφορών συζύγων δεν αναστέλλει την εκποίηση κατοικίας.
- Δεν υπάρχουν προγράμματα στήριξης/ανάληψης μη εξυπηρετούμενων δανείων μέσω ενός κρατικού φορέα οικογενειών ευάλωτων ομάδων.
- Δεν υπάρχουν προγράμματα στέγασης μέσω δανειοδότησης ή ενοικίασης σε ευάλωτες ομάδες πληθυσμού με χαμηλά ή καθόλου εισοδήματα.

Τα πιο πάνω είναι συνοπτικά μερικά από τα τρανταχτά προβλήματα των μονογονεϊκών οικογενειών, τα οποία αγγίζουν θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα, και επιβαρύνουν δυσανάλογα τις γυναίκες μονογονιούς και τα παιδιά τους, αποστερούμενοι από κάθε νομική ή κοινωνική προστασία, μεγεθύνοντας έτσι τις διακρίσεις σε βάρος τους.

6.3 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Για τις μονογονεϊκές οικογένειες με αρχηγό γυναίκα απαιτείται μια πολύ-παραγοντική προσέγγιση η οποία να αντιμετωπίζει ολοκληρωμένα και σφαιρικά τα πιο πάνω ζητήματα και να υιοθετεί πολιτικές και προγράμματα τα οποία να αφορούν:

- Μέτρα ενίσχυσης της συμφιλίωσης οικογενειακής και επαγγελματικής/προσωπικής ζωής προκειμένου να αντιμετωπίσουν τις δυσκολίες διατήρησης της θέσης εργασίας ή ένταξης στην αγορά εργασίας (κατάρτιση/ απόκτηση επαγγελματικών δεξιοτήτων, επαγγελματική συμβουλευτική, αναζήτηση εργασίας και ένταξη στην εργασία).
- Προτεραιότητα των πιο ευάλωτων μονογονεϊκών οικογενειών στα μέτρα καταπολέμησης της φτώχειας (π.χ. άμεσα σε ένα αναθεωρημένο πρόγραμμα για την εφαρμογή του ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος, σε μέτρα για την κοινωνική στέγη και τη σίτιση, και σε συνδυασμό με όλα τα μέτρα καταπολέμησης της φτώχειας, ενδεικτικά: επίδομα ηλεκτρισμού και θέρμανσης, προστασίας της πρώτης κατοικίας από πλειστηριασμούς, πρόσβαση στη δημόσια υγεία κλπ), εξασφάλιση πρόσβασης στις δομές φροντίδας όλων των μονογονιών και στις κρατικές παροχές.
- Ειδική μέριμνα για τις ψυχολογικές και κοινωνικές επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στα παιδιά των μονογονεϊκών οικογενειών, με έμφαση στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν καθώς και προβλήματα εκπαίδευσης και αναψυχής (π.χ. δωρεάν κατασκηνώσεις).
- Αύξηση του αριθμού των κρατικών βρεφονηπιοκομικών σταθμών, νηπιαγωγείων και λεισχών και επέκταση των ωραρίων λειτουργίας τους, ώστε να μπορούν οι μόνοι-γονείς να αφήνουν τα παιδιά τους κατά τις ώρες που εργάζονται ή ακόμα και στις περιπτώσεις που χρειάζεται να διεκπεραιώσουν κάποιες εξωτερικές δουλειές ή να αφιερώσουν κάποιο χρόνο για τον εαυτό τους.
- Επιχορήγηση των διδάκτρων που πληρώνουν οι μονογονιοί στα ιδιωτικά νηπιαγωγεία ή λέσχες, εφόσον αυτά είναι κανονικά εγγεγραμμένα στο Υπουργείο Παιδείας ή τις Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας (Υπουργείο Εργασίας). Αυτό θα αυξήσει δραματικά τις επιλογές των φτωχών και/ή των μονογονεϊκών οικογενειών.⁹⁵
- Παραχώρηση υπηρεσίας ή καταβολή κόστους φύλαξης των παιδιών, ώστε να μπορεί να εργαστεί σε εκτεταμένα ωράρια ο/η μονογονιός ή αν χρειαστεί να νοσηλευτεί ή όποια άλλη προσωπική ανάγκη του το επιβάλλει.

95 Intercollege. 2007. Έρευνα: Οι Μονογονεϊκές Οικογένειες στην Κύπρο, Τελική Έκθεση

- Παραχώρηση στις μονογονεϊκές οικογένειες όλων των επιδομάτων, διευκολύνσεων και εκπνώσεων που απολαμβάνουν άλλες ευπαθείς ομάδες όπως οι πολύτεκνοι (εκπτώσεις παιδιών σε αθλητικές συμμετοχές, πρόγραμμα ΑΓΟ, δωρεάν λεωφορεία κλπ).
- Επείγει η σύσταση μιας νέας ad hoc νομοπαρασκευαστικής επιτροπής, η οποία να μελετήσει το οικογενειακό δίκαιο (γάμος, διαζύγιο, γονική μέριμνα, διατροφές, περιουσιακές διαφορές) και να προβεί σε ριζική αναθεώρηση του. Αυτό επιβάλλεται 26 χρόνια μετά τη λειτουργία των Οικογενειακών Δικαστηρίων και την ανάδειξη των αδυναμιών τους. Στόχος μιας κοινωνίας πρέπει να είναι η ταχύτερη δυνατή επίλυση των διαφορών με το χαμηλότερο κόστος και αυτό συνεπάγεται την σύντμηση και συνένωση των δικαστικών διαδικασιών.
- Άμεσα να πρέπει να αντιμετωπιστεί το ζήτημα της γονική αποξένωσης με τη θέσπιση δικαστικής διαδικασίας παραπομπής με διάταγμα δικαστηρίου σε ψυχολογική αξιολόγηση γονέων και παιδιών. Είναι ανεπίτρεπτη η φυλάκιση μπτέρων για παρακοή διατάγματος επικοινωνίας, χωρίς ουσιαστική διερεύνηση των λόγων άρνησης του παιδιού να πάει με τον άλλο γονέα, αφού τέτοιος λόγος είναι δυνατόν να συνδέεται με θέματα βίας ή κακομεταχείρισης παιδιού και η φυλάκιση τελικά της μπτέρας πλήττει τα συμφέροντα του ίδιου του παιδιού. Εκεί όπου διαπιστώνεται γονική αποξένωση με ευθύνη του γονέα να ακολουθείται υποχρεωτική διαδικασία αποκατάστασης της σχέσης με παραπομπή όλων των μερών σε υπηρεσίες ψυχολογικής στήριξης.
- Ενίσχυση της διαδικασίας είσπραξης διατροφών από το κράτος και άμεσα να αναληφθεί ευθύνη για καταβολή των διατροφών από το Κράτος εκεί όπου αποδεδειγμένα δεν μπορούν να εισπραχθούν και η δικαιούχος να εκχωρεί το δικαίωμα της στις διατροφές αυτές στο Κράτος να τα εισπράττει από το υπόχρεο πρόσωπο όταν αυτό θα μπορεί. Αυτό το μέτρο θα συνιστά την πλήρη και ουσιαστική συμμόρφωση του Κράτους με την υποχρέωση του να εξασφαλίσει την καταβολή των διατροφών «από τα πρόσωπα που έχουν την οικονομική ευθύνη», μεταθέτοντας τη διαδικασία είσπραξης στο ίδιο το κράτος με τρόπο που

δεν ακυρώνεται και δεν τίθεται σε δεύτερη μοίρα η επιβίωση του παιδιού.

- Ενίσχυση του Ταμείου Νομικής Αρωγής με υποχρεωτική κάλυψη των δικηγορικών εξόδων όλων των αναγκαίων διαδικασιών σε μονογονείς που έχουν εισόδημα κάτω ενός λογικού ποσού ή με αναλογική κάλυψη των εξόδων με εισοδηματικά κριτήρια (100%, 50% ,40% κλπ).
- Δημιουργία Ταμείου Νομικής Αρωγής σε υποθέσεις εκποιήσεων κατοικιών από Τράπεζες, το οποίο να δίνει τη δυνατότητα σε μονογονιούς να αιτούνται αναστολή δικαστικών διαδικασιών και άλλα νομικά μέτρα για την προστασία της κατοικίας τους.
- Να δίνεται η εξουσία στα οικογενειακά δικαστήρια να αναστέλλουν την εκποίηση υποθηκών ή την καταχώρηση αγωγών μέχρι τον διαμοιρασμό των χρεών μεταξύ των συζύγων το οποίο να γίνεται από το οικογενειακό δικαστήριο ως δίκαιη και ολοκληρωμένη επίλυση της διαφοράς. Να μελετηθούν και υιοθετηθούν κοινωνικά μέτρα προστασίας γυναικών και παιδιών τα οποία θα βρεθούν στους δρόμους.
- Να τροποποιηθεί η νομοθεσία του ΕΕΕ και να γίνει εναρμόνιση του ύψους των ποσών διαβίωσης ΕΕΕ με τα λογικά έξοδα διαβίωσης της Υψηλής Αφερεγγυότητας.
- Να τροποποιηθεί η νομοθεσία του ΕΕΕ ώστε να σταματήσουν να συνυπολογίζονται οι διατροφές, επίδομα μονογονιού και επίδομα τέκνου, για να εξασφαλίζεται η επιβίωση των μονογονεϊκών οικογενειών.
- Να τροποποιηθεί η νομοθεσία του ΕΕΕ ώστε να μην υπολογίζονται καταθέσεις στο όνομα ανηλίκων και η νομοθεσία να εναρμονιστεί με το οικογενειακό δίκαιο το οποίο προστατεύει την περιουσία ανηλίκων.
- Στα πλαίσια του ΕΕΕ να συνυπολογίζονται τα έξοδα τόκων από δανεισμό για απόκτηση κατοικίας τα οποία είναι απόλυτα αναγκαία να καταβάλλει η οικογένεια για να μην χάσει την κατοικία της.
- Στον καθορισμό των εξόδων διαβίωσης των παιδιών να συνυπολογίζονται οι πραγματικές σημερινές ανάγκες των παιδιών (όπως έξοδα εκπαίδευσης, φροντιστήρια, ψυχαγωγία) για αντιμετώπιση της αδικίας που γίνεται στην ευημερία και τα δικαιώματα των παιδιών των μονογονιών.

- Να τροποποιηθεί η νομοθεσία του επιδόματος μονογονιού ώστε να θεωρείται μονογονεϊκή και η εν διαστάσει οικογένεια και να μην χάνεται η ιδιότητα του μονογονιού για σκοπούς επιδόματος όταν ο γονέας συμβιώσει ή παντρευτεί με άλλο πρόσωπο.
- Το επίδομα μονογονιού να επεκτείνεται για τα τέσσερα πρώτα έτη ανώτατης εκπαίδευσης παιδιών ώστε να αποτελεί μια στοιχειώδη στήριξη στα έξοδα φοίτησης τους και να μην καθίσταται η μόρφωση προνόμιο μόνο των πλουσίων.

Για τις Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας γίνονται οι ακόλουθες εισηγήσεις:

- Να οριστούν ειδικοί λειτουργοί στις ΥΚΕ, οι οποίοι θα ασχολούνται αποκλειστικά ανά επαρχία με τα προβλήματα των μονογονεϊκών οικογενειών.
- Να ενισχυθούν ώστε να αντιμετωπίζουν «διαμεσολαβητικά» τα προβλήματα από τη διάλυση ενός γάμου, εφόσον πλείστοι μονογονιοί δεν μπορούν να αποείνονται στα Δικαστήρια για έκδοση διαταγμάτων αλλά προς ενίσχυση της διαδικασίας ειρηνικής επίλυσης διαφορών.
- Να έχουν αρμοδιότητα και κονδύλια να καλύπτουν έκτακτες ανάγκες και να προβαίνουν σε διευθέτηση λογαριασμών των μονογονεϊκών οικογενειών που δεν μπορούν να ανταποκριθούν σε συσσωρευμένους λογαριασμούς ζωτικών υπηρεσιών (όπως ηλεκτρικό ρεύμα, νερό, τηλέφωνο κ.α), ώστε να μην αποκόπτονται οι υπηρεσίες αυτές.
- Να έχουν τη δυνατότητα/εξουσία παραχώρησης έκτακτων βοηθημάτων για αντιμετώπιση των αναγκών της οικογένειας, της κατοικίας ή των παιδιών όπου οι συνθήκες είναι ακατάλληλες για τα παιδιά και το εισόδημα του/της μονογονιού είναι ανεπαρκές.

Καταληκτικά, τονίζεται ότι η φτώχεια δεν είναι μόνο ζήτημα χρημάτων. Εκτός από την αδυναμία κάλυψης βασικών αναγκών των παιδιών, όπως τρόφιμα, είδη ένδυσης και στέγασης, η φτώχεια συνδέεται επίσης με τον κοινωνικό αποκλεισμό και την έλλειψη πρόσβασης σε ποιοτικές υπηρεσίες υγείας και εκπαίδευσης. Τα παιδιά που ζουν με μόνους γονείς, ιδιαίτερα οι ανύπαντρες μητέρες, διατρέχουν επίσης μεγαλύτερο κίνδυνο φτώχειας. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να διασφαλίζουν την πρόσβαση στην εκπαίδευση, στην υγεία και σε υπηρεσίες κοινωνικής ασφάλισης για τα παιδιά και τις

οικογένειές τους, καθώς και στην καταπολέμηση της ανεργίας, στην προώθηση της ασφάλειας της απασχόλησης, σε μια ισορροπημένη διατροφή και επαρκή στέγαση.

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο συνιστά στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή και στα κράτη μέλη να αναπτύξουν στατιστικές μεθόδους που να ενσωματώνουν πολυδιάστατους δείκτες, διαχωρισμένους με γνώμονα την ηλικία, το φύλο και τις ειδικές μειονεκτούσες ομάδες για τη μέτρηση της φτώχειας, του κοινωνικού αποκλεισμού, των ανισοτήτων, των διακρίσεων και της ευημερίας των παιδιών (εισόδημα γονέων, πρόσβαση σε δημόσιες υπηρεσίες υψηλής ποιότητας, συμμετοχή σε κοινωνικές και πολιτιστικές δραστηριότητες, πρόσβαση σε κατάλληλες υπηρεσίες τυπικής και άτυπης εκπαίδευσης, έκθεση σε σωματικό κίνδυνο, ασφάλεια, σταθερό οικογενειακό περιβάλλον και επίπεδο ικανοποίησης από τη ζωή), προκειμένου να ενημερώνονται για την ανάπτυξη πολιτικής με βάση αποδεικτικά στοιχεία.⁹⁶

Χρειάζονται περιεκτικές και συντονισμένες στρατηγικές για την αντιμετώπιση της φτώχειας σε όλες τις οικογένειες, και στο συγκεκριμένο πλαίσιο των μονογονεϊκών οικογενειών. Οι πολιτικές πρέπει να στοχεύουν στη μείωση του στιγματισμού και τα στερεότυπα των μονογονεϊκών οικογενειών. Μια ολοκληρωμένη και πολύπλευρη προσέγγιση πρέπει να λαμβάνει υπόψη της τεκμηριωμένα στοιχεία και δεδομένα σχετικά με την ποιότητα της ζωής των μόνων γονέων και των παιδιών τους, συμπεριλαμβανομένων μέτρων για την αντιμετώπιση των κινδύνων από τη φτώχεια, την κοινωνική πρόνοια, τα μέτρα στήριξης, τα μέτρα ενεργοποίησης, την ποιότητα των θέσεων εργασίας, καθώς και την πρόσβαση σε υπηρεσίες παιδικής μέριμνας.

96 Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 24ης Νοεμβρίου 2015 σχετικά με τη μείωση των ανισοτήτων με ιδιαίτερη έμφαση στην παιδική φτώχεια (2014/2237(INI)), (<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2015-0401+0+DOC+XML+V0//EL>)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αντωνοπούλου Φ Διονυσία, *Η επίδραση της μονογονεϊκότητας στις κοινωνικές ανάγκες του μόνου γονέα*, Το Βήμα του Ασκληπιού: 11ος Τόμος, 3ο Τεύχος, Ιούλιος-Σεπτέμβριος, 2012
2. Βεργέτη Α (2006), *Κοινωνική εργασία με οικογένειες σε κρίση: Διδακτορική Διατριβή*, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Τμήμα Κοινωνικής Διοίκησης
3. Δαγτόγλου ΠΔ, *Συνταγματικό Δίκαιο-Ατομικά Δικαιώματα Α'*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα: Αθήνα-Κομοτηνή, 2005
4. Δημητρώπουλος Α., *Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου*, ό.π.
5. Euro-Mediterranean Human Rights Network (2014), *Violence against Women in the context of Political Transformations and Economic Crisis in the Euro-Mediterranean Region: Trends and Recommendations towards Equality and Justice*, Monia Ben Jemia, Laëtitia Sedou and Marsha Scott. With contributions by Magali Thill, Susana Pavlou, Françoise Brié and Lina Alqurah
6. European Commission (2014), *EU Network of Independent Experts on Social Inclusion: Επενδύοντας στα παιδιά – σπάζοντας τον κύκλο της μειονεξίας*, Μελέτη Εθνικών Πολιτικών-Κύπρος
7. European Commission (2013), *Employment, Social Affairs & Inclusion (Cyprus Country Report)*
8. CY_Investing%20in%20children_2013_EL.pdf
9. European Commission (2013), *The Impact of the Economic Crisis on the Situation of Women and Men and on Gender Equality Policies*, Luxembourg: Publications Office of the European Union 2013, Prepared by Francesca Bettio, Marcella Corsi, Carlo D'Ippoliti, Antigone Lyberaki, Manuela SamekLodovici and Alina Verashchagina
10. Intercollege (2007), Έρευνα: *Οι Μονογονεϊκές Οικογένειες στην Κύπρο*, Τελική Έκθεση

11. Kai Ruggeri and Chloe E. Bird, *Single parents and employment in Europe*, Short Statistical Report No.3, April: 2014
12. Παρατηρητήριο Ισότητας Κύπρου: *Η Οικονομική Κρίση- Προκλήσεις για την Ισότητα των Φύλων στα Αποτελέσματα της Κοινωνικής και Δημοσιονομικής Πολιτικής της Κύπρου*
13. Πλιόγκου Β (2002), «*Το νομικό καθεστώς και η κοινωνική πραγματικότητα για τα παιδιά εκτός γάμου*», στο: Ε. Κούρτη (Επιμ). *Η Έρευνα στην Προσχολική Εκπαίδευση*, Τόμος Β΄ - Ψυχολογικές και Κοινωνικές Προσεγγίσεις, Αθήνα: «Τυπωθήτω-Γιώργος Δαρδανός»
14. Tipu Sultan, Muhammad Shoaib, Yasir Saeed, Saadia Dildar and Sarfraz Khan (2012), *Problem of Single Mothers and State Provisions: A Case of Sweden and Denmark*, Middle-East Journal of Scientific Research 11(7): 988-991, 2012.
15. The EU Mutual Learning Programme in Gender Equality, European Commission: *Support to lone parents*, 21-22 October 2015, France
16. http://ec.europa.eu/justice/genderequality/files/exchange_of_good_practice_fr/fr_discussion_paper_fr_2015_en.pdf
The Eu Mutual Learning Seminar, held in Paris on 21-22 October 2015, examined and discussed good practices to support lone parents in the framework of gender equality.
17. Περιφερειακή Στρατηγική Κοινωνικής Ένταξης, Καταπολέμησης της Φτώχειας και κάθε μορφής Διακρίσεων Περιφέρειας Νότιου Αιγαίου, Ιούνιος 2015
18. Χρυσόγονος Χ (2013), *Συνταγματικό Δίκαιο*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη
19. Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου (2016), *Δημογραφική Έκθεση 2014*
20. Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου (2015), *Έρευνα Εισοδήματος Και Συνθηκών Διαβίωσης Των Νοικοκυριών 2008-2014*
21. Press release by the European Parliament—
<http://europeanparents.blogspot.com.cy/2015/11/one-in-four-children-at-risk-of-poverty.html>
22. Cedaw—<http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/>